

**МАҚОМОТИ ВАКОЛАТДОР ОИД БА ҲУҚУҚИ
ИНСОН ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

**МАЪРҶАИ
ВАКОЛАТДОР ОИД БА ҲУҚУҚИ ИНСОН
ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
БАРОИ СОЛИ 2013**

ДУШАНБЕ – 2014

МУНДАРИЧА

ПЕШГУФТОР	2
I. ФАЪОЛИЯТИ МАҚОМОТИ ВАКОЛАТДОР ОИД БА ХУҚУҚИ ИНСОН ДАР СОЛИ 2013	4-13
1.1. Таҳкими иқтисодии мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон	4
1.2. Мурочиатҳои шахрвандон	5
1.3. Санҷиши вазъи риояи ҳуқуқи озодихоии инсон	7
1.4. Тақмили қонунгузорӣ оид ба ҳуқуқи озодихоии инсон	8
1.5. Баланд бардоштани маърифати шахрвандон оид ба ҳуқуқи озодихоии инсон	9
1.6. Ҳамкорихоии мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон	11
1.7. Таъминоти молиявии фаъолияти мақомоти ВҲИ ҚТ	13
II. ВАЗЪИ РИОЯИ ХУҚУҚУ ОЗОДИХОИ ИНСОН ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН	15-66
2.1. Ҳуқуқ ба ҳаёт, дахлнопазирии шахсӣ, озодӣ аз шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ва таҳқиркунандаи шаъну шараф	15
2.2. Ҳуқуқ ба ҳифзи судӣ ва муҳокимаи одилонаи судӣ	22
2.3. Ҳуқуқи инсон дар муассисаҳои пӯшида ва қисман пӯшида	28
2.4. Ҳуқуқ ба озодии иброи ақида, дастрасӣ ба иттилоот ва воситаҳои ахбори омма	34
2.5. Ҳуқуқ ба меҳнат	36
2.6. Ҳифзи ҳуқуқи муҳочирони меҳнатӣ	39
2.7. Ҳифзи ҳуқуқи шахсони имконияташон маҳдуд	44
2.8. Ҳуқуқи шахрвандон ба манзил	47
2.9. Баробарии гендерӣ ва ҳифз аз зӯроварӣ дар оила	51
<i>Пешгирии зӯроварӣ дар оила</i>	52
2.10. Ҳуқуқҳои кӯдак	54
<i>Адлияи ноболигон</i>	58
<i>Дастрасӣ ба таҳсил</i>	61
<i>Кӯдакони имконияташон маҳдуд</i>	63
ХОТИМА	67
Диаграммаҳо	69

ПЕШГУФТОР

Маъруъаи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (ВҲИ) барои соли 2013 бо дарназардошти вазъи воқеии ҳуқуқи инсон дар ҷумҳурӣ, дастоварду камбудихои самтҳои алоҳидаи ҳуқуқи инсон, саҳми мақомоти ВҲИ дар пешбурд ва ҳифзи ҳуқуқи инсон таҳия шудааст.

Маъруъаи мазкур аз ду қисми асосӣ иборат мебошад. Дар қисми аввали маъруъа фаъолияти мақомоти ВҲИ дар самтҳои таҳкими иқтисодии мақомот, қабул ва баррасии муроҷиатҳои шаҳрвандон, санҷиши вазъи риояи ҳуқуқу озодиҳои инсон, тақмили қонунгузорӣ оид ба ҳуқуқу озодиҳои инсон, баланд бардоштани маърифати шаҳрвандон оид ба ҳуқуқу озодиҳои инсон, ҳамкориҳои мақомоти ВҲИ ва таъминоти молиявии фаъолияти мақомот инъикос шудааст.

Қисми дуюми Маъруъа вазъи риояи ҳуқуқ ва озодиҳои инсонро дар ҷумҳурӣ дар самтҳои алоҳида, аз ҷумла ҳуқуқ ба ҳаёт, дахлнопазирии шахсӣ, озодӣ аз шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ва таҳқиркунандаи шаъну шараф, ҳуқуқ ба ҳифзи судӣ ва муҳокимаи одилонаи судӣ, ҳуқуқи инсон дар муассисаҳои пӯшида ва қисман пӯшида, ҳуқуқ ба озодии ибрази ақида, дастрасӣ ба иттилоот ва воситаҳои ахбори омма, ҳуқуқ ба меҳнат, ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ, ҳифзи ҳуқуқи шахсони имконияташон маҳдуд, ҳуқуқи шаҳрвандон ба манзил, баробарии гендерӣ, ҳифз аз зӯроварӣ дар оила ва ҳуқуқҳои кӯдак дар бар мегирад. Доир ба ҳалли камбудихои мавҷуда вобаста ба самтҳо тавсияҳои дахлдор пешниҳод гардидаанд.

Мазмуну мундариҷа, мулоҳизаву тавсияҳо дар Маъруъа бо мисолҳои, ки аз муроҷиатҳои шаҳрвандон ва мониторингҳои гузаронидашуда бармеоянд, инчунин иттилооте, ки аз мақомоти давлатӣ, созмонҳои ғайридавлатӣ ва васоити ахбори омма ба даст омадаанд, асоснок гардида, нақш ва нуфузи мақомоти ВҲИ дар пешбурд ва ҳифзи ҳуқуқи инсон ва самаранокии фаъолияти он бо далелу рақамҳо нишон дода шудаанд. Ҳангоми таҳияи Маъруъа инчунин тавсияҳои Шӯро оид ба ҳуқуқи инсонии СММ, мақомоти шартномавӣ ва расмиёти маҳсули СММ ба назар гирифта шудаанд.

Маъруъа тибқи моддаи 24 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» таҳия гардида, ба Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Суди конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Суди Олии иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Прокурори

генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод мегардад. Ҳамчунин, Маъруза барои дигар мақомоти давлатӣ, созмонҳои ғайридавлатӣ ва ташкилотҳои байналмилалӣ ва аҳли ҷомеа пешбинӣ шудааст. Бо мақсади дастрасии бештари табақаҳои гуногуни аҳоли, Маърузаи мазкур дар шакли китоби алоҳида ба забонҳои давлатӣ, русӣ ва англисӣ нашр гардида, дар Сомони Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷой дода мешавад.

I. ҒАЪОЛИЯТИ МАҚОМОТИ ВАКОЛАТДОР ОИД БА ҲУҚУҚИ ИНСОН ДАР СОЛИ 2013

1.1. Таҳкими иқтисодии мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон

Таҳкими иқтисодии мақомоти Ваколатдор дар соли 2013 идома ёфт ва дар ин раванд Шуъбаи навтаъсиси ҳифзи давлатии ҳуқуқҳои кӯдак ғаъолияти худро густариш дод. Шуъбаи таҳлилий-иттилоотӣ, ки тайи ду соли охир бо дастгирии молиявии Ҳукумати Шоҳигарии Нидерландия ғаъолият менамуд, тибқи Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 16 декабри соли 2010 №969 аз моҳи январӣ соли 2013 ба маблағгузорию бучети ҷумҳуриявӣ гузаронида шуд.

Дар ин сол Қабулгоҳҳои ҷамъиятии Ваколатдор дар шаҳрҳои Хучанд, Қӯрғонтеппа, Хоруғ, Кӯлоб, Турсунзода, Роғун ва ноҳияҳои Айниву Рашт ғаъолияти худро тақвият доданд. Ғаъолияти Қабулгоҳҳои ҷамъиятии зикршуда тибқи лоиҳаҳои якҷоя бо ҳукуматҳои Британияи Кабир, Финляндия, Швейтсария ва Ниҳоди Даниягӣ оид ба ҳуқуқи инсон ба роҳ монда шудаанд.

Бо дастгирии Ҳукумати ҶТ аз 1 январӣ соли 2014 маблағгузорию ғаъолияти 3 Қабулгоҳи ҷамъиятии ВҲИ дар марказҳои вилоятҳои Хатлон, Суғд ва ВМКБ, ки ҳар яке 2 воҳиди корӣ дорад, аз ҳисоби бучети давлатӣ ба роҳ монда мешавад.

Мақомоти ВҲИ ҷиҳати дастгирии моддӣ-техникии Қабулгоҳҳои ҷамъиятӣ ва баланд бардоштани сатҳи донишу малакаи касбии кормандони онҳо пайваста кӯшиш ба харҷ медиҳад. Бо ин мақсад рӯзҳои 15-17 январӣ соли 2013 дар якҷоягӣ бо Хазиная кӯдакони СММ (ЮНИСЕФ) оид ба масъалаҳои ҳифзи ҳуқуқи кӯдак ва рӯзҳои 24-25 июни соли 2013 дар якҷоягӣ бо ТҶБ «Ҳуқуқ ва беҳбудӣ» ва Ниҳоди Даниягӣ оид ба ҳуқуқи инсон тренинги дурӯза, аз тарафи Хазиная Аврупо-Осиё дар Осиёи Марказӣ-Тоҷикистон ва ТҶ «Идора оид ба ҳуқуқи инсон ва риояи қонуният» дар мавзӯи «Малакаи маслиҳатдиҳӣ ва тартиби таҳияи ҳуҷжатҳои ҳуқуқӣ» силсиласеминарҳо гузаронида шуданд. Рӯзҳои 12-13 декабри соли 2013 дар шаҳри Қайроққум бо мақсади табодули таҷриба миёни кормандони Қабулгоҳҳои ҷамъиятии Ваколатдор мизи муаввар доир карда шуд.

Илова бар ин, рӯзҳои 14-19 январӣ соли 2013 тренинги омӯзишӣ барои баланд бардоштани малакаи кории кормандони Дастгоҳи ВҲИ, рӯзҳои 11-14 ноябр семинари 5-рӯза барои кормандони мақомоти ВҲИ ва ташкилотҳои ҷамъиятии соҳаи ҳуқуқи инсон дар мавзӯи «Ҳуқуқи шахсон аз озодӣ маҳрумшуда», рӯзҳои 25-28 ноябр вохӯрӣ ва семинари омӯзишӣ барои аъзои гуруҳи корӣ оид ба боздид ва мониторинги ҷойҳои

маҳрумӣ аз озодӣ, 17 декабр семинар-машварати кормандони Дастгоҳи ВҲИ ҚТ дар мавзӯи «Роҳу усулҳои нави таҳия ва такмили сохтору мухтавои Маърузаи солонаи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва дигар чорабиниҳои омӯзишӣ гузаронида шуданд, ки ҳадаф аз онҳо баланд бардоштани сатҳи донишу малакаи касбии кормандони мақомоти ВҲИ мебошад.

Дар давраи сипаришуда Ваколатдор ва кормандони Дастгоҳи он дар 21 гуруҳҳои кори байниидоравӣ оид ба ҷанбаҳои гуногуни соҳаи ҳуқуқи инсон саҳм гузоштанд. Аз ҷумла, ҷиҳати тавсеа бахшидан ба фаъолияти мақомот, хусусан дар самти иҷрои уҳдадорихои байналмилалӣ бо ташаббуси Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон гуруҳҳои корӣ таъсис дода шуданд. Айни ҳол дар назди Ваколатдор гуруҳҳои корӣ оид ба иҷрои Нақшаи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба татбиқи тавсияҳои давлатҳои аъзои Шӯрои СММ оид ба ҳуқуқи инсон вобаста ба Шарҳи умумии даврии Тоҷикистон, оид ба боздид ва мониторинги ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ, оид ба ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ ва Шӯрои Ҳамоҳангсозии байниидоравӣ оид ба Барномаи таълим дар соҳаи ҳуқуқи инсон барои солҳои 2013-2020 амал карда истодаанд.

1.2. Мурочиатҳои шаҳрвандон

Қабул ва баррасии мурочиатҳои шаҳрвандон, мусоидат ба барқарорсозии ҳуқуқҳои вайроншудаи онҳо яке аз самтҳои муҳими фаъолияти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ба шумор меравад.

Тӯли соли 2013 дар Дастгоҳи ВҲИ 492 (соли 2012 – 604 адад) мурочиати шаҳрвандон ба қайд гирифта шудааст, ки аз онҳо мурочиатҳои хаттӣ – 290 адад (соли 2012 – 258 адад) ва мурочиатҳои шифоҳӣ – 202 адад (соли 2012 – 346 адад) мебошанд. Дар ин давра аз тарафи Қабулгоҳҳои ҷамъиятии ВҲИ 2036 мурочиати шаҳрвандон баррасӣ шудаанд, ки аз онҳо 115 адад мурочиатҳои хаттӣ ва 1921 адад мурочиатҳои шифоҳӣ мебошанд.

Мурочиатҳои хаттӣ аз ҷониби сокинони шаҳри Душанбе 90 адад (соли 2012 – 94 адад), вилояти Хатлон – 48 адад (соли 2012 – 39 адад), вилояти Суғд – 61 адад (соли 2012 – 42 адад), ВМКБ – 3 адад (соли 2012 – 2 адад), шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ – 51 адад (соли 2012 – 35 адад) ворид гаштаанд (ниг. ба Диаграммаи №1).

Мурочиатҳои хаттии воридгардида аз ҷониби мардҳо – 147 адад (соли 2012 – 111 адад), аз ҷониби занон – 103 адад (соли 2012 – 102 адад) ва аз ҷониби гуруҳи одамон – 18 адад (соли 2012 – 17 адад)-ро ташкил медиҳанд (ниг. ба Диаграммаи №2).

Мурочиатҳои хаттӣ тибқи таснифот ба ҳуқуқу озодиҳои зерини инсон ва шахрванд тааллуқ доранд (ниг. ба Диаграммаи №3):

- ҳуқуқ ба муҳокимаи одилонаи судӣ – 52 адад (соли 2012 – 39 адад);
- ҳуқуқи мурочиат ба мақомоти давлатӣ – 9 адад (соли 2012 – 4 адад);
- ҳуқуқ ба шахрвандӣ – 3 адад;
- ҳуқуқ ба ҳимоя – 2 адад (соли 2012 – 2 адад);
- озодӣ аз шиканча – 10 адад (соли 2012 – 10 адад);
- ҳуқуқ ба моликият – 30 адад (соли 2012 – 30 адад);
- ҳуқуқ ба манзил – 40 адад (соли 2012 – 40 адад);
- ҳуқуқ ба таъминоти иҷтимоӣ – 15 адад (соли 2012 – 8 адад);
- ҳуқуқ ба саломатӣ – 4 адад (соли 2012 – 1 адад);
- ба дахлнопазирии шахсӣ аз муомилаи таҳқиркунандаи шаъну шараф – 1 адад (соли 2012 – 1 адад);
- ҳуқуқ ба меҳнат – 16 адад (соли 2012 – 7 адад);
- ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ – 15 адад (соли 2012 – 2 адад);
- ҳуқуқ ба таҳсил – 5 адад (соли 2012 – 4 адад);
- ҳуқуқ ба фаъолияти озоди иқтисодӣ ва соҳибкорӣ – 2 адад (соли 2012 – 2 адад);
- ҳуқуқ ба робитаи оилавӣ – 9 адад;
- ҳуқуқ ба интихоби маҳали зист – 1 адад.

Аз 290 адад аризаҳои хаттии шахрвандон, ки дар Дастгоҳи ВҲИ мавриди баррасӣ қарор дода шуданд, нисбати қарор ё амал (беамалии) субъектони зерин шикоят карда шудааст:

- мақомоти судӣ – 93 адад (соли 2012 – 93 адад);
- мақомоти прокуратура – 19 адад (соли 2012 – 15 адад);
- мақомоти корҳои дохилӣ – 28 адад (соли 2012 – 22 адад);
- мақомоти амнияти миллӣ – 5 адад (соли 2012 – 7 адад);
- Вазорати мудофия, аз ҷумла Комиссариатҳои ҳарбӣ – 5 адад (соли 2012 – 5 адад);
- Вазорати корҳои хориҷӣ (Сафоратхонаи ҚТ дар ФР) – 1 адад;
- Вазорати адлия (СИҚҚ ВА ҚТ – 11 адад, судичрочиён – 14 адад, САҲШ-1 адад, нотариат – 1 адад) – 27 адад (соли 2012 – 14 адад);
- Вазорати меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли – 1 адад;
- Вазорати маориф – 1 адад (соли 2012 – 2 адад);
- Шӯрои адлияи Тоҷикистон – 1 адад;
- Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олӣ – 1 адад;
- Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон – 1 адад;
- Комиссияи ҳавзавии интихоботии н. Сино – 1 адад;

- ташкилотҳо – 17 адад (соли 2012 – 7 адад);
- шахсони мансабдор – 7 адад (соли 2012 – 4 адад);
- мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ – 12 адад (с. 2012 – 8 адад);
- мақомоти худидоракунии маҳаллӣ – 4 адад;
- шахсони воқеӣ – 5 адад (соли 2012 – 8 адад);
- мақомоти давлатии дигар давлатҳо – 18 адад (соли 2012 – 6 адад);
- оид ба дигар масъалаҳо – 47 адад (соли 2012 – 62 адад).

Дар самти ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ аксарияти мурочиатҳои воридгардида (49 адад ё 37%) ба муҳокимаи одилонаи судӣ тааллуқ доранд. Ин гуруҳи мурочиатҳо назар ба соли 2012 (36 мурочиат ё 26%) тамоюли зиёдшавӣ дорад. Мурочиатҳо нисбати мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва оид ба ҳуқуқи шахсони аз озодӣ маҳрумшуда низ зиёд шуда, мутаносибан 28 (21%) ва 18 (13%) ададро ташкил медиҳанд.

Дар самти ҳифзи ҳуқуқҳои кӯдакон соли 2013 ба мақомоти ВҲИ ҚТ 21 мурочиати хаттӣ ворид шудааст, ки нисбат ба соли гузашта 12 адад зиёд аст.

Дар самти ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ аксарияти мурочиатҳо (48 адад ё 36%) нисбати мақомоти судӣ, ташкилотҳо (16 адад ё 12%), мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ (9 адад ё 7%) ва мақомоти давлатии дигар давлатҳо (9 адад ё 7%) мебошанд.

Дар соли 2013 ба мақомот 202 мурочиатҳои шифохӣ ворид гардидааст, ки аз онҳо 89 адад ба ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ, 58 адад ба ҳуқуқҳои кӯдак ва 55 адад ба ҳуқуқҳои сиёсӣ ва шаҳрвандӣ дахл доранд. Мурочиатҳои шифоҳии шаҳрвандон тибқи қонунгузори амалкунандаи ҚТ баррасӣ карда шуда, ба онҳо маслиҳатҳои ҳуқуқии дахлдор дода шудааст.

1.3. Санчиши вазъи риояи ҳуқуқи озодихонии инсон

Дар соли 2013 дар асоси мурочиати шаҳрвандон ва Нақшаи кори мақомот 34 санчиш гузаронида шуд. Дар ин давра бо мақсади мусоидат ба ҳимояи ҳуқуқи инсон дар низоми муассисаҳои пӯшида ва қисман пӯшида 21 маротиба, аз ҷумла, 11 маротиба доир ба муайян намудани вазъи риояи ҳуқуқи дастгиршудагон ва шахсони аз озодӣ маҳрумшуда дар самти озодӣ аз шиканча ташриф оварда шуда, аз рӯи мурочиатҳои шаҳрвандон ва ташкилотҳои ғайридавлатию созмонҳои байналмилалӣ дар 5 муассисаи иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ санчиш гузаронида шуд.

Баҳри мусоидат ба риояи ҳуқуқи кӯдак ва бошандагони муассисаҳои иҷтимоӣ фаъолияти Комиссия оид ба ҳуқуқи кӯдаки мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳрҳои Норақ ва Хоруғ, Омӯзишгоҳи махсуси касбии техникаи Вазорати маориф ва илми ҚТ, Литсейи касбии

техникии №33 ш.Душанбе, Муассисаи тарбиявии ЯС 3\12, Литсей-интернати касбии махсуси маъҷубони ш. Душанбе, Хона-интернати беморони касалиҳои руҳии н. Восеъ, объектҳои инфрасохтори ноҳияҳои Шохмансур ва Фирдавсии шаҳри Душанбе мавриди санҷиш қарор дода шуданд. Аз натиҷаи санҷишҳо гузоришҳо таҳия гардида, ҷиҳати бартараф кардани камбудӣҳо ба мақомоти дахлдор тавсияҳо ирсол карда шуданд.

1.4. Такмили қонунгузорӣ оид ба ҳуқуқи озодиҳои инсон

Ҷиҳати такмили қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи ҳуқуқи инсон аз ҷониби мақомот 66 лоиҳаи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ (соли 2012 – 64 адад) мавриди омӯзиш қарор дода шуда, нисбати онҳо тақлифу хулосаҳо пешниҳод гардиданд.

Аз ҷумла, лоиҳаи Қонуни ҚТ «Дар бораи ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Қонуни ҚТ «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» таҳия гардид. Мақсад аз таҳияи лоиҳаи мазкур иҷрои тавсияҳои Созмони ҳамкории иқтисодӣ ва рушд мебошад, ки дар доираи Нақшаи амалиёти Истамбулии Шабакаи мубориза бо коррупсия барои кишварҳои Аврупои Шарқӣ ва Осиёи Марказӣ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати муайян намудани мақоми мустақили ваколатдор оид ба таъмини дастрасӣ ба иттилоот пешниҳод шуда буданд.

Ҳамзамон, дар давоми сол аз тарафи мақомоти ВҲИ ба лоиҳаи якҷанд ҳуҷҷатҳо хулосаҳо таҳия ва пешниҳод шуданд, ки аз ҷумлаи онҳо Саволномаи Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқи инсон; Нақшаи миллии ҚТ оид ба татбиқи тавсияҳои давлатҳои аъзои СММ дар доираи Шарҳи умумии даврии Шӯрои СММ оид ба ҳуқуқи инсон; Саволнома доир ба нақши Омбудсменҳои ҳарбӣ дар таҳкими волоияти қонун; Нақшаи чорабиниҳо оид ба амалишавии тавсияҳои Кумитаи зидди шиканча ва Маърузачии махсуси СММ оид ба масъалаҳои шиканча; Тавсияҳои маърузачии Раёсати Комиссари Олии СММ оид ба ҳуқуқи инсон оид ба масъалаҳои шиканча; Лоиҳаи ҳуҷҷат оид ба пешбарии номзадҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ба аъзогии Шӯрои СММ оид ба ҳуқуқи инсон дар солҳои 2015-2017; Саволномаи Кумитаи зидди шиканча оид ба иҷрои баъзе бандҳои тавсияҳои Кумита мебошанд.

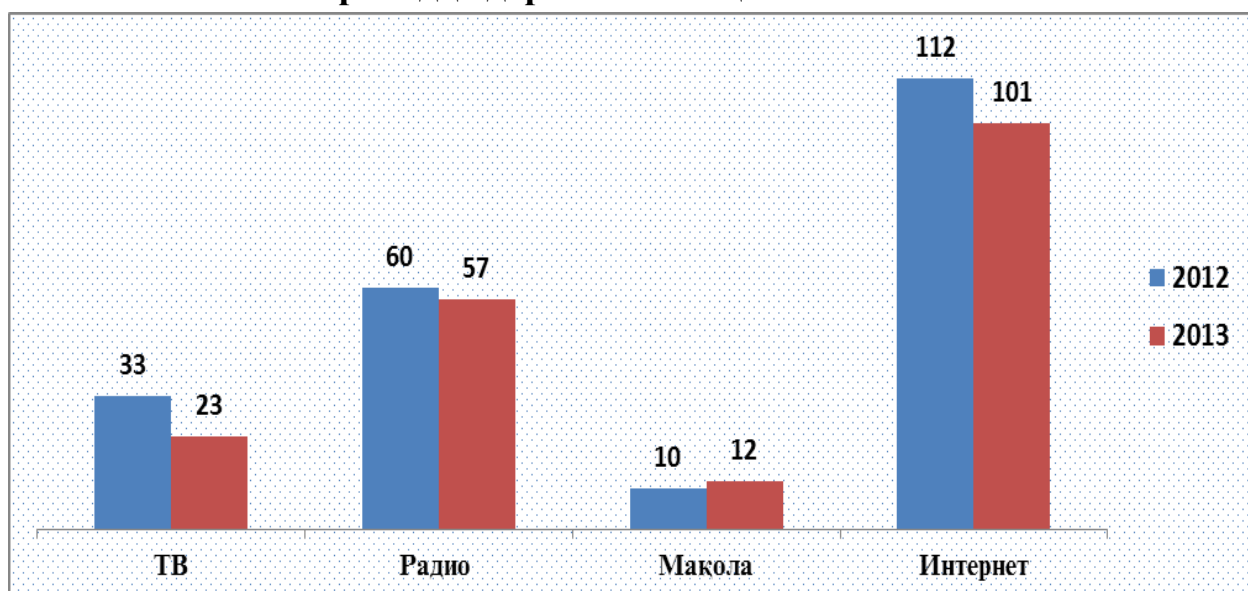
Дар доираи иҷрои ухдадорҳои байналмилалӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон Ваколатдор ва кормандони Дастгоҳи он дар таҳия ва муҳокимаи Маърузаи миллии даврии ҚТ доир ба татбиқи Конвенсия оид ба рафъи таъйиз нисбати занон ва Маърузаи ҚТ доир ба Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ иштирок намуданд.

Ваколатдор ва кормандони Дастгоҳи он аъзои гуруҳҳои корӣ оид ба таҳияи лоиҳаи Қонуни конституционии ҚТ «Дар бораи шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон», лоиҳаҳои қонунҳои ҚТ «Дар бораи ёрии ҳуқуқӣ» ва «Дар бораи ҳуқуқҳои кӯдак» мебошанд.

1.5. Баланд бардоштани маърифати шаҳрвандон оид ба ҳуқуқи озодиҳои инсон

Барои баланд бардоштани маърифати шаҳрвандон дар самти ҳуқуқи озодиҳои инсон як қатор корҳои назаррас ба сомон расонида шуд. Дар доираи нақшаҳои якҷоя бо Радиои «Тоҷикистон», Радиои «Садои Душанбе» ва МД «Ҷаҳоннамо» ва дигар воситаҳои ахбори омма Ваколатдор ва кормандони Дастгоҳи он 196 маротиба (соли 2012 – 215) баромад карданд.

Баромадҳо дар ВАО - солҳои 2012-2013

Дар давраи сипаришуда 3 маротиба нишастҳои матбуотии Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон баргузор гардиданд. Аз натиҷаи фаъолияти мақомот дар соли 2012 ва нимсолаи аввали соли 2013 рӯзҳои 30 январ ва 30 июли соли 2013 бо иштироки васеи намоёндагони васоити ахбори оммаи ватанӣ ва хориҷӣ нишастҳои матбуотӣ гузаронида шуданд. Ҳамчунин рӯзи 19 апрел дар доираи муаррифии Маърузаи ВҲИ барои соли 2012 бо иштироки намоёндагони мақомоти давлатӣ, ташкилотҳои ғайридавлативу созмонҳои байналмилалӣ ва ВАО нишастҳои матбуотӣ орошта шуд.

Ҷиҳати беҳдошти дастрасии шаҳрвандон ба фаъолияти мақомоти ВҲИ ва баланд бардоштани сатҳи иттилоотонии онҳо дар самти ҳуқуқ ва озодиҳои инсон бо дастгирии молиявии Ниҳоди Даниягӣ оид ба ҳуқуқи

инсон нашри маҷаллаи «Ахбори Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон» идома дода шуд. Маҷалла дар се моҳ як маротиба бо теъдоди 500 нусха нашр шуда, дар чорабиниҳои мақомоти ВҲИ ва тавассути Қабулгоҳҳои ҷамъиятии ВҲИ дар маҳалҳо ба мақомоту муассисаҳо ва аҳоли ба тариқи ройгон паҳн карда мешавад.

Ҳамзамон, бо дастгирии Ниҳоди Даниягӣ оид ба ҳуқуқи инсон «Раҳнамо барои кормандони ВҲИ ҶТ оид ба кор бо мурочиатҳои шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ» бо теъдоди 100 нусха ва «Маҷмӯаи санадҳои миллӣ ва байналмилалӣ оид ба пешгирии шиканча» таҳия ва бо теъдоди 140 нусха нашр гардид.

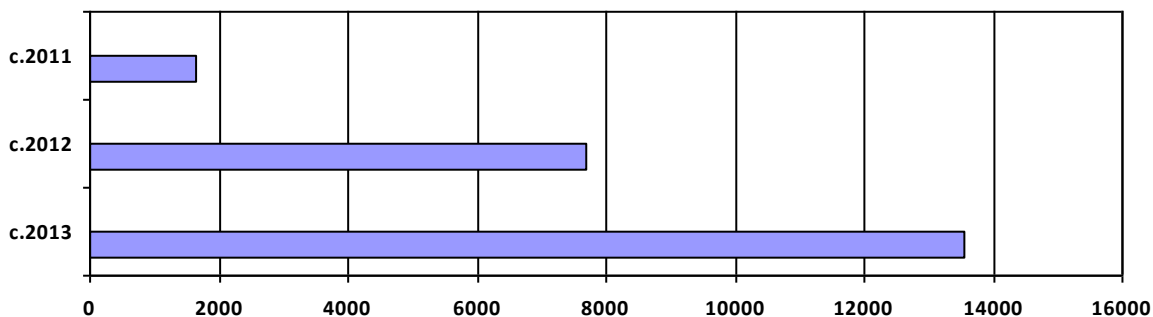
Дар доираи омӯзиши афкори аҳоли оид ба ҷазои қатл Ваколатдор дар ҳайати гуруҳи корӣ дар воҳӯриҳо ва мизҳои мудаввар, ки дар шаҳрҳои Хоруғ, Қурғонтеппа, Данғара, Кӯлоб, Истаравшан ва ноҳияҳои Бохтар, Ҷиликӯл, Шаҳритуз, Муъминобод, Шурообод, Балҷувон, Зафаробод, Ҷ. Расулов, Дарвоз, Ванҷ ва Ишкошим баргузор гардиданд, иштирок намуд.

Оид ба масъалаҳои ҷазои қатл бо устодон ва донишҷӯёни Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С.Айнӣ, Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш.Шотемур, Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи М.Осимӣ, Донишгоҳи технологияи Тоҷикистон, Донишгоҳи славянии Тоҷикистон-Русия ва Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино воҳӯриҳо доир карда шуда, бо вакилони Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии ҶТ ин масъала мавриди муҳокима қарор дода шуд.

Ваколатдор ва кормандони Дастгоҳи он дар кори 83 семинару конференсия ва мизҳои мудаввар оид ба ҷанбаҳои гуногуни ҳуқуқ ва озодиҳои инсон ширкат намуданд. Бо иқдоми ВҲИ 13 семинару конференсия ва мизҳои мудаввар ташкил ва гузаронида шуданд. Оид ба ин семинару воҳӯриҳо ва дигар чорабиниҳо дар Сомонаи Ваколатдор хабару гузоришҳо ҷой дода шуданд.

Фаъолияти иттилоотонии мақомоти ВҲИ дар ин сол тақвият дода шуд. Бо ин мақсад Сомонаи ВҲИ ҶТ мунтазам фаъолият намуда, мухтавои он пайваста нав карда мешавад. Ин боиси афзоиши муштариёни Сомонаи ВҲИ гардидааст. Агар дар соли 2011 ба Сомонаи Ваколатдор 1631 муштарӣ ворид шуда бошад, пас ин нишондод дар соли 2012 ба 7689 ва дар соли 2013 ба 13541 расидааст.

Воридшавии муштариён ба Сомонаи ВҶИ

Баланд бардоштани донишҳои шахрвандон дар соҳаи ҳуқуқи инсон ва омодагии онҳо ба ҳифзи ҳуқуқҳои худ аз ҷониби Ваколатдор тавассути баромадҳо дар ВАО, гузаронидани семинару мизҳои мудаввар, вохӯриҳо бо аҳоли ва дигар чорабиниҳо амалӣ карда мешавад.

Дар самти таълим дар соҳаи ҳуқуқи инсон бо ибтиқори мақомоти ВҶИ лоиҳаи Барномаи нави таълим дар соҳаи ҳуқуқи инсон барои солҳои 2013-2020 таҳия карда шуд, ки он бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 декабри соли 2012, №678 тасдиқ гардид.

Барнома ба тавсеа ва такмили марҳилавии низоми иттилоотӣ, маърифатӣ ва таълимӣ дар соҳаи ҳуқуқи инсон, гузаштан ба сатҳи сифатан нави тайёр кардани кадрҳо мутобиқи талаботи қонунгузори миллий ва стандартҳои байналмилалӣ равона гаштааст.

Доираи амали Барномаи мазкур таълими (омӯзиши) соҳаи ҳуқуқи инсон дар системаи маориф, курсҳои омӯзишӣ ва азнавтайёркунии омӯзгорон, судяҳо, хизматчиёни давлатии шахрвандӣ, мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва ҳарбиरो фаро мегирад.

Ҷиҳати татбиқи Барномаи мазкур дар назди ВҶИ Шӯрои ҳамоҳангсози байниидоравӣ таъсис дода шуда, дар назди Шӯро вобаста ба самтҳои асосии Барнома 6 гуруҳи корӣ созон дода шудааст.

1.6. Ҳамкориҳои мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон

Ваколатдор фаъолияти худро дар ҳамбастагӣ бо мақомоти давлатӣ, ташкилотҳои ғайридавлатӣ ва созмонҳои байналмилалӣ ба амал мебарорад.

Барои таъмини риоя ва барқарорсозии ҳуқуқи озодиҳои инсон Ваколатдор бо тамоми мақомоти давлатӣ ҳамкориҳои хубро ба роҳ мондааст. Зиёдшавии ҳалли мусбӣ муроҷиатҳои шахрвандон нишондиҳандаи ҳамкориҳои самараноки Ваколатдор бо мақомоти давлатӣ мебошанд.

Ҳамкориҳои Ваколатдор бо Созмонҳои байналмилалӣ низ назаррас буданд. Дар ин давра бо намояндагони созмонҳои байналмилалӣ 35 вохӯриву мулоқотҳои судманд анҷом дода шуданд. Вохӯриҳо бо

Муовини Сафири Британияи Кабир дар Тоҷикистон, Мушовири якуми Сафорати Фаронса дар Тоҷикистон, Директори иҷроияи Хазинаяи Аврупо-Осиё-Тоҷикистон, муовини намояндаи минтақавии Раёсати Комиссари олий оид ба ҳуқуқи инсонии СММ, хонум Баронесса Вивиан Стерн – аъзои Палатаи лордҳои Парламенти Британияи Кабир, Монжурул Кабир – мушовир оид ба ҳуқуқи инсонии СММ, хонум Кирси Мадӣ – Муовини роҳбари минтақавии Хазинаяи кӯдакони СММ (ЮНИСЕФ), Сафири Британияи Кабир дар Тоҷикистон ва Директори Департаменти ВКХ Британияи Кабир оид ба Аврупои Шарқӣ ва Осиёи Марказӣ, Сафири Финландия, Иван Шимонович – Ёвари Дабири кулли СММ, Дорис Херттрампф – Сафири Ҷумҳурии Федеративии Олмон, Норимаса Шимомура – Директори Барномаи Рушди СММ дар Тоҷикистон, Дидие Леруа – Сафири Фаронса дар Тоҷикистон, Мудирӣ минтақавии Хазинаяи кӯдакони СММ (ЮНИСЕФ) хонум Мари-Пер Пуаре, Сафири Финландия Лаура Ренула, Сафири САҲА Парискава Бадеску, коршиноси байналмилалӣ ЮНИСЕФ Хавйер Бонал, менечери Шӯрои мубориза бар зидди шиканча Мэтью Прингл ва дигарон аз ҷумлаи онҳо мебошад.

Дар ин давра ҳамкориҳо бо Ниҳоди Даниягӣ оид ба ҳуқуқи инсон идома дода шуд. Дар доираи ин ҳамкориҳо 8 шумораи маҷаллаи «Ахбори ВҲИ ҶТ» ба таъбъ расонида шуда, баромадҳои кормандони мақомоти ВҲИ ва коршиносони соҳа дар барномаҳои радиойӣ ва телевизионӣ пурра таъмин ва барои кормандони муассисаҳои пӯшида дар минтақаҳои ҷумҳурӣ 6 семинари омӯзишӣ гузаронида шуд. Ниҳоди мазкур фаъолияти Қабулгоҳҳои ҷамъиятии ВҲИ-ро дар 4 минтақаи ҷумҳурӣ дастгирӣ намуд.

Ҳамкориҳои Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон бо сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ сол аз сол тақвият меёбанд. Дар ин раванд моҳи сентябри соли 2013 семинари дурӯза дар мавзӯи «Ҳамкориҳои мақомоти миллӣ оид ба ҳуқуқи инсон бо ҷомеаи шаҳрвандӣ» бо дастгирии молиявии Намояндагии Иттиҳоди Аврупо дар Тоҷикистон гузаронида шуд, ки дар кори он намояндагони мақомоти давлатӣ аз Федератсияи Россия, Молдова, Тоҷикистон, ташкилотҳои ғайридавлатӣ «Ҳуқуқ ва беҳбудӣ», «Нота-бене», «Идора оид ба ҳуқуқи инсон ва риояи қонуният», «Марказ оид ба ҳуқуқи кӯдак», «Марказ оид ба ҳуқуқи инсон», «Маркази иттилоотӣ байналмилалӣ» аз ФР, созмонҳои байналмилалӣ Дафтари Швейтсарӣ оид ба ҳамкорӣ, Хазинаяи Хелсинки оид ба ҳуқуқи инсон, САҲА, Раёсати Комиссари Олии СММ оид ба ҳуқуқи инсон, Ниҳоди Даниягӣ оид ба ҳуқуқи инсон, Шуъбаи Ташкилоти байналмилалӣ Институти «Ҷамъияти кушода» – Бунёди мадад дар Тоҷикистон,

кормандони Дастгоҳи ВҲИ ҚТ ва роҳбарони Қабулгоҳҳои ҷамъиятии ВҲИ ҚТ иштирок ва баромад намуданд.

Қобили қайд аст, ки ташкилотҳои ҷамъиятӣ дар чорабиниҳои мақомоти ВҲИ низ фаъолона иштирок менамоянд. Аз ҷумла, тибқи Нақшаи якҷояи мақомоти ВҲИ бо ташкилотҳои ғайридавлатӣ ва созмонҳои байналмилалӣ бахшида ба Ҳафтаи ҳуқуқи инсон аз 20 ноябр то 10 декабри соли 2013 чорабиниҳои мухталиф гузаронида шуданд.

Дар ин раванд рӯзи 6 декабри соли 2013 Конференсияи илмӣ-амалӣ бахшида ба 65-солагии қабули Эълومияи умумичаҳонии ҳуқуқи башар дар мавзӯи «Рушди ҳуқуқи инсон дар даврони Истиклолият» доир гардид.

Дар доираи чорабиниҳои Ҳафтаи ҳуқуқи инсон дар ҳамкорӣ бо Ниҳоди Даниягӣ оид ба ҳуқуқи инсон ва медиахолдинги «Азия-Плюс» 3 ролики таблиғотӣ оид ба ҳуқуқи инсон таҳия карда шуда, аз 1 то 10 декабри соли 2013 тавассути МД «Ҷаҳоннамо» намоиш дода шуданд ва бо дастгирии намояндагии Иттиҳоди Аврупо ин роликҳо тавассути Радиои «Азия-Плюс» паҳш карда шуданд. Илова бар ин дар рӯзҳои таҷлили Ҳафтаи ҳуқуқи инсон 5 лавҳаи таблиғотӣ дар хиёбонҳои марказии шаҳри Душанбе насб карда шуданд.

Ҳамчунин, дар Рӯзи ҳуқуқи инсон (10 декабр) бо ибтиқори ВҲИ дар ноҳияҳои шаҳри Душанбе аз ҷониби ҳуқуқшиносони мақомоти ВҲИ, ташкилотҳои ҷамъиятии «Идора оид ба ҳуқуқи инсон ва риояи қонуният», «Марказ оид ба ҳуқуқи инсон» ва «Марказ оид ба ҳуқуқи кӯдак» ба шаҳрвандон ёрии ҳуқуқии ройгон расонида шуд. Онҳо инчунин ба шаҳрвандон буклету брошураҳо ва дигар маводи заруриро оид ба ҳуқуқи инсон ройгон дастрас намуданд.

1.7. Таъминоти молиявии фаъолияти мақомоти ВҲИ ҚТ

Дар соли 2013 барои мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикстон аз ҳисоби маблағҳои бучетӣ 857 978,00 сомонӣ ҷудо шуданд.

Инчунин аз ҳисоби маблағҳои Ниҳоди Даниягӣ оид ба ҳуқуқи инсон барои амалӣ намудани фаъолияти Қабулгоҳҳои ҷамъиятии ВҲИ дар шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ барои соли 2013 ба маблағи 432 858 сомонӣ 58 дирам сарф гардид, ки аз он 61067,00 сомонӣ барои тарғибу ташвиқи ҳуқуқу озодихои инсон равона гардидааст.

Аз ҳисоби маблағҳои Хазинаяи кӯдакони СММ (ЮНИСЕФ) барои амалӣ намудани фаъолияти Шуъбаи ҳифзи давлатии ҳуқуқҳои кӯдак барои соли 2013 ба маблағи 151 518 сомонӣ 50 дирам сарф шудааст.

Аз давраи 1 августи соли 2013 то 31 декабри соли 2013 аз ҳисоби маблағҳои Хелветас Свисс Интеркооперейшн барои амалӣ намудани фаъолияти Қабулгоҳҳои ҷамъиятии ВҲИ дар шаҳри Турсунзода ва ноҳияи Рашт барои соли 2013 ба маблағи 28 925 сомонию 21 дирам ҷудо гардид.

Дар маҷмуъ, аз давраи 1 январ то 31 декабри соли 2013 барои мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон маблағи 613 302 сомонию 29 дирам маблағҳои грантӣ ҷудо шудааст.

Маблағҳои зикршуда барои рушди фаъолияти мақомот ва пешрафти ҳуқуқи инсон сарф шуданд.

II. ВАЗЪИ РИОЯИ ҲУҚУҚУ ОЗОДИҲОИ ИНСОН ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

2.1. Ҳуқуқ ба ҳаёт, дахлнопазирии шахсӣ, озодӣ аз шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайринсонӣ ва таҳқиқунандаи шаъну шараф

Мутобиқи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳар кас ҳаққи зиндагӣ дорад. Ҳеҷ кас аз ҳаёт маҳрум карда намешавад, ба истиснои ҳукми суд барои ҷинояти маҳсусан вазнин (моддаи 18).

Ҳуқуқ ба ҳаёт ҳуқуқи асосӣ ва ҷудонопазири ҳар як фард буда, яке аз арзишҳои муҳими шахсият ва ҷомеа – ҳаёти инсонро ҳифз менамояд ва кафолат медиҳад. Давлат уҳдадор аст, ки барои таъмини бехатарии ҳаёти инсон ва тафтиши самараноки ҳодисаҳои куштор тамоми чораҳоро андешад.

Масъалаи ҳалталаб дар самти мазкур ҳуқуқи давлат ба татбиқи ҷазои қатл барои ҷиноятҳои маҳсусан вазнин мебошад. Ҳуқуқ ба ҳаёт ҳамчун маҳдудкунандаи ҷазои қатл баромад мекунад.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо назардошти принципу меъёрҳои умумиэътирофшудаи байналмилалӣ аз соли 2004 татбиқи ҷазои қатл ба муҳлати номуайян боз дошта шудааст. Аз соли 2010 бо амри Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон гуруҳи корӣ оид ба таҳлили асосҳои ҳуқуқӣ ва иҷтимоии мавҷудияти ҷазои қатл дар низоми қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолият мекунад. Дар ҳамкорӣ бо ҷомеаи шаҳрвандӣ дар самти мазкур корҳои зиёде ба анҷом расонида шудааст. Бо вучуди ин то ҳанӯз дар низоми қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷазои қатл боқӣ мемонад.

Бинобар ин давлатҳои аъзои Шӯро оид ба ҳуқуқи инсонии СММ ва Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқи инсон аз натиҷаи баррасии маърузаҳои ҷумҳурӣ оид ба иҷрои уҳдадорихои байналмилалии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати суръат бахшидани кӯшишҳо вобаста ба бекор кардани ҷазои қатл ва ба тасвиб расонидани Протоколи дуюми иловагии Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ тавсияҳо пешниҳод намуданд.

Президенти мамлакат дар Паёми худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 26 апрели соли 2013 дар бораи зарурати ҳалли ниҳоии масъалаи муносибат ба ҷазои қатл сухан ронда, қайд намуданд: «Вақти он расидааст, ки масъалаи мазкур бо дарназардошти афкори ҷомеа мавриди баррасии мақомоти дахлдор қарор дода шуда, аз натиҷаи он ҷиҳати муайян намудани мавқеи давлат нисбат ба ҳукми қатл тақлиф пешниҳод карда шавад».

Бинобар ин, ҳоло дар минтақаҳои гуногуни ҷумҳурӣ бо мақсади омӯзиши афкори ҷомеа нисбати масъалаи мазкур мақомоти Ваколатдор дар ҳамкорӣ бо мақомоти давлатӣ, ташкилотҳои ғайридавлатӣ ва созмонҳои байналмилалӣ бо аҳоли, намояндагони мақомоти давлатӣ, омӯзгорон ва донишҷӯёни муассисаҳои олии таълимӣ вохӯриҳо гузаронида истодаанд. Натиҷаҳои вохӯриҳо нишон доданд, ки аксарияти аҳоли ҷонибдори бекор кардани ҷазои қатл мебошанд.

Инчунин дар доираи лоиҳаи «Омӯзиши таърихи татбиқи ҷазои қатл дар давраи солҳои 1917-2004», ки бо дастгирии Дафтари Швейтсарӣ оид ба ҳамкорӣ амалӣ карда мешавад, мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар якҷоягӣ бо Донишгоҳи миллии Тоҷикистон масъалаи мазкурро мавриди омӯзиш қарор додааст.

Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар намудааст, ки дахлнопазирии шахсро давлат кафолат медиҳад. Ба ҳеҷ кас шиканча, ҷазо ва муносибати ғайриинсонӣ раво дида намешавад (моддаи 18). Ҳеҷ касро бе асоси қонунӣ дастгир, ҳабс кардан мумкин нест (моддаи 19).

Кафолатҳои мазкур дар санадҳои байналмилалии аз ҷониби Тоҷикистон ба тасвиб расонидашуда низ муқаррар гаштаанд.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон баҳри дар амал татбиқ гаштани ин муқаррароти конститутсионӣ ва талаботи меъёрҳои санадҳои байналмилалӣ заминаҳои дахлдори ҳуқуқӣ ба вучуд оварда шуда, дар масъалаи такмили амалияи ҳуқуқтатбиқкунӣ пайваста чораандешӣ карда мешавад.

Меъёрҳои кафолати дахлнопазирии шахс, озодии ӯ аз шиканча дар қонунгузори амалкунандаи ҷиноятӣ, мурофиавии ҷиноятӣ, иҷрои ҷазои ҷиноятӣ, ҳуқуқвайронкунии маъмурӣ пешбинӣ шудаанд. Бо мақсади таъмин намудани имконияти пешниҳоди арзу шикоятҳо механизмҳои ҳуқуқӣ ва институтсионалӣ пайваста такмил дода мешаванд. Инчунин қонунгузор дар масъалаи пешниҳод намудани шикоятҳо оид ба шиканча аз ҷониби шахсони дар ҳабс нигоҳдошташаванда ва муҳлату тартиби баррасии чунин муроҷиатҳо кафолатҳоро пешбинӣ менамояд.

Ҷиҳати иҷрои тавсияҳои мақомоти байналмилалии ҳифзи ҳуқуқи инсон, таъмини риояи қатъии ҳуқуқи озодиҳои инсон зимни дастгиркунӣ, пешгирии азобу шиканча бо фармоиши якҷояи Прокурори генералӣ, Вазири корҳои дохилӣ, Вазири адлия, Раиси Кумитаи амнияти миллий, Директори Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсия ва Директори Агентии назорати маводи нашъаовари назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон моҳи ноябри соли 2012 Дастурамал «Дар бораи дастгир намудан» тасдиқ карда шуда, аз 1 январи соли 2013 мавриди амал қарор дода шудааст. Хуҷҷати мазкур, ки иҷроишаш барои

хамаи мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ҳатмӣ аст, чихати таъмини риояи ҳуқуқи шахс ҳангоми дастгиркунӣ мусоидат менамояд. Ҳамчунон аз ҷониби Прокуратураи генералӣ Дастури илмӣ-методи «Заминаҳои ҳуқуқӣ ва ташкили фаъолияти мақомоти прокуратура оид ба пешгирӣ, ошкор ва тафтиш намудани шиканча» таҳия шудааст.

Бо Амри Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 апрели соли 2012 Нақшаи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба татбиқи тавсияҳои давлатҳои аъзои Шӯрои СММ оид ба ҳуқуқи инсон вобаста ба Шарҳи умумии даврии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳуқуқи инсон барои солҳои 2013-2015 ва инчунин 15 августи соли 2013 Нақшаи чорабиниҳо доир ба мубориза бар зидди шиканча тибқи тавсияҳои Кумитаи зидди шиканчаи СММ ва Маърузачии махсуси СММ оид ба шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ва таҳқиркунандаи шаъну шараф Хуан Мендес тасдиқ карда шудаанд.

Бо мақсади иҷрои нақшаҳои мазкур якҷанд гуруҳҳои кории байниидоравӣ таъсис дода шуда, дар ин самт корҳои мушаххас ба анҷом расонида мешаванд.

Бо Фармони ВҶИ аз 6 августи соли 2013 дар назди Ваколатдор гуруҳи корӣ оид ба боздид ва мониторинги ҷойҳои иҷрои ҷазои ҷиноятӣ таъсис дода шудааст, ки ба ҳайати он намояндагони мақомоти давлатӣ, ВҶИ ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ шомил шудаанд. Фаъолияти гуруҳ дар асоси Низомнома ва нақшаи корӣ ба амал бароварда мешавад.

Масъалаи риояи ҳуқуқ ба дахлнопазирии шахсӣ, озодӣ аз шиканча дар робита бо фаъолияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқ баррасӣ карда мешавад.

Дар фаъолияти ҳаррӯза аксарияти кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ зимни иҷрои уҳдадорихои хизматии худ талаботи қонунгузориро риоя менамоянд. Аммо дар амалия ҳолатҳои вайронкунии қонун аз ҷониби баъзеи онҳо боиси ҳалалдор шудани ҳуқуқи инсон ҳангоми дастгиршавӣ ва пешбурди парвандаҳои ҷиноятӣ мегарданд.

Тибқи маълумотҳои Прокуратураи генералӣ ва Вазорати корҳои дохилӣ соли 2013 нисбати ду нафар корманди мақомоти корҳои дохилӣ бинобар аз ҷониби онҳо истифода бурдани шиканча парвандаи ҷиноятӣ оғоз карда шудааст.

Бо мақсади мусоидат дар пешгирии вайронкунии ҳуқуқи озодиҳои инсон дар фаъолияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқ Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ба таври доимӣ бо мақомоти прокуратура ва Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамкорӣ менамояд.

Соли 2013 ба мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон 41 шикоят нисбати қарор ё амал (беамалии) кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ворид гардидааст.

Таҳлили ин гуруҳи мурочиатҳо нишон медиҳад, ки шахрвандон аксар вақт оид ба вайрон шудани ҳуқуқҳояшон зимни дастгиркунӣ, аз ҷумла сари вақт тартиб надодани ҳуҷҷатҳои дастгиркунӣ, хабардор накардани ҳешовандон дар бораи дастгиркунӣ, риоя нашудани ҳуқуқ ба ҳимоя, дар вақти дастгиркунӣ ва таҳқиқи парванда мавриди лату кӯб ва муносибати дағалона қарор дода шудан, рад намудани дархости адвокатҳо ва ба андешаи онҳо ғайриқонунӣ рад намудани оғози парвандаи ҷиноятӣ ва беасос қатъ намудани парвандаи ҷиноятӣ шикоят менамоянд.

Ҳанӯз ҳам ҳолатҳои ҷой доранд, ки бархилофи талаботи қонунгузори мурофиавӣ шахрвандон аз ҷониби кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ дастгир шуда, дар шуъбаҳои қорҳои дохилӣ нигоҳ дошта мешаванд, аммо ба ҳешовандони онҳо дар ин бора хабар дода намешавад.

Шаҳрванд Я.И. дар шикояти худ ба Ваколатдор қайд намудааст, ки нисбати писараш Х.З. бо қисми 3 моддаи 237 Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон парвандаи ҷиноятӣ оғоз карда шуда, чораи пешгирӣ нисбати ӯ забонхат дар бораи тарк накардани маҳалли истиқомат татбиқ карда шудааст. Рӯзи 26 ноябр бо гузашти се моҳи тафтишоти парвандаи ҷиноятӣ кормандони Шуъбаи Вазорати қорҳои дохилӣ (ШВҚД)-1 ноҳияи Сино ӯро ба шуъбаи мазкур оварда, бар хилофи талаботи қисми 1 моддаи 94 КМҚ ҚТ бе тартиб додани протоколи дастгиркунӣ, бе зарурати гузаронидани ягон амалиёти тафтишотӣ як рӯз ғайриқонунӣ нигоҳ доштанд. Зиеда аз ин, аз суханони мурочиаткунанда бармеояд, ки писараш аз ҷониби кормандони мақомот мавриди лату кӯб қарор дода шудааст, ки боиси даъват намудани мошини ёрии таъчилӣ ва ба беморхона бурдани ӯ гаштааст. Санади шаҳодатгардонии тиббӣ-судӣ ҳолати ҷой доштани ҷароҳатҳои ҷисмонии барои саломатӣ безарарро тасдиқ менамоянд.

Мурочиати мазкур барои санҷиши вачҳҳои дар он овардашуда ба Прокуратураи генералӣ ирсол карда шуда, айна ҳол санҷиш идома дорад.

Яке аз мушкилоте, ки боиси риоя нашудани ҳуқуқи шахсони дастгиршуда мешаванд, масъалаи дастрасӣ ба ҳимоя мебошад. Гарчанде Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва қонунгузори мурофиавии ҷиноятӣ ҳуқуқи ҳар шахсро ба ҳимоя аз лаҳзаи воқеии дастгиршавӣ кафолат дода бошанд ҳам, аммо дар таҷриба баъзан ин меъёр аз ҷониби мақомоти таҳқиқ ва тафтишоти пешакӣ риоя намегардад.

Амалияи фаъолияти мақомотҳо нишон медиҳад, ки ҳолатҳои аз шахсони дастгиршуда гирифтани ариза оид ба даст кашидан аз адвокат

чой доранд. Дар ин ҳолатҳо тартиби бо қонун муқарраршудаи даст кашидан аз Ҳимоя риоя намегардад. Тибқи талаботи қисми 1 моддаи 52 Кодекси муҳофизати ҷиноятии ҚТ гумонбаршуда, айбдоршаванда ё судшаванда ҳуқуқ доранд дар ҳар лаҳзаи пешбурди парванда бо ташаббуси худ, ки дар шакли хатгӣ пешниҳод намудаанд, аз хизмати Ҳимоятгар дар ҳузури ӯ даст кашанд. Дар ин маврид бояд протоколи дахлдор тартиб дода шуда, ордери Ҳимоятгар ба маводҳои парванда ҳамроҳ карда шавад.

Тавре аз суҳбат бо адвокатҳо маълум мешавад, ҳолатҳои воқеаҳои даст кашидан аз Ҳимоятгар аз шахсоне гирифта мешавад, ки донишҳои қонунӣ ҳуқуқӣ надоранд. Дар ин сурат онҳо наметавонанд ба таври зарурӣ ба кӯмаки адвокат худро Ҳимоя кунанд.

Мушкилоти дигар дар он аст, ки то воқеаҳои аввалин бо адвокат шахси дастгиршуда аллакай пурсида мешавад ва ин ҳолат расонидани ёрии ҳуқуқии касбиро истисно мекунад.

Дар амалия баъзан мақомоти тафтишоти пешакӣ ба адвокатҳо барои шинос шудан бо маводҳои аввалияи парванда монеъ мешаванд. Инчунин оид ба гузаронидани амалиётҳои тафтишотӣ бо зерҳимоя на ҳама вақт адвокатҳо сари вақт ва бо тартиби муайяннамудаи қонун хабардор карда мешаванд.

Тибқи талаботи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиби дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» адвокат бо пешниҳоди шаҳодатномаи хизматӣ ва ваколатнома (ордер) метавонад бо зерҳимояш воқӯрад. Қонун пешниҳоди дигар ҳуҷҷатро пешбинӣ накардааст. Аммо дар муассисаҳои нигоҳдории муваққатӣ ва тавқиғоҳҳои тафтишотӣ ғайриқонунӣ пешниҳоди мактуби дахлдори муфаттишро талаб менамоянд.

Чунин монеа зимни баррасии судии парвандаҳо, вақте ки дар баррасии судии парванда танаффус эълон карда ё ин ки баррасии парванда мавқуф гузошта мешавад, низ чой дорад. Дар сурати зарурати воқӯрӣ бо зерҳимоя иҷозати судро талаб мекунад.

Ба мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон шаҳрвандон инчунин аз он шикоят менамоянд, ки мақомоти ҳифзи ҳуқуқ нисбати муҳофизатҳои онҳо оид ба ҳолатҳои ҷойдоштаи ҳуқуқвайронкунӣ аз оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ ғайриқонунӣ даст мекашанд. Масалан, шаҳрванд Қ.Н. нисбати кормандони ШВКД-и ноҳияи Вахш шикоят намуда, қайд кардааст, ки духтари ӯ – Н. Ҳ. оид ба ҳодисаи дуздии амволаш ба ШВКД-и ноҳияи Вахш муҳофизат намудааст, вале муфаттиши шуъбаи мазкур бинобар сабаби дар кирдори шахсони

гумонбар набудани аломатҳои таркиби ҷиноят оғози парвандаи ҷиноятиро рад намудааст.

Баъди муроҷиати Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон қарори мазкур аз ҷониби Прокуратураи вилояти Хатлон бинобар бармаҳал ва ғайриқонунӣ буданаш бекор карда шуда, барои санҷиши иловагӣ ба прокуратураи ноҳияи Вахш ирсол карда шуд.

Чунин муносибат нисбати муроҷиатҳои шаҳрвандон боиси паст гардидани боварии мардум ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ мегардад.

Бо вучуди он ки баҳри пешгирии шиканча дар ҷумҳурӣ чораҳои дахлдор андешида мешаванд, парвандаҳои оғозгардида ва дар суд баррасишуда, муроҷиатҳои ба мақомотҳо воридшуда, таҳлили воситаҳои ахбори омма, ҳисоботҳои ташкилотҳои ғайридавлатӣ аз ҷой доштани проблемаҳои дахлдор дар самти мазкур дарак медиҳанд.

Тибқи маълумоти Прокуратураи генералӣ дар соли 2013 ба мақомоти прокуратура 16 муроҷиат оид ба шиканча ва истифодаи дигар намудҳои зӯрварӣ дохил шуда, дар 4 ҳолат аризаҳо тасдиқи худро ёфтанд. Дар натиҷаи санҷишҳои гузаронидашуда 2 парвандаи ҷиноятӣ бо қисми 1 моддаи 143¹ Кодекси ҷиноятӣи ҚТ нисбати сардори Шуъбаи кофтукови ҷиноятӣи ШВКД шаҳри Исфара А.А. ва ваколатдори ШКЧ ШВКД шаҳри Сарбанд Ё.Н. ва 2 парвандаи дигар бо моддаи 316 Кодекси ҷиноятӣи ҚТ нисбати корманди муассисаи ислоҳии ЯС 3/1 СРИҚЦ ВА ҚТ И.М. ва ваколатдори калони оперативӣ оид ба кофтукови ҷиноӣи ШВКД фурӯдгоҳи ш. Кӯлоб Ҳ.М. оғоз карда шуданд.

Дар соли 2013 ба мақомоти прокуратура аз муассисаҳои ислоҳӣ инчунин 2 шикояти маҳкумшудагон оид ба муносибати бераҳмона нисбати онҳо ворид ва мавриди санҷиш қарор дода шудааст. Аз натиҷаи санҷиш бинобар тасдиқ нашудани вачҳҳои дар муроҷиатҳо дарҷгардида қарор дар бораи рад намудан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ қабул карда шудааст.

Аз ҷониби судҳои ҷумҳурӣ дар соли 2013 бо моддаи 143¹ Кодекси ҷиноятӣи ҚТ 2 ҳукми айбдоркунанда бароварда шудааст.

Соли 2013 ба мақомоти Ваколатдор 10 муроҷиати шаҳрвандон дар бораи гӯё нисбати наздиконашон ҳангоми таҳқиқ ва тафтиши парвандаҳои ҷиноятӣ истифода намудани шиканча ва зӯрварӣ ворид гардидааст. Арзунандагони ин гуруҳи муроҷиатҳо, аз ҷумла шаҳрвандон Қ.Ш., А.Т. ва Х.Н. дар муроҷиатҳои худ ба Ваколатдор нисбати амалҳои кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ шикоят намуда, қайд кардаанд, ки фарзандони онҳо бо вайронкунии қонунгузории муҳофизатӣ дастгир карда шуда, оид ба дастгиркунии онҳо хабардор

карда нашудаанд ва зиёда аз ин нишондодҳои худикрорӣ аз онҳо зери таҳдиду шиканча гирифта шудаанд.

Мурочиатҳои мазкур бо мақсади санҷиши вачҳҳои мурочиаткунандагон ба Прокуратураи генералӣ ирсол карда шуданд.

Дар натиҷаи аз ҷониби мақомоти прокуратура гузаронидани санҷиши мурочиатҳои мазкур, вачҳҳои мурочиаткунандагон, дар бештари мавридҳо тасдиқи худро наметавонанд. Бо вучуди ин ҷой доштани чунин мурочиатҳо боиси нигаронӣ мебошад.

Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқи инсон, Кумитаи зидди шиканчаи СММ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба бартараф намудани фарқияти байни қонунгузорӣ ва амалия дар масъалаи пешгирии шиканча, тафтиши самараноки изҳоротҳо оид ба истифодаи шиканча, дар қонун ва дар амалия бо тамоми кафолатҳои ҳуқуқӣ таъмин намудани боздоштшудагон аз лаҳзаҳои аввали дастгиршавӣ тавсия додааст.

Дар самти мазкур мушкилоти вобаста ба номукамалии қонунгузори амалкунанда дар масъалаи тартиби таъин ва гузаронидани ташҳиси тиббӣ, мавҷуд набудани дастрасӣ ба ташҳиси тиббии мустақил, норасоии мутахассисони соҳаи тиб дар тавқиғоҳои нигоҳдошти муваққатӣ ва тавқиғоҳои тафтишотӣ, ба роҳ монда нашудани омӯзиши мунтазами стандартҳо тибқи Протоколи Стамбул барои мутахассисони соҳаи тиб, ки барои гузаронидани ташҳиси тиббӣ даъват карда мешаванд, ҳануз ҳам боқӣ мемонад.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки баъзан вайронкунии ҳуқуқи озодиҳои инсон зимни дастгиркунӣ бинобар сабаби сатҳи нокифояи тайёрии касбии кормандони фаврӣ, дар сатҳи дахлдор надонистани меъёрҳои қонунгузори мурофиавии ҷиноятӣ ва талаботи санадҳои байналмилалӣ аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон ба тасвиб расонидашуда, муносибати хунукназарона нисбати иҷрои вазифаҳои хизматӣ рӯй медиҳанд.

Вақтҳои охир ҳодисаҳои аз ошӯнаҳои болоии биноҳои мақомоти ҳифзи ҳуқуқ худро партофтани шахсони дастгиршуда рӯй дода истодаанд. Аз тирезаи ошӯнаи сеюми бинои шуъбаи корҳои дохилии шаҳри Исфара худро ба берун партофтани дастгиршуда Т.У., ки дар натиҷа ҳарду пояш мешиканад, далели гуфтаҳои боло мебошад. Ин ҳодиса аз як тараф, хунукназарии кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқро нишон диҳад, аз тарафи дигар нишондиҳандаи он аст, ки мақомоти ҳифзи ҳуқуқ барои пешгирӣ намудани чунин ҳодисаҳо чораҳои заруриро, ба мисли гузаронидани корҳои фаҳмондадиҳӣ дар байни кормандони фаврӣ оид ба талаботи меъёрҳои байналмилалӣ ва миллии дастгиркунии шахс, ба мақомоти таъкиби ҷиноятӣ овардани онҳо, тартиби пурсиш,

дастрасии дастгиршудагон ба Ҳимоя ва инчунин таъмини беҳатар гузаронидани чорабиниҳои Ҷаврӣ ва тафтишотӣ, аз ҷумла бо роҳи пешгирии рафтори ғайриҷаҳиддошти шахсоне, ки бо онҳо чорабиниҳои мазкур гузаронида мешаванд, андешида намешаванд.

Ин ҳам боиси коҳиш ёфтани боварии шаҳрвандон нисбати мақомоти ҳифзи ҳуқуқ мегардад.

Аз натиҷаи таҳлили вазъи риояи ҳуқуқ ба ҳаёт, дахлнопазирии шахсӣ, озодӣ аз шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ва таҳқиқкунандаи шаъну шараф ва бо мақсади беҳтар намудани вазъ дар самти мазкур тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- *ба тасвиб расонидани Протоколи дуҷуми иловагии Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ;*
- *тақмили қонунгузорию амалкунанда ва амалияи ҳуқуқтабиқкунӣ дар масъалаи тақвияти кафолатҳои риояи ҳуқуқи инсон зимни дастгиркунӣ ва тафтиши парвандаҳои ҷиноятӣ (зимни дастгиркунӣ фаҳмонидани ҳуқуқҳои дастгиршуда, дар дафтари сабти дастгиркунӣ ба таври муфассал ҷой додани маълумот дар бораи шахсоне, ки дастгиркуниро анҷом додаанд, таъмини кафолатҳои дастрасии бетаъхир ба Ҳимоя, хабардор намудани хешовандони наздик, тартиби таъин ва гузаронидани таъхиси тиббӣ);*
- *насб кардани камераҳои назоратӣ дар ҷойҳои, ки пурсиш гузаронида мешавад;*
- *омӯзиши имконияти таъсиси механизми мустақили баррасии муроҷиатҳо оид ба истифодаи шиканча;*
- *баланд бардоштани омодагии касбии кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ оид ба стандартҳои озодӣ аз шиканча;*
- *гузаронидани семинару мизҳои мудаввар бо кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ оид ба меъёрҳои байналмилалӣ ва миллӣ оид ба бартараф кардани шиканча.*

2.2. Ҳуқуқ ба ҳифзи судӣ ва муҳокимаи одилонаи судӣ

Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳар кас кафолати ҳифзи судӣ додааст. Амалигардонии ин ҳуқуқи конститутсионӣ дастрасии шаҳрвандонро ба адолати судӣ, риояи ҳатмии расмиёти мурофиаи судӣ, таъмини ҳуқуқ ва кафолатҳои ҳамаи иштирокчиёни мурофиа, инчунин иҷрои пурра ва саривақтии қарори судиро дар назар дошта, воситаи асосии барқарорсозии ҳуқуқҳои вайроншудаи инсон мебошад.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи Барномаҳои ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ баҳри таҳким ва густариши ҳокимияти судӣ, баланд бардоштани самаранокии мурофияи судӣ, сатҳи касбӣ ва малакаи судяҳо ва боварии шаҳрвандон нисбати судҳо пайваста чораҳо андешида мешаванд.

Дар ҷумҳурӣ дар раванди ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ вобаста ба беҳтаргардони фаъолияти низоми адолати судӣ қонунгузори амалкунандаи моддӣ ва мурофиавӣ такмил ёфта, кодексу қонунҳои нав қабул карда мешаванд. Соли 2013 дар доираи татбиқи Барномаи ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ дар ҚТ барои солҳои 2011-2013 Кодекси мурофияи ҳуқуқвайронкунии маъмурии ҚТ қабул карда шуда, ҳамзамон меъёрҳои оид ба мурофияи судии маъмурӣ аз Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурӣ хориҷ карда шуданд. Лоихаҳои қонунҳои конститусионии ҚТ «Дар бораи судҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Дар бораи Суди конститусионии Ҷумҳурии Тоҷикистон», Кодекси ҷиноятии ҚТ, Қонуни ҚТ «Дар бораи адвокатура ва фаъолияти адвокатӣ» дар таҳрири нав таҳия шуданд.

Бо мақсади пурра намудани ҳайати судҳо ва ба танзим даровардани сарбории судяҳо бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 25 март соли 2013 №1441 22 воҳидҳои иловагии мансаби судя ва 30 адад воҳиди кормандони дастгоҳи судҳо ҷудо гардид.

Дар шабакаи интернет 30 адад сомонии судҳо кушода шудаанд, ки барои таъмини шаффофияти фаъолияти судҳо бояд мусоидат кунанд.

Бо дарназардошти иҷрои тавсияҳои Кумита оид ба ҳуқуқи инсонии СММ чиҳати дар амалияи судҳо татбиқ намудани муқаррароти санадҳои байналмилалӣ аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон ба тасвиб расонидашуда Қарори Пленуми Суди Олӣ «Дар бораи аз ҷониби судҳо татбиқ намудани санадҳои байналмилалӣ, ки аз тарафи Тоҷикистон эътироф гардидаанд» қабул шуд.

Дар баробари ин, новобаста аз он ки дар самти такмили низоми судӣ чораҳо андешида мешаванд, ҳамоно дар амалигардони адолати судӣ мушкилиҳо боқӣ мемонанд.

Соли 2013 ба мақомоти ВХИ 49 мурочиати шаҳрвандон дар самти ҳуқуқ ба муҳокимаи одилонаи судӣ ворид гардидааст.

Дар аксар ҳолатҳо мурочиаткунандагон нисбати ҳукмҳои судӣ норозигӣ баён намуда, аз Ваколатдор хоҳиш менамоянд, ки қонунӣ ва асоснок будани санадҳои судиро санҷида, барои бекор кардани онҳо мусоидат намояд. Бо дарназардошти он ки Ваколатдор чунин салоҳиятро надорад, дар ин ҳолатҳо ба шаҳрвандон тартиби овардани шикоят нисбати санадҳои судии ба қувваи қонунӣ даромада фаҳмонида мешавад.

Дар ҳолатҳои алоҳидаи мурочиатҳои шахрвандон, ки вайронкунии меъёрҳои мурофиавӣ дида мешавад, Ваколатдор бо мақсади овардани эътироз нисбати санадҳои судии ба қувваи қонунӣ даромада ба Прокурори генералӣ оид ба баррасӣ намудани чунин шикоятҳо дархост ирсол менамояд.

Дар баъзе ҳолатҳо шахрвандон хоҳиш менамоянд, ки ҳангоми баррасии шикоятҳои кассатсионӣ ё назоратии онҳо барои тибқи қонун баррасӣ шудани парвандаҳо мусоидат карда шавад. Ваколатдор чунин мурочиатҳоро барои маълумот ва дар якҷоягӣ бо шикоятҳои кассатсионӣ ва назоратӣ баррасӣ намудан ба судҳо ирсол менамояд.

Дар натиҷаи мушоҳидаҳо ва таҳлили вазъи риояи ҳуқуқ дар самти дастрасӣ ба адолати судӣ фарқияти байни муқаррароти қонунгузори амалкунанда ва татбиқи он дар амалия ба назар мерасад. Асосан меъёрҳои мурофиавии ҷиноятӣ ба стандартҳои байналмилалӣ ҳуқуқи инсон мутобиқат менамоянд, аммо дар амалияи ҳуқуктатбиқкунӣ камбудӣҳо ҷой доранд.

Санадҳои байналмилалӣ аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон эътирофгардида давлатро уҳдадор менамоянд, ки барои дастрасии шахрвандон ба адолати судӣ шароитҳои зарурро таъмин намояд. Таъмини принсипи волоияти қонун, мустақилияти судяҳо, ошкоро будани мурофиаи судӣ, эҳтимолияти бегуноҳӣ, роҳ надодан ба кашолакории баррасии парвандаҳо, имконияти гирифтани ёри ҳуқуқӣ, аз ҷумла ёри ҳуқуқии ройгон ва дигарҳо аз ҷумлаи ин уҳдадорихоянд.

Санадҳои меъёрии ҳуқуқии амалкунанда талаботро дар бораи таъмини шаффофияти фаъолияти мақомоти судӣ муқаррар намудаанд. Дар Барномаи ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ барои солҳои 2011-2013 низ чунин муқаррарот қайд шудааст, ки бо мақсади таҳкими минбаъдаи ҳокимияти судӣ бояд сохтори мақомоти судӣ ва салоҳияти он такмилу тавсеа ёфта, вазифаҳои онҳо мушаххас ва фаъолиятшон шаффоф гардонида шавад.

Тибқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи дастрасӣ ба иттилоот» мақомоти ҳокимияти давлатӣ, аз ҷумла судҳо барои дастрасӣ ба иттилоот оид ба парвандаҳои баррасишаванда бояд чораҳои зарурӣ андешанд. Чунин иттилоот бояд дастрас бошад.

Мушоҳидаҳо нишон медиҳанд, ки на ҳама вақт ин талаботи қонунгузорӣ риоя мегардад. Хусусан дар судҳои ноҳияҳои шаҳри Душанбе иттилоот оид ба парвандаҳои баррасишаванда нокифоя мебошад.

Тавре қайд карда шуд, бо мақсади таъмини шаффофияти фаъолияти судҳо дар шабакаи интернет ҳамагӣ 30 сомонаи судҳо таъсис дода шудааст. Таҳлили маводҳои ин сомонаҳо нишон дод, ки дар онҳо

иттилоот дар бораи парвандаҳои баррасишаванда ва санадҳои қабулгардида нокифоя аст.

Тибқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ё бо супориши хаттии ӯ корманди Дастгоҳаш ҳуқуқ доранд бо риояи талаботи қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар маҷлисҳои тамоми марҳилаҳои судӣ, аз ҷумла маҷлисҳои пӯшидаи судӣ иштирок намоянд. Ваколатдор ё корманди Дастгоҳи ӯ зимни иштирок дар муурофияи судӣ масъалаҳои баррасишавандаро баҳо надода, балки рафти муурофияи судиро мушоҳида менамоянд.

Таҷрибаи иштироқи кормандони мақомоти Ваколатдор дар муурофияҳои судӣ, инчунин таҳлилҳои, ки аз ҷониби ташкилотҳои ҷамъиятӣ гузаронида мешаванд, баъзан вайрон шудани принципи ошкоро будани муурофияи судиро нишон медиҳанд.

Мурочиатҳои шаҳрвандон ба мақомоти ВҲИ аз он шаҳодат медиҳанд, ки дар ҳолатҳои алоҳида принципи эҳтимолияти бегуноҳӣ, беэтибории далелҳои бо роҳи таҳдиду зӯрӣ ба дастовардашуда, дастрасӣ ба ҳимоя вайрон карда мешаванд. Дар мурочиати шаҳрвандон Д.Н. ва А.Г. дар бораи ҳангоми дастгиркунӣ ва таҳқиқи парвандаи ҷиноятӣ нисбати фарзандонашон аз таъмин нашудан бо ҳимоятгар, истифода бурдани азобу шиканҷа ва аз ҷониби суд баҳои дуруст надодан нисбати ин вачҳҳо шикоят шудааст. Азбаски шикояти назоратии ҳимоятгар нисбати ҳукми суди вилояти Хатлон дар баррасии Суди Олӣ қарор дошт, Ваколатдор ҷиҳати мусоидат дар баррасии ҳаматарафа ва объективонаи мурочиати мазкур онро ба Суди Олӣ ирсол намуд.

Риояи нашудани муҳлати баррасии парвандаҳо низ боиси шикояти шаҳрвандон мегардад, гарчанде миқдори чунин шикоятҳо зиёд нест. Тибқи маълумоти Шӯрои адлия аз ҷониби судҳо соли 2013 127526 парванда баррасӣ гардида, 175 шикоят вобаста ба кашолақори судяҳо зимни баррасии парвандаҳо ворид гардидааст.

Маълумотҳои аз ҷониби Шӯрои адлия пешниҳодшуда нишон медиҳанд, ки ҳанӯз ҳам дар фаъолияти судҳо ҳангоми ҳалли масъалаи ба сифати ҷораи пешгирӣ ба ҳабс гирифтани тамоюли айбдоркунӣ ҷой дорад. Аз 3792 дархости мақомоти тафтишотӣ оиди ба ҳабс гирифтани 3764 адади он, яъне 99% қонеъ карда шудаанд. Дар қонун ҳанӯз ҷой доштани меъёр оиди ба ҳабс гирифтани танҳо дар асоси вазнинии ҷиноят яке аз сабабҳои чунин ҳолат мебошад.

Моддаи 111 КМҶ ҚТ дар муурофияи судӣ ҳангоми интиҳоби ҷораи пешгирӣ дар намуди ба ҳабс гирифтани иштироқи ҳимоятгарро муқаррар намудааст. Дар амалия зимни баррасии дархости мақомоти тафтишот

оид ба интихоби чораи пешгирӣ дар намуди ба ҳабс гирифтани мушкилот чой дорад. Баъзан ҷимоятгарон қабл аз баррасии дархост дар суд бо маводҳои дархост шинос карда намешаванд. Дар ҷараёни муҳофизати судӣ дархостҳои ҷимоятгарон оид ба интихоби чораи пешгирӣ дар намуди ба ҳабс гирифтани бе асоси қофӣ рад карда шуда, асосҳои раққунӣ дар қарори суд оварда намешаванд.

Ҷаъолияти Вақолатдор дар самти қабули шаҳравандон нишон медиҳад, ки онҳо зимни барқарорсозии ҳуқуқҳои вайроншудаи худ ба ёрии ҳуқуқӣ, аз ҷумла ёрии ҳуқуқии бемузд эҳтиёҷ доранд.

Соли 2013 Қумитаи СММ оид ба ҳуқуқи инсон аз натиҷаи баррасии Маърузаи дуҷуми даврии ҚТ оид ба иҷрои уҳдадорихо тибқи Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳравандӣ ва сиёсӣ тавсия намудааст, ки барои таъмини мустақилияти судяҳо, адвокатҳо ва ташкили низоми ёрии ҳуқуқии бемузд барои аҳолии камбизоат чораҳои самаранок андешида шаванд. Дар низоми мавҷудаи расонидани ёрии ҳуқуқӣ мушкилотҳои зиёд чой доранд. Қарору таъиноти мақомоти тафтишотӣ ва суд оид ба пардохти музди меҳнати ҷимоятгарони таъинӣ бинобар сабаби ба ин мақсад дар бучети маҳаллӣ ҷудо нашудани маблағ аз ҷониби мақомоти маҳаллӣ иҷро намешаванд.

Бо мақсади таҳкими ҷаъолият дар самти расонидани ёрии ҳуқуқии касбӣ Барномаи ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ барои солҳои 2011-2013 таҳия ва пешниҳоди Қонун дар бораи ёрии ҳуқуқиро пешбинӣ намудааст. Бо назардошти ин гуруҳи қорӣ таъсис дода шудааст ва айни ҳол аз ҷониби он Консепсия ва лоиҳаи қонун дар бораи ёрии ҳуқуқӣ таҳия шудаанд, ки масъалаҳои вобаста ба ёрии ҳуқуқӣ, аз ҷумла намудҳои ёрии ҳуқуқии бемузд, субъектони расонидани ва гирифтани ёрии ҳуқуқӣ, механизми маблағгузорӣ ва амалигардонии онро пешбинӣ менамоянд.

Бо мақсади ташкили низоми ягона ва мутамаркази адвокатура лоиҳаи Қонуни ҚТ «Дар бораи ҷаъолияти адвокатӣ ва адвокатура» таҳия шудааст. Лоиҳаи қонуни мазкур, аз ҷумла тартиби соҳиб шудани ба статуси адвокатӣ ва қатъ гардидани онро ба танзим медиҳад. Тартиби мазкур бояд ба принсипи мустақилияти қомил, ки дар меъёрҳои умумиэътирофшудаи байналмилалӣ, аз ҷумла Принсипҳои асосии ба нақши ҳуқуқшиносон дахлдошта (соли 1990) пешбинӣ шудаанд, мутобиқ бошад. Тибқи муқаррароти ин санадҳо ҳалли масъалаи мазкур бояд ба ташкилотҳои адвокатҳо вогузор карда шавад. Мувофиқи мақсад аст, ки барои таъмини шаффофият намояндагони мақомоти дахлдори иҷроияи ҳокимияти давлатӣ ва мутахассисони соҳаи ҳуқуқ ба ин раванд ҷалб карда шаванд.

Ҳуқуқ ба ҳифзи судӣ инчунин иҷрои ҳатмӣ ва саривактии санадҳои судиро пешбинӣ менамояд. Новобаста аз ислоҳоти гузаронидашуда, то ҳанӯз дар самти мазкур мушкилиҳо ҷой доранд. Санадҳои судӣ муҳлатҳои тулонӣ беиҷро мемонанд.

Соли 2013 ба мақомоти ВҲИ 7 муроҷиат оид ба иҷро нагардидани санадҳои судӣ ворид гардидаанд. Дар се ҳолат, аз ҷумла дар рӯёнидани алимент барои нигоҳубини кӯдакони ноболиғ, пардохти маблағи зарарҳои ба саломатӣ ва ба манзили истиқоматӣ расонидашуда Ваколатдор ба шаҳрвандон дар иҷрои ҳалномаҳои судӣ мусоидат намуд.

Баъди кӯшишҳои ВҲИ ва бо даҳолати Ҳукумати ҚТ ҳалномаи суди шаҳри Хучанд аз 11 январи соли 2007, ки тибқи он мебоист зарари моддӣ ва маънавии ба саломатии ҷабрдидаи меҳнати маҷбурӣ М.К. расонидашуда ҷуброн карда мешуд, ба иҷро расонида шуд. Ин ҳолат дар Маърузаи ВҲИ барои соли 2011 қайд шуда буд. Мутаасифона иҷрои ҳалномаи мазкур танҳо соли 2013 таъмин гардид.

Сабоби асосии муддати тулонӣ ҳал нагардидани ҳалномаи мазкур ҷой доштани баҳси байни Хадамоти муҳоҷирати назди Ҳукумати ҚТ ва Вазорати меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли оиди тобеияти Корхонаи воҳиди давлатии «Тоҷикхориҷакор» буд, ки мебоист маблағи зикршударо пардохт намояд. Ҷиҳати мусоидат дар иҷрои санади судӣ ва барқарорсозии ҳуқуқҳои вайроншудаи шаҳрванд ВҲИ ба Ҳукумати ҚТ муроҷиат намуд. Аз ҷониби Прокуратураи генералӣ ба Вазорати меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли барои пардохти маблағи зарари расонидашуда амр дода шуд ва дар натиҷа маблағи зарар ба М. Қ. пардохт карда шуд.

Таҳлили ин гуруҳи муроҷиатҳо нишон медиҳад, ки иҷроҷиёни суд барои иҷрои санадҳои судӣ на ҳама вақт чораҳои дахлдор меандешанд. Ҳамзамон кафолатҳои ҳифзи иҷроҷиёни суд зимни иҷрои вазифаҳои хизматӣ ва таъмини ҳавасмандии онҳо барои иҷрои санадҳои судӣ, ки бо қонун пешбинӣ шудаанд, ба пуррагӣ таъмин карда намешаванд.

Тибқи маълумоти Вазорати адлия воридшавии варақаи иҷро ба истехсолоти иҷроҷиёни суд сол то сол зиёд шуда истодааст. Агар соли 2008 ба истехсолоти иҷроҷиёни суд дар сатҳи ҷумҳурӣ 23177 варақаи иҷро ворид гардида бошад, соли 2013 шумораи онҳо ба 39594 адад расидааст.

Бо татбиқи Барномаи ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ ва ташкили коллегияҳои маъмурӣ ва оилавӣ теъдоди судьяҳои судҳои ҷумҳурӣ зиёд гардида, ба 441 нафар расидааст, ки ин нисбат ба теъдоди иҷроҷиёни суд 208 нафар зиёд мебошад. Аз рӯи амалия ба ҳар як судья бояд ақалан як иҷроҷиёни суд вобаста бошад. Воридшавии сарбории иҷроҷиёни суд низ назар ба соли 2008 ба миқдори 71,7% зиёд гардидааст ва ин

номутаносибӣ низ яке аз омилҳои асосии гузаронидани муҳлати иҷро ва ба таври дахлдор иҷро нагардидани ҳуҷҷатҳои иҷро аз ҷониби иҷрочиёни суд мегардад. Шароити пасти таъминоти моддӣ-техникии фаъолияти иҷрочиёни суд низ ҳамчун омили сари вақт ва дар сатҳи зарурӣ иҷро нашудани санадҳои судӣ ба шумор меравад.

Аз натиҷаи таҳлили вазъ дар самти дастрасӣ ба адолати судӣ тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- *андешидани чораҳои дахлдор вобаста ба дастрасии иттилоот оид ба фаъолияти судҳо;*
- *аз ҷониби судҳо сари вақт чораандешӣ намудан ба изҳороти судшавандагон дар бораи нисбати онҳо истифода бурдани шиканча;*
- *гузаронидани таҳлили аз ҷониби судҳо татбиқ намудани Қарори Пленуми Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи татбиқ намудани меъёрҳои қонунгузорию ҷиноятӣ ва мурофиавии ҷиноятӣ оид ба мубориза бар зидди шиканча»;*
- *баланд бардоштани таъминоти моддӣ-техникии иҷрочиёни суд, таъмини кафолати ҳавасмандгардонии онҳо барои иҷрои санадҳои судӣ ва таъмини механизмҳои амалигардонии ваколатҳои иҷрочиёни суд;*
- *таъмини кафолатҳои мустақилияти адвокатура дар лоиҳаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти адвокатӣ ва адвокатура»;*
- *қабули Қонуни ҚТ «Дар бораи ёрии ҳуқуқӣ»;*
- *гузаронидани мониторинги мурофиаҳои судӣ.*

2.3. Ҳуқуқи инсон дар муассисаҳои пӯшида ва қисман пӯшида

Тибқи қонунгузорӣ ба маҳкумшудагон ҳуқуқҳои дахлдор ба истиснои маҳдудиятҳои муқарраршуда кафолат дода мешаванд.

Санадҳои байналмилалӣ низ муқаррар менамоянд, ки ҳамаи шахсони аз озодӣ маҳрумшуда ба муносибати инсонӣ ва эҳтироми шаъну шарафи ба шахсияти инсон хосбуда ҳуқуқ доранд.

Дар ҷумҳурӣ, дар маҷмӯъ барои беҳдошти шароити нигоҳдории шахсони аз озодӣ маҳрумшуда чораҳои дахлдор андешида мешаванд. Аз ҷумла, дар доираи имкониятҳои мавҷуда пеш аз ҳама ба масъалаи таъминоти тиббии маҳкумшудагон, фароҳам овардани шароити санитарӣ-гигиенӣ, гузаронидани таъмир дар биноҳои иншоотҳои дикқат дода мешавад.

Бо мақсади иҷрои тавсияҳои Маърӯзачии махсуси СММ оид ба масъалаҳои шиканча Хуан Мендес чиҳати бартараф намудани маҳдудиятҳо вобаста ба иҷрои ҷазо аз ҷониби шахсони якумра аз озодӣ маҳрумшуда соли 2013 ба Кодекси иҷрои ҷазои ҷиноятии ҚТ тағйиротҳо ворид карда шуданд. Тибқи тағйиротҳои воридшуда миқдори вохӯриҳо бо хешовандон ва гирифтани дастовезҳо зиёд карда шудааст. Ба маҳкумшудагоне, ки ҷазоро дар шароити муқаррарӣ адо менамоянд, ҳуқуқ дода шудааст, ки дар давоми сол чор баста ё дастовез ва чор фириста гиранд, инчунин ду мулоқоти кӯтоҳмуддат анҷом диҳанд. Маҳкумшудагоне, ки ҷазоро дар шароити беҳбудигардонидашуда адо менамоянд, метавонанд дар давоми сол шаш баста ё дастовез ва шаш фириста гирифта, инчунин се мулоқоти кӯтоҳмуддат анҷом диҳанд.

Аммо боздидҳо аз муассисаҳои пӯшида ва таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки ба чораҳои андешидашуда нигоҳ накарда, шароити нигоҳдорӣ дар муассисаҳои иҷрои ҷазои ҷиноятӣ беҳбудиро тақозо менамояд.

Барои беҳтар намудани шароити ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ, аз ҷумла барои таъминот бо озуқа, оби гарм, лавозимоти гигиенаи шахсӣ ва хизматрасонии тиббӣ Кумитаи зидди шиканчаи СММ ва Маърӯзачии махсуси СММ оид ба шиканча Хуан Мендес ҷудо намудани захираҳои буҷетии кофиро тавсия намуданд.

Назорати риояи ҳуқуқи шахсони аз озодӣ маҳрумшуда яке аз афзалиятҳои фаъолияти мақомоти ВҲИ буда, гузаронидани санчишу мониторинги муассисаҳои иҷрои ҷазои ҷиноятӣ хусусияти хоси фаъолияти он мебошад.

ВҲИ дар самти мусоидат дар ҳифзи ҳуқуқи шахсони аз озодӣ маҳрумшуда бо Сарраёсати иҷрои ҷазои ҷиноятии Вазорати адлияи ҚТ ҳамкорихои судмандро ба роҳ мондааст. Зарурати чунин ҳамкорӣ аз вазъи ҳуқуқии маҳкумшудагон, шахсони таҳти ҳабс қарордошта ва аз ҷой доштани як қатор маҳдудиятҳои пешбининамудаи қонун нисбати онҳо бармеояд.

Соли 2013 Ваколатдор ва кормандони Дастгоҳи он бо мақсади шинос шудан бо шароити нигоҳдорӣ дар муассисаҳои ислоҳӣ, таъминоти тиббӣ-санитарии маҳкумшудагон, муайян намудани муносибати кормандони муассисаҳои мазкур нисбати шахсони аз озодӣ маҳрумшуда боздид ба амал оварданд. Аз ҷумла, тибқи нақшаи корӣ Ваколатдор бо мақсади санчиши риояи ҳуқуқи шахсони дастгиршуда соли 2013 аз Тавқиғгоҳи нигоҳдошти муваққатии Раёсати Вазорати корҳои дохилӣ дар шаҳри Душанбе боздид намуд. Зимни боздид Ваколатдор бо ҳар яке аз дастгиршудагон мулоқот намуда, аз шароити нигоҳдорӣ ва

муносибати кормандони муассиса нисбати онҳо огоҳ шуд. Зимни суҳбат бо шахсони дастгиршуда, ки дар муассисаи мазкур нигоҳ дошта мешаванд, аз муносибати кормандони муассиса бо онҳо шикоят нашуд.

Боздид нишон дод, ки шароити нигоҳдорӣ дар муассисаи мазкур ба талаботи санитарияу гигиенӣ начандон мувофиқат мекунад, чунончи, фаршҳои камераҳо дар ошёнаи яқум намнок буда, лавозимоти хоб ва ҳоҷатхонаҳо ба талабот ҷавобгӯ набуданд. Бинобар ин ба роҳбарияти муассиса ҷиҳати беҳтар намудани шароити нигоҳдошти дастгиршудагон тавсияҳои дахлдор пешниҳод шуданд.

Ҳамчунин тибқи нақшаи корӣ кормандони мақомот аз Тавқиғоҳи тафтишотии ЯТ 9/7, муассисаи тарбиявии ЯС 9/12, муассисаҳои иҷроӣ ҷазои ҷиноятии ЯС 3/4, ЯС 3/2, ЯС 3/3, ЯС 3/5 Сарраёсати иҷроӣ ҷазои ҷиноятии Вазорати адлияи ҚТ якҷанд маротиба боздид намуданд.

Зимни боздид аз муассисаҳои мазкур кормандони мақомоти Ваколатдор ба риояи қонунгузории иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ, қоидаҳои тартиботи дохилӣ, таъминот бо хӯроқа, таъминоти тиббӣ-санитарӣ ва моддӣ-маишии шахсони аз озодӣ маҳрумшуда диққати махсус зоҳир намуданд. Дар ҷараёни боздид дар ҳалли баъзе масъалаҳое, ки зимни суҳбат аз ҷониби маҳкумшудагон иброз шуданд, мусоидат карда шуд, аз ҷумла, дар масъалаи ба муассисаи муолиҷавӣ барои табобат интиқол додан, мусоидат дар дастрас намудани хуччатҳои лозима ва ғайра.

Ҳамчунин аз натиҷаи боздидҳо ҷиҳати беҳтар намудани шароити нигоҳдорӣ ба роҳбарияти муассисаҳои мазкур тавсияҳои дахлдор пешниҳод карда шуданд.

Боздидҳои доимӣ аз ҷойҳои ҳабси пешакӣ ва иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ яке аз ҷораҳои самараноки пешгирии шиканча мебошанд. Дар ин робита тибқи Фармони ВХИ аз 6 августи соли 2013 дар назди Ваколатдор гуруҳи корӣ оид ба боздид ва мониторинги ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ таъсис дода шуд. Мақсад аз таъсис додани гуруҳи корӣ мусоидат дар пешгирии шиканча дар ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ, беҳтар намудани шароити нигоҳдорӣ дар ин ҷойҳо, таъмини боздидҳои доимӣ аз муассисаҳои мазкур, ҳамкорӣ бо мақомоти давлатӣ дар ин самт, инчунин таҳия ва пешниҳоди тавсияҳо оид ба имконияти ба тасвиб расонидани Протоколи иловагии Конвенсияи зидди шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф мебошад. Ба ҳайати гуруҳи мониторинги ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ намоёндагони Дастгоҳи ВХИ ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ, ки фаъолиятшон бо ҳифзи ҳуқуқ ба озодӣ аз шиканча вобаста аст, аз ҷумла ташкилотҳои ҷамъиятӣ – аъзои Эътилофи зидди шиканча низ шомил шуданд.

Низомнома ва нақшаи кори гуруҳи мониторингӣ тасдиқ карда шуда, гузаронидани мониторингҳо дар соли 2014 дар 8 муассисаҳои пӯшида ва қисман пӯшида пешбинӣ шудааст.

Таҳлили вазъи риояи ҳуқуқи маҳкумшудагон, аз ҷумла ҷалби онҳо ба меҳнат нишон медиҳад, ки дар ин самт низ мушкилот мавҷуд аст. Тибқи маълумоти пешниҳоднамудаи Сарраёсати иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ дар соли 2013 2124 нафар шахсони аз озодӣ маҳрумшуда бо меҳнати ғоиданок фаро гирифта шуданд, ки ин аз ҳисоби умумӣ 22%-ро ташкил медиҳад.

Низоми ҷораҳои маҷбуркунӣ бе татбиқи ҷораҳои ҳавасмандкунии маҳкумшудагон самаранок амал карда наметавонад. Ҷораҳои муҳими ҷараёни тарбия ва омили амалӣ шудани рафтори намунавӣ дар ҷойҳои иҷроӣ ҷазо истифодаи шартан пеш аз муҳлат аз адои ҷазо озод намудан ва ба ҷазои нисбатан сабуктар гузаронидан мебошад. Соли 2013 тибқи маълумоти Сарраёсати иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ барои гузаронидан ба ҷазои нисбатан сабуктар, колонияҳои ислоҳии сукунатӣ ва пеш аз муҳлат аз адои ҷазо озод намудани маҳкумшудагон нисбати 1402 нафар мавод пешниҳод гардид ва аз онҳо 578 нафар ба колонияи сукунат гузаронида шуд, 463 нафар шартан пеш аз муҳлат аз адои ҷазо озод ва нисбати 157 нафар ҷазои маҳрумӣ аз озодӣ ба қорҳои ислоҳӣ иваз карда шуд. Пешниҳодҳо нисбати 204 нафар аз ҷониби судҳо рад карда шуданд.

Аз натиҷаи таҳлилҳо ва суҳбат бо ҳешовандони шахсони аз озодӣ маҳрумшуда бармеояд, ки дар самти дастрасии онҳо ба иттилоот, ба адвокат, пешниҳод намудани арзу шикоят ва дигарҳо низ мушкилот ҷой дорад. Масалан, тибқи талаботи қисми 7 моддаи 16 ва қисми 5 моддаи 91 Кодекси иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ ҚТ маҳкумшуда ҳуқуқ ба ҳимоя дорад. Аммо бинобар сабаби он, ки қонун аризаи расмӣ маҳкумшударо оид ба эҳтиёҷ доштани ӯ ба ҳимоя талаб менамояд, на ҳама вақт ин кафолати бо қонун муайяншуда таъмин мешавад.

Дар самти риояи ҳуқуқи шахсони аз озодӣ маҳрумшуда дар соли 2013 ба мақомоти Ваколатдор 18 муроҷиат ворид гардидааст. Баъзе муроҷиаткунандагон хоҳиш намудаанд, ки тавассути мақомоти Ваколатдор дар бораи шароити нигоҳдорӣ ва вазъи саломатии наздиконашон, ки адои ҷазо менамоянд, огаҳӣ ёбанд. Бо ҳамин мазмун волидайнӣ маҳкумшудагоне, ки дар Тавқиғоҳи тафтишотии ЯТ 9/7, муассисаҳои ислоҳии ЯС 3/4 ва ЯС 3/2 адои ҷазо менамоянд, ба Ваколатдор муроҷиат намуданд. Намояндаи Ваколатдор аз ин муассисаҳо боздид ба амал оварда, бо маҳкумшудагон вохӯрд. Зимни боздид маҳкумшудагон аз шароити нигоҳдорӣ ва муносибати

кормандони муассиса изҳори каноатмандӣ намуда, аммо аз ҳукми суд норозигӣ баён намуданд.

Мурочиатҳо оид ба ҳолатҳои лату кӯб ва шиканча дар муассисаҳои пӯшида мурочиатҳои нисбатан мураккабе мебошанд, ки диққати аҳли чомеаро ба худ ҷалб мекунанд. Соли 2013 ба мақомоти Ваколатдор аз ташкилотҳои ҷамъиятӣ, адвокатҳо ва хешовандони маҳкумшудагон 5 мурочиат оид ба мавриди лату кӯб ва муносибати дағалона қарор дода шудани шахсони аз озодӣ маҳрумшуда ворид шуданд. Аз рӯи ин мурочиатҳо намояндагони Ваколатдор ба он муассисаҳое, ки аз ҷафолияти онҳо шикоят шудааст, боздид ба амал оварда, бо маҳкумшудагон вохӯриҳо гузарониданд.

Мурочиати Намояндагии Раёсати Комиссари Олии СММ оид ба ҳуқуқи инсон дар ҚТ оид ба рафтори дағалонаи кормандони муассисаи ислоҳии ЯТ 9/7 нисбати маҳкумшуда Т.В. аз ҷумлаи чунин мурочиатҳо мебошад, ки дар асоси он намояндаи Ваколатдор аз муассисаи мазкур боздид ба амал овард. Зимни санҷиш вачҳҳои дар мурочиат баёнгардида тасдиқи худро наёфтанд, вале Т.В. аз саломатиаш шикоят кард. Вобаста ба ин ба роҳбарияти муассисаи ислоҳӣ ҷиҳати муайян намудани вазъи саломатии маҳкумшуда ва дар сурати зарурат бо ёрии тиббӣ таъмин намудани ӯ тавсия дода шуд.

Ваколатдор ба масъалаи баланд бардоштани сатҳи касбии кормандони муассисаҳои ислоҳӣ ва ба онҳо омӯзонидани меъёрҳои байналмилалӣ ва миллии муносибат бо шахсони аз озодӣ маҳрумшуда диққати махсус зоҳир намуда, соли 2013 ҷафолиятро дар ин самт вусъат бахшид.

Бо ин мақсад аз ҷониби Ваколатдор ва кормандони Дастгоҳ, инчунин дар якҷоягӣ бо Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Прокуратураи генералӣ ва Донишгоҳи миллии ҚТ дар 6 муассисаи иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ ва дар Тавқиғоҳи тафтишотии шаҳри Хучанд семинару тренингҳои омӯзишӣ гузаронида шуданд.

Минбаъд дар доираи ҷафолияти гуруҳи мониторинги ҷойҳои иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ низ гузаронидани чунин чорабиниҳо дар назар дошта шудааст.

Ҳамчунин соли 2013 мақомоти Ваколатдор бо дастгирии молиявии Ниҳоди Даниягӣ оид ба ҳуқуқи инсон Маҷмӯи санадҳои байналмилалӣ ва миллии зидди шиканчаро нашр кард, ки барои истифодаи кормандони муассисаҳои иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ пешбинӣ шудааст.

Мусоидат дар риояи ҳуқуқи беморони руҳӣ низ яке аз самтҳои афзалиятноки ҷафолияти ВҲИ мебошад.

Фаъолият дар самти мазкур нишон медиҳад, ки Ҳукумати ҷумҳурӣ нисбати шахсони гирифтори бемории руҳӣ пайваста ғамхорӣ менамояд.

Тибқи иттилои Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии ҚТ дар соли 2013 барои таъмири асосии Беморхонаи ҷумҳуриявии клиникаи бемориҳои руҳӣ 1 205 000 сомонӣ ҷудо карда шуда, барои таъмири ду шуъбаи мардона, як шуъбаи занона ва шуъбаи барқароркунӣ сарф карда шудааст. Инчунин ба маблағи 225 ҳазор сомонӣ барои ошхонаи беморхона таҷҳизоти пухту паз харидорӣ шудааст.

Маркази бемориҳои руҳии вилояти Суғд ба маблағи зиёда аз 5 млн. сомонӣ аз нав сохта шуда, шуъбаи бемориҳои руҳии беморхонаи марказии ш. Норак, марказҳои бемориҳои руҳии н. Б. Гафуров ва вилояти Хатлон қисман аз таъмири ҷорӣ бароварда шуданд.

Ҷамаи муассисаҳои бемориҳои руҳӣ бо маводи хӯроқа, сару либос, гармӣ таъмин карда шудаанд.

ВҲИ бо мақсади муайян намудани вазъи риояи ҳуқуқи беморони руҳӣ соли 2013 дар 5 беморхонаи руҳӣ санчиш гузаронд.

Санчишҳо нишон медиҳанд, ки дар баъзе аз муассисаҳо шароити нигоҳубини беморон ба талабот ҷавобгӯ нест, меъёрҳои санитарӣ-гигиенӣ риоя намешаванд, таъминоти маводҳои гигиенӣ нокифоя мебошад.

Соли 2013 бо мақсади санчиши вазъи риояи ҳуқуқи беморони руҳӣ кормандони Дастгоҳи Ваколатдор аз Беморхонаи руҳии воқеъ дар ноҳияи Роштқалъа, ки барои гузаронидани ташҳис ва табобати беморони руҳӣ дар қаламрави ВМКБ пешбинӣ шудааст, боздид ба амал оварданд.

Беморхона дорои 60 кати хоб буда, аз шуъбаи занона ва мардона иборат аст. Дар он 59 нафар кормандон, аз ҷумла 7 духтури равоншинос, 16 корманди миёнаи тиббӣ, 21 корманди хурд ва 15 корманди хизматрасон фаъолият мекунанд. Маблағгузориҳои беморхона пурра аз ҳисоби буҷети мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатии ВМКБ амалӣ карда мешавад.

Санчиш дар беморхонаи мазкур нишон дод, ки бинои муассиса, ки соли 1930 сохта шудааст, дар ҳолати садамавӣ қарор дошта, барои нигоҳ доштани беморон ҷавобгӯ нест.

Дар суҳбат бо муовини Раиси ВМКБ маълум гардид, ки барои сохтмони бинои нави беморхона зиёда аз 6 млн. сомонӣ ҷудо шуда, соли 2014 сохтмони он оғоз меёбад.

Аз натиҷаи таҳлили вазъи риояи ҳуқуқи инсон дар муассисаҳои пӯшида ва қисман пӯшида тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- ба тасвиб расонидани *Протоколи иловагии Конвенсияи зидди ҷабданчи*;
- андешидани чораҳо ҷиҳати зиёд намудани маблағгузорӣ барои нигоҳдории муассисаҳои иҷроӣ қазои ҷиноятӣ, аз ҷумла барои хизматрасониҳои санитарӣ;
- ба роҳ мондани мониторинги мунтазами муассисаҳои пӯшида ва қисман пӯшида бо ҷалби ҷомеаи шахрвандӣ;
- ба роҳ мондани семинарҳои омӯзишӣ барои кормандони муассисаҳои иҷроӣ қазои ҷиноятӣ оид ба стандартҳои байналмилалӣ ва миллии муносибат бо шахсони аз озодӣ маҳрумшуда.

2.4. Ҳуқуқ ба озодии ибрази ақида, дастрасӣ ба иттилоот ва воситаҳои ахбори омма

Имрӯз дар мамлакат барои пешрафт ва фаъолияти озоди воситаҳои ахбори омма тамоми заминаҳои ҳуқуқӣ муҳайё буда, онҳо пайваста тақдир дода мешаванд.

Қадами муҳим дар тақдир заминаҳои ҳуқуқии фаъолияти ВАО дар таҳрири нав қабул кардани Қонуни ҚТ «Дар бораи матбуоти даврӣ ва дигар воситаҳои ахбори омма» мебошад, ки асосҳои ташкилию ҳуқуқии фаъолияти матбуот ва дигар воситаҳои ахбори оммаро бо назардошти навгониҳои ҷаҳони муосир дар бар мегирад ва кафолатҳои давлатии озодии матбуотро муқаррар менамояд.

Дар ҷумҳурӣ солҳои охир миқдори воситаҳои ахбори ғайридавлатӣ зиёд гардидаанд. Айни ҳол 64 шабакаи радиову телевизионӣ амал менамоянд, ки аз онҳо 45 адад шабакаи ғайридавлатӣ, аз ҷумла, 17 шабакаи радиову ва 28 шабакаи телевизионӣ (8 шабакаи ноқилӣ) мебошанд. Инчунин дар ҷумҳурӣ 334 рӯзнома, 175 маҷаллаи давлатӣ, хусусӣ, ҷамъиятӣ, соҳавӣ ва 11 агентии иттилоотӣ фаъолият менамоянд.

Интернет ҳамчун яке аз воситаҳои муҳими гирифтани иттилоот инкишоф ёфта, шумораи истифодабарандагон он дар ҷумҳурӣ сол аз сол тамоюли зиёдшавӣ дорад. Тибқи маълумоти Хадамоти алоқаи назди Ҳукумати ҚТ дар соли 2013 шумораи онҳо 3,8 млн. нафарро ташкил дод, ки ин адад назар ба солҳои пешин (соли 2010 – 1,8 млн., 2011 – 2,1 млн., 2012 – 3,7 млн. нафар) зиёд аст.

Таҳлилҳои дар соли 2013 гузаронидашуда нишон медиҳанд, ки бо вучуди пешравӣ дар самти мазкур ҳанӯз мушкилиҳо ҷой доранд.

Душвориҳо дар самти мазкур бештар ба риоя нашудани муҳлати пешниҳоди иттилоот, пешниҳод намудани иттилооти нопурра, рад намудани пешниҳоди иттилоот, набудани маълумот дар сомонаҳои мақомоти давлатӣ дар бораи фаъолияти онҳо вобаста мебошанд.

Дар доираи Шарҳи умумии даврӣ аз натиҷаи баррасии Маърузаи ҶТ давлатҳои аъзои Шӯрои СММ оид ба ҳуқуқи инсон тавсия намуданд, ки вобаста ба таъмини озодии матбуот тадбирҳо андешида шаванд. Ҳамчунин Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқи инсон ба Тоҷикистон тавсия додааст, ки ҳама маҳдудиятҳои озодии баён ба талаботи қатъии банди 3 моддаи 19 Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ, ки ҳолатҳои имконпазири маҳдудияти ибрази ақидаро (барои эҳтироми ҳуқуқ ва обрӯи шахсони дигар; барои ҳифзи амнияти давлатӣ, тартиботи чамбиятӣ, саломатӣ ё ахлоқи аҳоли) муқаррар намудааст, бояд пурра ҷавобгӯӣ бошанд.

Бинобар ғайричиноӣ гардонидани ҷавобгарӣ барои тухмат ва таҳқир соли 2013 ҳолатҳои таъқиби чиноятӣ рӯзноманигорон ва воситаҳои ахбори омма ҷой надоштанд, вале даъвоҳои граждани ва таъқиби маъмурии онҳо зиёд гардида, нисбати рӯзноманигорон даъвоҳои гарони ҷуброни зарари маънавӣ пешниҳод шуданд.

Соли 2013 дар судҳои чумхурӣ 9 парвандаи граждани ва маъмури нисбати воситаҳои ахбори омма ва рӯзноманигорон баррасӣ гардиданд. Даъвои судии зиёиён нисбати хабарнигори нашрияти «Азия-плюс» ва даъвои шоир Аскар Ҳаким нисбати нашрияти «Самак» аз ҷумлаи чунин парвандаҳо мебошанд.

Таҷриба нишон медиҳад, ки бархе аз воситаҳои ахбори омма хангоми амалӣ намудани фаъолияти касбӣ ба камбудихо роҳ медиҳанд. Носанҷида ба ҷоп баровардани иттилоот, паст задани шаъну шараф, ба назар нагирифтани меъёрҳои ахлоқӣ мисоли ин камбудихо мебошанд.

Дар самти озодии ибрази ақида, дастрасӣ ба иттилоот ва воситаҳои ахбори омма тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- *ба роҳ мондани ҳамкориҳои самаранок байни ВАО ва мақомоти давлатӣ;*
- *гузаронидани семинарҳои омӯзишӣ барои кормандони мақомоти давлатӣ ва ВАО оид ба кафолатҳои дастрасӣ ба иттилоот;*
- *дар сомонаҳои мақомоти давлатӣ ҷойгир намудани иттилоот дар бораи фаъолияти онҳо, ба таври доимӣ нав кардан ва зиёд намудани ҳаҷми маълумот дар сомонаҳо;*
- *ба барномаҳои таълимии курсҳои тақмили ихтисоси кормандони мақомоти давлатӣ ворид намудани мавзӯҳо вобаста ба дастрасӣ ба иттилоот;*

- *қабул намудани қонун дар бораи фаъолияти интернетӣ;*
- *андешидани чораҳои зарурӣ бо мақсади тақвият додани малакаю дониши рӯзноманигорон дар соҳаи ҳуқуқ ва озодиҳои инсон.*

2.5. Ҳуқуқ ба меҳнат

Ҳуқуқ ба меҳнат тавассути Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кодекси меҳнат, қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи хизмати давлатӣ», «Дар бораи мусоидат ба шуғли аҳоли», «Дар бораи шарикии иҷтимоӣ, созишномаҳо ва шартномаҳои коллективӣ» ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ таъмин карда мешавад.

Баъди аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон ба тавсиб расонидани Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ (соли 1998) ҷиҳати риоя ва иҷрои талаботҳои асосии он чораҳои зарурӣ андешида мешаванд.

Айни замон аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон 51 Конвенсия ва 22 Тавсияҳои Ташкилоти байналхалқии меҳнат (ТБМ) дар соҳаи муносибатҳои меҳнатӣ ба тавсиб расонида шудааст.

Тибқи моддаи 102 Кодекси меҳнат корфармо, сарфи назар аз вазъи молиявиаш, вазифадор аст, ки ба корманд барои кори иҷронамудааш музди меҳнати муқарраршударо пардохт намояд. Поймолкунии ҳуқуқи пардохти музди меҳнат манъ аст. Аммо чӣ хеле, ки амалия нишон медиҳад, меъёрҳои моддаи мазкур на ҳама вақт иҷро мешаванд ва шаҳрвандоне, ки дар бахши хусусӣ қору фаъолият менамоянд дар баъзе мавридҳо саривақт музди меҳнати худро гирифта наметавонанд.

Тибқи маълумоти Прокуратураи генералӣ ба ҳолати 1 январи соли 2014 маблағи қарздорӣ аз музди меҳнат дар миқёси ҷумҳурӣ ба 33 085 800 сомонӣ расида, сол аз сол афзоиш ёфтани он боиси нигаронӣ гардидааст.

Таҳлилҳои гузаронидаи мақомоти назоратӣ дар ин самт нишон медиҳанд, ки сабабу омилҳои пайдошавии қарзҳои нав аз музди меҳнат аз бемасъулиятӣ ва безътиноии роҳбарони ташкилоту муассисаҳо, ба фурӯш нарафтани ашёи хом, маҳсулоти истехсолшуда, саривақт пардохт нашудани маблағҳои барқ ва оби истифодашуда, иҷро нашудани қисмати даромади бучети маҳаллӣ дар баъзе шаҳру ноҳияҳо ва риоя накардани муқаррароти қонунгузорӣ дар мавриди меъёрбандӣ ва ҳисоб намудани музди меҳнати кормандон бармеояд.

Тибқи маълумоти Прокуратураи генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба иҷрои қонунгузорӣ дар самти меҳнат дар соли 2013 ба унвони роҳбарони субъектҳои хоҷагидор 172 пешниҳод, 593 амр ва барои бекор кардани санадҳои ғайриқонунӣ 664 эътироз оварда шудааст, ки тибқи онҳо 351 нафар ба ҷавобгарии маъмурӣ, 227 нафар ба ҷавобгарии

интизомӣ ва 285 нафар ба ҷавобгарию моддӣ кашида шуда, 61 парвандаи ҷиноятӣ оғоз карда шудааст.

Дар соли 2013 аз ҷониби нозирони ҳуқуқии меҳнати Федератсияи иттифоқҳои касабавӣ мустақили Тоҷикистон 2958 ҳолати қонуншиканию меҳнат ошкор гардида, аз ин 2604 ҳолат дар муҳлатҳои муқарраршуда баргараф карда шуданд.

Тибқи иттилои Шӯрои адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҷониби судҳо дар соли 2013 вобаста ба баҳсҳои меҳнатӣ 94 парванда баррасӣ карда шуда, аз онҳо 23 адад қонуншиканию қонуншиканӣ карда шудааст. Аз ҷумла, аз 28 парванда оид ба пардохти музди меҳнат 10 парванда қонуншиканию қонуншиканӣ карда шудааст.

Дар соли 2013 ба ВХИ дар самти ҳуқуқ ба меҳнат 16 муроҷиат ворид шудааст. Шаҳрвандон асосан оид ба пардохт нагардидани музди меҳнат, иҷро нашудани қарори суд оид ба ситонидани музди меҳнат, норозигӣ аз қарор оғоз кардан ва дигар масъалаҳо муроҷиат намуданд.

Таҳлили муроҷиатҳои ба Дастгоҳи ВХИ воридгардида нишон медиҳанд, ки дар баъзе мавридҳо санадҳои судӣ дар масъалаи ситонидани қарзи музди меҳнат аз ҷониби иҷрочиёни судӣ ба пуррагӣ иҷро карда намешаванд. Сабаби асосии иҷро нашудани санадҳои судӣ оид ба масъалаи қарздорӣ аз музди меҳнат аз ҷониби иҷрочиёни судӣ ташкилотҳои қарздор ё муфлис эълон карда шудани онҳо мебошад.

Шуғли аҳоли, муҳайё намудани ҷойҳои нави корӣ масъалаҳои муҳимтарини рушди минбаъдаи иқтисодии кишвар мебошанд. Дар ин самтҳо дар кишвар тадбирҳои мушаххас андешида мешаванд.

Соли 2013 дар доираи Барномаи мусоидат ба шуғли аҳоли 37903 нафар шаҳрвандон бо ҷойҳои корӣ таъмин гардиданд. Аз ҳисоби ҳамаи сарчашмаҳо дар ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2013 205333 ҷойи кори нав таъсис дода шудааст, ки 66,4% он (132782 адад) ба бахши хусусӣ рост меояд.

Дар соли 2013 ба мақомоти давлатии шуғли аҳоли 119189 нафар шаҳрвандон муроҷиат намуданд, ки 71168 нафари онҳо ҳамчун корҷӯй ба қайд гирифта шуда, ба 51403 нафари онҳо расман мақоми бекорӣ дода шудааст. Аз ҷониби мақомоти мазкур ба 8145 нафар шаҳрвандон ба маблағи 3 273 981 сомонӣ кӯмакпулӣ барои бекорӣ пардохт карда шудааст.

Сатҳи нокифояи музди меҳнат ва ҳавасманд набудани аҳоли барои ишғол кардани ҷойҳои холи, сатҳи баланди бекорӣ, баҳусус дар байни ҷавонон, маъҷубон, занон ва аҳолии деҳот аз масъалаҳои ҳалталаби бозори меҳнат мебошанд. Ҷойҳои кории таъсисдодашуда бо сабабҳои каммузд будан, хусусияти муваққатӣ ва мавсимӣ доштан ишғол карда намешаванд.

Дигар масъалаи ҳалталаб ҳангоми ба кор қабул кардан, болоравии мансабӣ ва такмили ихтисос ин мавҷуд будани табъиз аз рӯи синну сол ва ҷинс мебошад. Меъёрҳои байналмилалӣ муқаррар менамоянд, ки шаҳрвандон бояд бе ягон табъиз вобаста ба синну сол ва ҷинс аз ҳамаи кафолатҳо истифода намоянд. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки баъзан дар эълонҳои қабул ба кор табъизи синну сол ва ҷинс ҷой дорад.

Кумитаи СММ оид ба рафъи табъиз нисбати занон аз натиҷаи баррасии Маърузаи даврии навбатии ҶТ доир ба татбиқи Конвенсияи СММ оид ба рафъи тамоми шаклҳои табъиз нисбати занон тавсия додааст, ки моддаҳои 160 ва 161 Кодекси меҳнати ҶТ, ки имконияти баробарии иқтисодии занонро маҳдуд мекунад, ба санадҳои байналмилалӣ мутобиқ карда шавад.

Дар самти муҳайё кардани шароити бехатару солими кор баъзе мушкилот ба назар мерасанд. Тибқи маълумоти Хадамоти давлатии назорат дар соҳаи меҳнат, шуғл ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли дар соли 2013 оид ба риояи қоидаҳо ва талаботи бехатарии меҳнат дар корхонаю ташкилотҳо 296 санчиш гузаронида шуда, маълум шудааст, ки дар истеҳсолот 80 ҳодисаи нохуш, аз ҷумла 31 ҳолати марговар, 46 ҳолати бардоштани ҷароҳати ҷисмонӣ ва 3 ҳолати гирифтории бемории касбӣ ба қайд гирифта шудааст.

Аз рӯи маълумоти Прокуратураи генералӣ дар соли 2013 дар миқёси ҷумхурӣ 115 ҳодисаи нохуши истеҳсолӣ рух додааст, ки аз ин 46 ҳолат бо ғавти кормандон анҷом ёфтааст. Аз натиҷаи санчишҳои прокурорӣ дар ин самт 58 парвандаи ҷиноятӣ оғоз ва барои баррасӣ ба суд ирсол карда шудааст.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки сабабҳои рух додани ҳодисаҳои нохуши истеҳсолӣ иҷро накардани уҳдадорихо дар самти бехатарии меҳнат аз ҷониби кормандон ва корфармоён, интизоми пасти меҳнатию истеҳсолӣ, таъмин набудани кормандон бо воситаю либосҳои махсус, саривақт ва пайваста нагузаронидани дастурҳои соҳавӣ ва суфт будани назорат мебошанд.

Қобили қайд аст, ки низоми идоракунии ҳифзи меҳнат ва техникаи бехатарӣ беҳбудиро тақозо мекунад.

Аз маълумотҳои мақомоти прокуратура ва хадамоти назорати давлатӣ дар соҳаи меҳнат ба ВҲИ пешниҳодшуда бармеояд, ки беаҳамиятӣ, риоя накардани муқаррароти қонунгузорию меҳнат, сатҳи пасти маърифати ҳуқуқии баъзе аз корфармоён ва аз ҳуқуқҳои меҳнатию худ воқиф набудани кормандон сабабҳои асосии вайронкунии қонунгузорию меҳнат мебошанд.

Дар самти ҳифзи ҳуқуқ ба меҳнат тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- *таҳияи барномаҳои самараноки таъсиси ҷойҳои махсуси корӣ барои маъҷубон ва ҷудо намудани ҷойҳои корӣ тибқи квотаҳо дар ташилотҳо новобаста аз шакли ташилию ҳуқуқӣ ва моликият;*
- *беҳтар намудани вазъи низоми идоракунии ҳифзи меҳнат ва техникаи беҳатарӣ дар истеҳсолот, пурзӯр намудани назорат нисбати чорабиниҳои ташилий-техникӣ ва гузаронидани мониторинги вазъи ҳифзи меҳнат ва техникаи беҳатарӣ аз ҷониби мақомоти дахлдор;*
- *таъсис додани ҷойҳои корӣ дар деҳот;*
- *бо мақсади таъмини имконияти баробарии иқтисодии занон мавриди омӯзиш ва таҳлил қарор додани моддаҳои 160 ва 161 Кодекси меҳнат ва ворид намудани тағйироти дахлдор ба онҳо;*
- *баланд бардоштани сатҳи дониши ҳуқуқии корфармоён ва кормандон.*

2.6. Ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ

Ба масъалаи муҳоҷират, хусусан ба ҳимояи ҳуқуқҳои муҳоҷирони меҳнатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон диққати махсус дода мешавад. Аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон Конвенсияи СММ оид ба ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ ва аъзои оилаи онҳо ба тавсиб расонида шудааст. Оид ба рафти амалисозии меъёрҳои Конвенсияи мазкур маърузаи аввалини Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод гардида, ҷиҳати татбиқи тавсияҳои Кумитаи СММ оид ба ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ Нақшаи миллӣ барои солҳои 2012-2017 тасдиқ карда шудааст.

29 октябри соли 2013 Протокол дар бораи ворид намудани тағйирот ба Созишномаи байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Федератсияи Россия дар бораи фаъолияти меҳнатӣ ва ҳифзи ҳуқуқҳои шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Федератсияи Россия ва шаҳрвандони Федератсияи Россия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 16 октябри соли 2004 ба имзо расид. Ҳуҷҷати мазкур имконият медиҳад, ки иҷозатнома барои кор ба муҳоҷири меҳнатӣ дар қаламрави кишвари қабулкунанда ба муҳлати на зиёда аз 3 сол бе хориҷшавӣ аз ҳудуди давлати қабулкунанда дода шавад.

Дар асоси Созишнома байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия дар бораи тартиби будубоши шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар қаламрави Федератсияи Россия, ки аз 17 январи соли 2014 мавриди амал қарор дода шудааст, шаҳрвандони ҚТ, ки муваққатан дар қаламрави Федератсияи Россия қарор доранд, аз уҳдадорӣ

бақайдгузорӣ дар макони будубош дар мақомоти салоҳиятдори Федератсияи Россия ба муддати 15 рӯз озод карда шудаанд.

Дар соли 2013 аз ҷумҳурӣ 799 698 нафар муҳочирони меҳнатӣ ба хориҷа сафар намудаанд, ки аз онҳо 698 823 нафар мардҳо ва 100 875 нафар занҳо мебошанд. Тавре аз таҳлилҳо бармеояд, раванди муҳочирати меҳнатии шаҳрвандони ҷумҳурӣ ба хориҷи кишвар тамоюли афзоиш дошта, зиёда аз 90 фоизи он ба Федератсияи Россия рост меояд.

Муҳочирати меҳнатӣ дар баробари ҷанбаҳои мусбӣ ҷиҳатҳои манфӣ низ дорад. Кам шудани захираҳои меҳнатии ихтисоснок, зиёд шудани проблемаҳои иҷтимоӣ вобаста ба таъмини нафақа, вайрон шудани оилаҳо, бад шудани вазъи саломатии муҳочирони меҳнатӣ, кам гаштани иқтисодии демографияи мамлакат аз ҷумлаи чунин ҷиҳатҳои манфӣ мебошанд. Муҳочират на танҳо шумораи мардони синни никоҳиро кам мекунад, инчунин ба пайдо шудани муносибатҳои бисёрникоҳӣ оварда мерасонад. Масъалаи дигари ҳалталаб ин ба ҳоли худ гузоштан (партофтан)-и кӯдакони муҳочирони меҳнатӣ дар дохили кишвар мебошад, ки ҳалли худро тақозо мекунад. Дур шудан аз ҳешу табор ва наздикон риштаи муносибатҳои оилавино суҷуст ва қанда намуда, ба зиёд шудани ҷудошавии оилаҳо ва қам шудани никоҳҳои бақайдгирифташуда оварда мерасонад.

Ақсарияти муҳочирони меҳнатие, ки ҳамасола ба хориҷи кишвар сафар мекунанд, ихтисос ва таҳассус надоранд ва дар бозори меҳнати хориҷӣ рақобатпазир нестанд.

Муҳочирати ғайриқонунӣ яке аз проблемаҳои асосии муҳочират ба ҳисоб меравад. Ба вазъи ғайриқонунии муҳочирони меҳнатӣ омилҳои гуногун мусоидат мекунанд. Номуқаммалии қонунгузорӣ ва механизми татбиқи он, расмиёти душвори қонунӣ шудан (монеаҳои маъмурӣ), сатҳи пасти маърифати ҳуқуқии муҳочирон, надониستاني қонунҳои давлати қабулқунанда ва расмиёти бақайдгирию барасмиятдарории иҷозатномаи қор, надониستاني забон, аз қониби намояндагони мақомоти ҳокимияти иҷроияи давлати қабулқунанда содир шудани амалҳои сӯиштифода аз мансаб, набудани сохтори муайян оид ба расонидани ёрии ҳаматарафа, фаъолият доштани миёнаравҳои сершумори ғайриқонунӣ, риоя нашудани муҳлатҳои баррасии муроҷиатҳои шаҳрвандони хориҷӣ аз қониби мақомоти дахлдор ва дигарҳо аз ҷумлаи чунин омилҳо мебошанд. Вазъи ғайриқонунии муҳочирони меҳнатӣ имконият намедиҳад, ки адолати судӣ нисбати онҳо амалӣ қарда шавад.

Таҳлилҳои раванди муҳочирати меҳнатӣ нишон медиҳад, ки айни замон мушкилиҳо ҳангоми убур қардани сарҳади давлатии ҚР нисбати шахсоне, ки пештар депорт ё тариқи маъмурӣ берун қарда шудаанд, хело

зиёд шудаанд. Баъди гузаштани муҳлати панҷсолаи манъи воридшавии чунин шахсон ба ҳудуди ФР низ онҳо бо сабабҳои гуногун (пардохт накардани чарима, содир кардани ҷиноят, роҳ додани хатогихо дар маълумотномаи низоми давлатии иттилоотии ФР) ба қаламрави давлати қабулқунанда роҳ дода намешаванд ва дар натиҷа хароҷоти роҳкиро ба дӯши муҳочирони меҳнатӣ меафтад.

Дар кишвари қабулқунанда вайрон шудани ҳуқуқҳои муҳочирони меҳнатӣ хусусан ҳангоми ба кор таъмин шудан, шароити кор, пардохти музди меҳнат, давомияти вақти кор, пешниҳоди кафолатҳои конунгузории меҳнат ба мушоҳида мерасанд.

Квотакунии муҳочирони меҳнатӣ дар ФР боиси бе иҷозатнома кор кардани муҳочирони меҳнатӣ мегардад. Муҳочирони меҳнатие, ки дар ҳудуди ФР бе иҷозатномаи кор фаъолият мекунанд ва тариқи ихтиёри аъзоҳаққии нафақавиро намесупоранд аз таъминоти нафақавӣ бархӯрдор шуда наметавонанд.

Муҳочирони меҳнатӣ бо сабаби надоштани полиси суғуртаи тиббӣ аз хизматрасониҳои тиббӣ бархӯрдор шуда наметавонанд. Иқлими хунук, шароити вазнини кор ва истиқомат сабаби пайдо шудани ҳар гуна касалиҳо, ба мисли сил, безуретӣ ва ғайра дар байни муҳочирони меҳнатӣ мегардад.

Дастрасӣ ба манзил барои муҳочирони меҳнатӣ яке аз масъалаи душвор ба ҳисоб меравад. Аксари муҳочирони меҳнатӣ дар ҷойи кори худ, ки шароитҳои оддии зист надорад, рӯз мегузаронанд.

Муҳочирони меҳнатӣ дар давлатҳои қабулқунанда дар бисёр мавридҳо ба таъбири наҷодии гуруҳҳои радикалии аҳолии маҳаллӣ рӯ ба рӯ мешаванд. Тақвият ёфтани ҳиссиёти ксенофобия дар ҷомеаи имрӯзаи ФР ба амнияти муҳочирони меҳнатӣ таҳдид намуда, боиси истифодаи амалҳои зӯрварӣ аз ҷониби гуруҳҳои миллатгаро мешаванд.

Қобили тазаккур аст, ки ҳиссаи ҷиноятҳое, ки аз ҷониби муҳочирони меҳнатӣ дар ҳудуди ФР содир мешаванд зиёд нест, аммо ҳиссаи ҷиноятҳое, ки нисбати муҳочирони меҳнатӣ дар ҳудуди ФР содир мешаванд сол то сол меафзояд. Тибқи маълумоти пешниҳоднамудаи Вазорати корҳои дохилӣ дар соли 2013 960 ҳасади ҳамватанони мо ба ҷумҳурӣ оварда шуданд.

Мусоидат ба ҳифз ва барқарор намудани ҳуқуқи муҳочирони меҳнатӣ ҳамчун самти афзалиятҳои Стратегияи рушди мақомоти ВҶИ барои солҳои 2011-2015 ҳисобида шудааст. Вазифаи асосии ВҶИ дар ин самт омӯзиши проблемаҳои вобаста ба вазъи риоя ва ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои муҳочирони меҳнатӣ дар хориҷа, расонидани чунин иттилоот ба аҳли ҷомеа ва мақомоти дахлдори давлатӣ мебошад.

Бо назардошти он, ки аксарияти муҳоҷирони меҳнатӣ аз Тоҷикистон дар ФР қору фаъолият менамоянд, бо ташаббуси ВҲИ якҷанд Созишномаҳои ҳамкорӣ бо Ваколатдорони ҳуқуқи инсонии минтақаҳои ФР ба имзо расонида шуд. Айни замон чунин созишномаҳо бо Ваколатдорони ҳуқуқи инсонии ФР, шаҳри Санкт-Петербург, вилоятҳои Свердловск, Самара ва Оренбурги Федератсияи Россия ба имзо расидааст. Мақсади асосии ин ҳамкориҳо мусоидат ба риояи ҳамаҷонибаи ҳуқуқҳои муҳоҷирони меҳнатӣ, саривақт хабардор намудани мақомоти давлатии дахлдор аз ҳолатҳои вайроншавии ҳуқуқҳои муҳоҷирони меҳнатӣ ва андешидани чораҳо барои барқарор намудани ҳуқуқҳои вайроншудаи онҳо мебошад.

Дар соли 2013 бо мақсади тақвият додани ҳамкориҳо ҷиҳати мусоидат ба ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ се сафари хизмати ВҲИ ба Федератсияи Россия анҷом дода шуд. Сафарҳои қорӣ мазкур барои ҳамкориҳои намояндагӣҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҷамъиятҳои тоҷикон бо Ваколатдорони ҳуқуқи инсон ва дигар мақомоти давлатии ин минтақаҳо дар ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ заминаи муҳим фароҳам овард.

Аз натиҷаи сафарҳои қорӣ ВҲИ ҷиҳати беҳдошти вазъ дар ин самт ба мақомоти дахлдори ҷумҳурӣ тавсияҳои худро пешниҳод намуд.

Дар асоси тавсияҳои Изҳороти якҷояи иштирокчиёни Конференсияи минтақавии Омбудсменҳои Осӣи Марказӣ ва Федератсияи Россия, ки рӯзҳои 30-31 октябри соли 2012 дар шаҳри Душанбе баргузор гардида буд, дар назди ВҲИ аз ҳисоби намояндагони мақомоти давлатӣ ва ташкилотҳои ғайридавлатӣ дар ҳайати 15 нафар Гуруҳи қорӣ оид ба ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои муҳоҷирони меҳнатӣ таъсис дода шудааст.

Соли 2013 ба ВҲИ аз қониби муҳоҷирони меҳнатӣ ва аъзои оилаи онҳо 15 муроҷиат ворид гардид, ки дар онҳо асосан оид ба манъи воридшавии муҳоҷирони меҳнатӣ ба ҳудуди Федератсияи Россия шикоят карда шудааст.

Таҳлили муроҷиатҳо нишон медиҳад, ки сабабҳои асосии манъи воридшавии муҳоҷирони меҳнатӣ ба ФР аз қониби онҳо риоя нашудани талаботҳои қонунгузори муҳоҷират (баъди тамом шудани муҳлати бақайдгирӣ сари вақт баромада нарафтани аз ҳудуди давлати қабулкунанда, дар давоми се соли охир содир кардани ду ё зиёда вайронкунии маъмурӣ, ворид шудани дар сурати доштани ҷазои депорт ё берункунии маъмурӣ, доштани доғи судӣ барои ҷиноятҳои дар ҳудуди Федератсияи Россия содиркардашуда, насупоридани ҷаримаи маъмурӣ ва ғайра) мебошанд. Тибқи иттилои Хадамоти муҳоҷирати Вазорати меҳнат, муҳоҷират ва шуғли аҳолии ҚТ беш аз 70 ҳазор нафар

шаҳрвандони ҷумҳурӣ ба муддати аз 3 то 5 сол вориди ФР шуда наметавонанд. Дар соли 2013 аз қаламрави ФР 2539 нафар шаҳрвандони Тоҷикистон депорт гардида, аз ин 292 нафарашон тариқи маҷбурӣ ронда шуданд.

Мутаассифона, вақтҳои охир симои (имичи) мусбати муҳоҷирони меҳнатӣ дар хориҷи кишвар коҳиш ёфта истодааст. Ба симои мусбии онҳо вазъи ғайриқонунии муҳоҷирони меҳнатӣ, муносибати аҳолии муқими кишвари қабулкунандаи муҳоҷирони меҳнатӣ, намуди корхое, ки муҳоҷирон иҷро мекунанд, шароити зисти онҳо ва дигар омилҳо таъсири манфӣ мерасонанд.

Барои баланд бардоштани симои мусбати муҳоҷирони меҳнатӣ мувофиқи мақсад аст, ки онҳо қаблан ба сафар омода карда шаванд ва ба онҳо таъриху фарҳанг, забон ва урфу одатҳои миллату халқиятҳои кишвари қабулкунанда омӯзонида шаванд. Ҳамзамон зарур аст, ки ҳамкориҳои намоёндагиҳои мақомоти давлатии Тоҷикистон ва диаспораҳои тоҷикон дар хориҷи кишвар бо ВАО-и кишвари қабулкунанда тақвият дода шуда, фарҳанги тоҷикон, меҳмондорӣ ва одоби онҳо ташвиқу тарғиб карда шаванд ва муҳоҷироне, ки ба ҳуқуқвайронкунӣ ва паҳнкунии маводи муҳаддир машғул мешаванд, маҳкум карда шаванд.

Қобили қайд аст, ки ҳифзи ҳуқуқи манфиатҳои муҳоҷирони меҳнатӣ дар бисёр ҳолатҳо аз фаъолияти намоёндагиҳои Тоҷикистон дар хориҷа низ вобастагӣ дорад ва муҳим аст, ки онҳо кори худро дар ин самт фаъолтар намоянд.

Мутаашаккилона ба кор таъмин намудани муҳоҷирони меҳнатӣ дар хориҷи кишвар мувофиқи мақсад мебошад. Дар соли 2013 аз ҷониби Корхонаи воҳиди давлатии «Тоҷикхориҷакор» тибқи шартномаҳо 648 нафар шаҳрвандон ва тариқи субъектҳои хоҷагидор 4556 нафар шаҳрвандон дар хориҷа бо кор таъмин карда шуданд, ки ин ниҳоят кам аст.

Дар самти ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- *дар ҳудуди ҷойҳои будубоши доими муҳоҷирони меҳнатӣ расонидани ёриҳои ройгони ҳуқуқӣ;*
- *андешидани чораҳо оид ба насти кардани сатҳи муҳоҷирати меҳнатӣ ва аз байн бурдани муҳоҷирати ғайриқонуний;*
- *андешидани чораҳо оид ба рақобатпазир намудани муҳоҷирони меҳнатӣ дар бозори меҳнати хориҷи кишвар ва баланд бардоштани симои мусбати муҳоҷирони меҳнатӣ;*

- *ташкили курсҳои омодагии касбии муҳоҷирони меҳнатӣ аз рӯи таҳассусҳои талабшавандаи бозори меҳнати хориҷи кишвар;*
- *муташиаккилона ба қор таъмин намудани муҳоҷирони меҳнатӣ дар хориҷи кишвар;*
- *баланд бардоштани иттилооти муҳоҷирони меҳнатӣ дар бораи ҳуқуқи уҳдадорихо, ҷойҳои холии қорӣ дар хориҷи кишвар, тартиби ворид шудан ва баромадан аз кишвари қабулкунанда, буди бош, низоми барасмият даровардани ҳуҷҷатҳо (бақайдгирӣ ва гирифтани иҷозатномаи қор ё патент);*
- *фаъол намудани қори намоёндагиҳои Тоҷикистон дар хориҷа дар самти ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ;*
- *баланд бардоштани масъулияти қорхонаҳое, ки ба фаъолияти фирисродани муҳоҷирони меҳнатӣ ба хориҷи кишвар машғуланд;*
- *тезонидани қабули Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи муҳоҷирати меҳнатӣ».*

2.7. Ҳифзи ҳуқуқи шахсони имконияташон маҳдуд

Дар ҚТ таъмини ҳуқуқ ва беҳтар намудани сатҳи зиндагии шахсони имконияташон маҳдуд яке аз вазифаҳои муҳими сиёсати иҷтимоии давлат ба ҳисоб меравад. Сиёсати давлат дар ин самт дар як қатор санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, ба мисли Қонуни ҚТ «Дар бораи ҳифзи иҷтимоии маъюбон», қарорҳои Ҳукумати ҚТ «Дар бораи тасдиқи Қоидаҳои таъмин намудани маъюбон бо таботати санаторию курортӣ», «Дар бораи тасдиқи Қоидаҳои бо воситаҳои техникии тавонбахшӣ таъмин намудани маъюбон» ва ғайра инъикос шудааст. Дар Қонуни ҚТ «Дар бораи ҳифзи иҷтимоии маъюбон» омадааст, ки ба маъюбон имконияти баробари зиндагӣ ва ҳамгирӣ бо ҷомеа фароҳам оварда мешавад.

Дар баробари дастовардҳои мусбӣ дар самти ҳифзи ҳуқуқи маъюбон баъзе мушкилиҳо вучуд доранд. Қонуни ҚТ «Дар бораи ҳифзи иҷтимоии маъюбон» бештар ба масъалаҳои иқтисодӣ ва иҷтимоии маъюбон бахшида шуда, масъалаҳои граждани ва сиёсии онҳо аз мадди назар дур мондааст. Новобаста аз он, ки барои вайрон намудани муқаррароти қонуни мазкур нисбати шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ ҷавобгарӣ пешбинӣ шудааст, дар амал қисме аз ин талаботҳо бо сабабҳои гуногун иҷро карда намешаванд.

Ҳамзамон сатҳи пасти ба шуғл фаро гирифта шудани маъюбон, манфиатдор набудани қорфармоён дар таъмин намудани онҳо бо қор, сатҳи пасти иттилооти маъюбон оид ба ҳуқуқҳои худ, дастрасии маҳдуди онҳо ба инфрасохторҳои иҷтимоӣ ва иттилоотӣ, безътиноии

чомеа нисбати проблемаҳои шахсони имконияташон маҳдуд, нарасидани мутахассисон-сурдотарҷумонҳо дар амалӣ гаштани ҳуқуқҳои маъҷубон монеа эҷод мекунад.

Дар чомеа ба маъҷубӣ на ҳамчун масъалаи иҷтимоӣ, балки ҳамчун масъалаи тиббӣ муносибат мекунад.

Аз рӯи маълумоти Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Тоҷикистон шумораи умумии маъҷубон 166 677 нафарро ташкил медиҳад.

Сабабҳои асосии маъҷубии нахустмаротиба дар байни аҳоли бемориҳои нуқси модарзодӣ, маърифати пасти беҳдоштии шаҳрвандон, дер мурочиат намудан ба муассисаҳои муоинавӣ ва муолиҷавӣ, афзоиши садамаҳои нақлиётӣ, мавҷуд будани теъдоди муайяни никоҳи байни хешу таборон, шароити номусоиди зисту кор ва ғайра мебошад.

Бо дарназардошти он ки ҳифзи ҳуқуқи маъҷубон яке аз самтҳои афзалиятноки фаъолияти ВҲИ арзёбӣ шудааст, дар соли 2013 аз ҷониби кормандони Дастгоҳи ВҲИ мониторинги вазъи дастрасии биноҳо ва муҳити атроф ба эҳтиёҷоти шахсони имконияташон маҳдуд дар ҳудуди ноҳияҳои Фирдавсӣ ва Шохмансури шаҳри Душанбе гузаронида шуд.

Натиҷаи санҷиши объектҳои инфрасохтори ноҳияҳои мазкур нишон дод, ки як қатор биноҳои дар ҳудуди ноҳияҳо ҷойгиршуда аз нуқтаи назари дастрасӣ ба шахсони имконияташон маҳдуд бо сабабҳои зерин дастнорас мебошанд:

- дар онҳо барои шахсони имконияташон маҳдуд лифт, пандус, дигар таҷҳизотҳои лозимӣ муҳайё карда нашудааст. Дар баъзе объектҳо гарчанде лифт бошад ҳам, дар вазъи ғайрикорӣ қарор доранд, ки воридшавии шахсони имконияташон маҳдудро ба ошёнаҳои боло ғайриимкон мегардонад;

- истгоҳҳои нақлиёти чамъиятӣ бе назардошти имконияти шахсони имконияташон маҳдуд сохта шудаанд;

- гузаргоҳҳои зеризаминии навсохташуда гарчанде пандус дошта бошанд ҳам, шахсони имконияташон маҳдуд, ки аробачаи маъҷубӣ доранд, бе ёрии шахси дигар аз онҳо истифода бурда наметавонанд.

Масъулини объектҳои инфрасохторӣ яке аз сабабҳои ба маъҷубон дастнорас будани объектҳои мазкурро ба мавҷуд набудани маблағҳои дахлдор мансуб медонанд. Лекин набудани маблағ ва ё дигар мушкилоти иқтисодӣ мақомоти (ташкилотҳои) дахлдорро аз ин уҳдадорӣ озод намекунад. Дар ин радиф мақомоти (ташкилотҳои) дахлдорро зарур аст, ки барои таъмин намудани дастрасии маъҷубон ба бино ва объектҳои инфрасохторӣ, хусусан дар соҳаҳои ҳаётан муҳим, ба монанди

тандурустӣ, фарҳанг, нақлиёт, маориф ва дигарҳо чораҳои зарурӣ андешанд.

Новобаста аз он ки Қонуни ҚТ “Дар бораи ҳифзи иҷтимоии маъҷубон” квотакунӣ ва ташкили ҷойҳои кори махсусро барои маъҷубон пешбинӣ мекунад, дар амал муқаррароти мазкур ба пуррагӣ иҷро намешавад. Шумораи маъҷубоне, ки бо ҷойи кор таъмин шудаанд, ниҳоят кам аст. Тибқи маълумоти Вазорати меҳнат, муҳоҷират ва шуғли аҳолии ҚТ дар соли 2013 ҳамагӣ 172 нафар маъҷубон тибқи квота бо ҷойи кор таъмин карда шудаанд.

Яке аз сабабҳои асосии камтар ҷалб шудани маъҷубон дар бозори меҳнат набудани ҷойҳои кори махсусгардонидашуда барои онҳо, нақлиёти дастрас ва дастнорасии объектҳои инфрасохторӣ мебошад.

Таҳлилҳо дар ин самт нишон медиҳанд, ки корфармоён ба меҳнати маъҷубон бо сабабҳои ҳуқуқ доштани онҳо ба рӯзи кори нопурра, рухсатиҳои иловагӣ, махсусгардонии ҷойи кор ва дигар имтиёзҳо ҳавасманд нестанд.

Дар соли 2013 ба ВҲИ 9 адад мурочиатҳои шахсони имконияташон маҳдуд ворид шудааст, ки масъалаҳои таъминоти иҷтимоӣ, манзил, моликият, мусоидат барои расонидани кӯмаки моддӣ ва ғайраро дарбар мегиранд. Мақомоти ВҲИ ҷиҳати ҳалли мусбии мурочиатҳои маъҷубон пайваста кӯшиш ба харҷ медиҳад. Аз ҷумла, мурочиати Ваколатдори ҳуқуқи инсони вилояти Волгогради ФР оид ба мусоидат барои пардохт намудани маблағи ҷуброни зарари расонидашуда ба саломатии П.Л.-собик шаҳрванди ҚТ мусбӣ ҳал карда шуд.

Пӯшида нест, ки нафақа ба маъҷубон сарчашмаи ягонаи зиндагии онҳо ва дар бисёр мавридҳо аъзои оилаи онҳо буда, зиёд намудани андоза ва индексатсияи даврии он ба мақсад мувофиқ аст.

Тоҷикистон то ҳанӯз Конвенсияи ҳуқуқи маъҷубонро ба тасвиб нарасонидааст. Ба тасвиб расонидани санади мазкур қадами муҳим дар таъмини ҳуқуқи маъҷубон ва ҳалли проблемаҳои онҳо мебошад. Бо мақсади омӯзиши имкониятҳои ҚТ ҷиҳати ба тасвиб расонидани Конвенсияи СММ оид ба ҳуқуқи маъҷубон Гуруҳи кори байниидоравӣ таъсис дода шудааст.

Дар самти ҳифзи ҳуқуқи шахсони имконияташон маҳдуд тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- *ба тасвиб расонидани Конвенсияи СММ оид ба ҳуқуқи маъҷубон;*
- *ҷалби ТҒД ба омӯзиши ва таҳқиқи вазъи ҳуқуқи маъҷубон;*
- *таҳия ва қабули барномаҳои давлатӣ оид ба масъалаҳои маъҷубон;*
- *ҷалб намудани ВАО ба мушкилоти маъҷубон ва роҳҳои ҳалли онҳо;*

- *дастгирӣ ва ҳавасманд намудани маъюбон ба фаъолияти соҳибкорӣ;*
- *таъмин намудани дастрасии бемамониати маъюбон ба объектҳои инфрасохторӣ, нақлиёти чамъиятӣ, иттилоот ва хизматрасониҳои коммуникатсионӣ;*
- *ҷорӣ намудани титрҳо ва сурдотарҷумонҳо дар барномаҳои телевизионӣ;*
- *аз байн бардоштани маҳдудият оид ба корношоямии маъюбони гуруҳи 1 ва 2;*
- *мутобиксозии истгоҳҳои нақлиёти чамъиятӣ ва таҷҳизонидани нақлиёти чамъиятӣ ба талаботи шахсони имконияташон маҳдуд.*

2.8. Ҳуқуқи шахрвандон ба манзил

Мувофиқи санадҳои байналмилалӣ ва миллӣ ҳар кас ба манзил ҳуқуқ дорад. Ин ҳуқуқ бо роҳи сохтмони манзили давлатӣ, чамъиятӣ, кооперативӣ ва хусусӣ таъмин карда мешавад.

Дар соли 2013 масоҳати манзили истиқоматӣ, ки ба истифода дода шуданд 1 млн 233 ҳазору 200 метри мураббаъро ташкил дод, ки назар ба соли 2012 (1 млн 109 ҳазору 700 метри мураббаъ) зиёд мебошад.

Тибқи маълумоти Кумитаи давлатии идораи замин ва геодезии ҚТ аз соли 2010 то моҳи августи соли 2013 дар ҷумҳурӣ барои сохтмони манзили истиқоматӣ ба шахрвандон 28 235,59 га замини наздиҳавлигӣ ҷудо карда шудааст.

Дар баробари ин масъалаи қонун намудани талаботи шахрвандон ба манзил бинобар гузариш ба муносибатҳои бозорӣ, кам шудани сохтмони фонди манзили давлатӣ айни ҳол ба масъалаи душвор ва ҳалталаб табдил ёфтааст. Бахусус табақаи камбизоати аҳоли ва дигар эҳтиёҷмандон дар вазъе қарор доранд, ки аз рӯи имконияти худ соҳиби манзил шуда наметавонанд.

Чунин мушкилот дар сатҳи қонунгузорӣ низ ба назар мерасанд. Аз ҷумла, Кодекси амалкунандаи манзил ба талаботи имрӯза ҷавобгӯй нест. Кодекси мазкур ба меъёрҳои қонунҳои баъди он қабулшуда мувофиқат намекунад ва на ҳамаи муносибатҳои солҳои охир пайдошудро ба танзим медарорад.

Алҳол лоиҳаи Кодекси нави манзил таҳия гардида, дар баррасии Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии ҚТ қарор дорад.

Тибқи лоиҳаи нави Кодекси манзил шахрвандон барои таъмин шудан ба манзил бояд худашон бештар кӯшиш намоянд. Мақомоти давлатӣ вазифадоранд, ки барои амалӣ шудани ин ҳуқуқи шахрвандон мусоидат намоянд. Манзилҳои истиқоматии фонди манзили давлатӣ

тибқи шартномаи кирои иҷтимоӣ ба шаҳрвандони камбизоат ва ба табақаҳои аз ҷиҳати иҷтимоӣ ҳифзшавандаи аҳолии барои истифодабарӣ дода мешаванд. Баҳисобгирии шаҳрвандон тибқи рӯйхат аз рӯи маҳали зист дар мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ё мақомоти худидоракунии ҷамоати шаҳраку деҳот сурат мегирад.

Дар лоиҳаи нави Кодекси манзил (моддаи 12) гузаронидани манзили истиқоматӣ ба манзили ғайриистіқоматӣ пешбинӣ шудааст, ки ин боиси кам шудани фонди манзил ва пеш аз муҳлат хурдашавии таҷхизотҳои муҳандисӣ мегардад. Қабули Кодекси манзил бо чунин меъёр мумкин аст ба баланд шудани нарх ва зиёд шудани проблемаҳои манзил оварда расонад. Бинобар ин мувофиқи мақсад аст, ки ин меъёр таҷдиди назар карда шавад.

Солҳои охир ҳолатҳои сохтмони нуқтаҳои фурӯши сӯзишвории автомобилӣ дар наздикии биноҳои истиқоматӣ ва объектҳои иҷтимоӣ ҷой доранд, ки ба беҳатарии хонаҳои истиқоматӣ таҳдид намуда, хавфи экологӣ ва сӯхторро ба вучуд меоранд. Мувофиқи мақсад аст, ки чунин объектҳо дар ҳудудҳои дуртар (берун) аз биноҳои истиқоматӣ сохта шаванд.

Масъалаи дигаре, ки ҳалли ҳудро тақозо мекунад ин аз ҷониби мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ додани иҷозат ба шахсони ҳуқуқӣ ва воқеӣ барои истифодаи манзилҳои истиқоматӣ ва ҳудуди биноҳои истиқоматӣ бо мақсади фаъолияти соҳибкорӣ (савдо, хӯроки умумӣ, хизматрасонии маишӣ, чорабиниҳои фарҳангӣ-истироҳатӣ, истгоҳҳои нақлиёт) мебошад. Дар чунин мавридҳо одатан розигии пешакии истиқоматкунандагони бино гирифта нашуда, ҳуқуқҳои онҳо ба шароити мусоиди зист ҳалалдор карда мешавад. Чунин манзилҳо тибқи таъиноти техникӣ ва истифодабарӣ танҳо барои истиқомат пешбинӣ шудаанд.

Одатан шаҳрвандон аз ҷойгир намудани нақлиёт дар назди биноҳои истиқоматӣ, садоҳои баланд аз муассисаҳои хӯроки умумӣ, савдо ва фарҳангиву фароғатӣ, буйи партовҳо, азнавтарҳезии бинои истиқоматӣ ва сатҳи пасти таъминоти обу барқ норозигӣ мекунанд.

Қитъаҳои замини назди хонаҳои истиқоматӣ барои истифодаи умум, кабудизоркунӣ, сохтмони майдончаҳои варзишӣ барои кӯдакон ва дигар таъиноти истифодаи умум пешбинӣ шудаанд. Аммо бар хилофи ин ҳолатҳои азхуд намудани қитъаҳои замини назди хонаҳои истиқоматӣ аз ҷониби шахсони алоҳида ҳанӯз аз байн нарафтааст.

Масъалаи дигаре, ки солҳои охир паҳн шудааст ин бо мақсади машғул шудан ба фаъолияти соҳибкорӣ гирифтани қарз аз бонкҳо ва шахсони воқеӣ мебошад, ки бо ин роҳ шаҳрвандон хонаҳои истиқомати

худро ба ивази қарзи гирифташон ба гарав мемонанд. Дар ҳолати пардохт карда натавонистани қарз, шахси қарзгирифта ва аъзои оилаи ӯ бе ҷойи зист мемонанд. Бо чунин мушкилот шаҳрвандон Л.М., М.С. ва Ш.М. ба ВҲИ муроҷиат намуданд. Бо назардошти ҳолатҳои мазкур мувофиқи мақсад аст, ки дар қонунгузорӣ дар бораи ба гарав гузоштани манзили ягонае, ки шаҳрванд (оилаи ӯ) дорад, баъзе маҳдудиятҳо пешбинӣ карда шаванд.

Тибқи моддаи 84 Кодекси манзил коргарону хизматчиёни муваққатӣ ва шахсоне, ки тибқи созишномаи муҳлатноки меҳнатӣ кор мекунанд, инчунин донишҷӯёну хонандагон дар давраи кор ё таҳсил аз хобгоҳҳои умумӣ истифода бурда метавонанд. Аммо вақтҳои охир қисмате аз хучраҳои хобгоҳҳои умумӣ, ки ба мактабҳои олии ва миёнаи махсус тааллуқ доранд, бо сабаби набудани назорати дахлдор ба шахсоне, ки ҳуқуқи дар онҳо зиндагӣ кардан надоранд, дода шудааст.

Қобили қайд аст, ки солҳои охир дар шаҳри Душанбе таҷрибаи чудо намудани қитъаи замин барои сохтмони хонаҳои бисёрквартирадори дастрас ва тавассути он ба роҳ мондани сохтмони манзил аз ҳисоби маблағҳои худӣ шаҳрвандон ё саҳмгузориҳои онҳо дар сохтмони чунин хонаҳо амалӣ мешавад, ки бо ин роҳ шаҳрвандон ҳуқуқи конститутсионии худро амалӣ менамоянд. Чунин таҷриба муфид буда, ба ҳалли мушкилоти манзил мусоидат мекунад. Мувофиқи мақсад аст, ки ин таҷриба дастгирӣ ва барои рушди он мусоидат карда шавад.

Соли 2013 ба мақомоти ВҲИ оид ба масъалаҳои ҳуқуқ ба манзил ва моликият 69 муроҷиат ворид шудааст. Таҳлили муроҷиатҳо нишон медиҳанд, ки шаҳрвандон асосан оид ба масъалаҳои гирифтани қитъаи замин барои сохтмони манзил, кӯчонидан аз манзил, азхудкунии манзили истиқоматӣ бо роҳи тартиб додани ҳуччатҳои қалбақӣ, фурӯши ғайриқонунии манзил, бекор карда шудани ҳуччатҳои қонунигардонии манзил, баргараф намудани монеаҳо ҳангоми амалӣ намудани ҳуқуқи соҳибмулкӣ бештар муроҷиат мекунанд.

Дар соли 2013 аз ҷониби судҳо 1457 парванда вобаста ба баҳсҳои манзил ва моликият мавриди баррасӣ қарор дода шудааст. Дар аксарияти муроҷиатҳои ба мақомоти ВҲИ воридшуда шаҳрвандон аз қарорҳои қабулкардаи судҳо норозигӣ менамоянд. Таҳлили ин гуруҳи муроҷиатҳо нишон медиҳанд, ки баҳсҳои вобаста ба манзил дар бисёр мавридҳо бо сабаби надоштани иттилооти дахлдор дар бораи тартиби барасмият даровардани ҳуқуқи моликият ба манзил ва ҳуччатҳои тасдиқкунандаи ҳуқуқ ба қитъаи замин пайдо мешаванд.

Соли 2013 аз ҷониби мақомоти прокуратура санҷиши фаъолияти як қатор ташкилоту муассисаҳои хизматрасонии манзилӣ-коммуналӣ

гузаронида шудааст. Қихати бартараф намудани камбудию конунвайронкуниҳои ошкоргардида 9 пешниҳод, 3 амр ва нисбати қарорҳои ғайриқонунии онҳо 41 эътироз оварда шудааст. Бо санадҳои эътиноии прокурорӣ 50 нафар ба ҷавобгарии интизомӣ ва маъмурий кашида шуда, нисбати шахсони гунаҳгор 7 парвандаи ҷиноятӣ оғоз карда шуданд.

Таҳлили маълумоти омории Раёсати судичрочиёни Вазорати адлияи ҚТ нишон медиҳад, ки солҳои охир тариқи судии ҳифзи ҳуқуқҳои шаҳрвандон дар самти манзил зиёд шудааст ва мутаносибан сарбории судичрочиён низ афзоиш ёфтааст. Лекин дар бисёр мавридҳо судичрочиён вазифаҳои худро саривақт иҷро карда наметавонанд, чунки қарздорон молу мулк ва ё маблағи кофӣ надоранд. Бар замми ин, теъдоди нокифояи иҷрочиёни суд, набудани шароити мусоиди қорӣ (набудани хӯҷраҳои қорӣ) ва дигар омилҳо ба гузаронидани муҳлати амалҳои иҷро ва ба таври дахлдор иҷро нагардидани ҳуҷжатҳои иҷро таъсири манфии худро мерасонанд.

Бо мақсади беҳтар намудани вазъи риояи ҳуқуқи инсон дар самти ҳуқуқ ба манзил тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- *ба роҳ мондани сохтмони манзили иҷтимоӣ ва зиёд намудани ҳиссаи давлат дар сохтмони он;*
- *ташкил ва тақмили низоми аз ҷониби давлат таъмин намудани табақаҳои аз қихати иҷтимоӣ ҳифзишавандаи аҳолии бо манзили иҷтимоӣ;*
- *аз нав дида баромадани меъёри лоиҳаи Кодекси нави манзил оид ба гузаронидани манзили истиқоматӣ ба манзили ғайриистіқоматӣ;*
- *дуртар аз биноҳои истиқоматӣ ва объектҳои иҷтимоӣ ба роҳ мондани сохтмони нуқтаҳои фурӯши сӯзишвории автомобилӣ ва андешидани чораҳои зидди сӯхтор дар онҳо;*
- *андешидани чораҳо оид ба бартараф намудани таъсири манфии фаъолияти соҳибқорӣ ба соқинони биноҳои истиқоматӣ;*
- *пурзӯр намудани назорати истифодаи мақсадноки хобгоҳҳои умумии муассисаҳои таҳсилотӣ;*
- *дастгирӣ ва мусоидат ба соҳибқороне, ки аз ҳисоби маблағҳои худӣ ба сохтмони хонаҳои бисёрқвартирадори ба табақаҳои камбизоат дастрас машгуланд;*
- *тезонидани қабули Кодекси нави манзил;*
- *таҳия ва қабули Барномаи давлатӣ оид ба амалӣ намудани ҳуқуқи шаҳрвандон ба манзил.*

2.9. Баробарии гендерӣ ва хифз аз зӯроварӣ дар оила

Бо мақсади таъмини баробарии воқеии мардону занон, пешгирии зӯроварӣ дар оила як қатор санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, аз қабали қонунҳои ҚТ «Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо», «Дар бораи пешгирии зӯроварӣ дар оила», Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа» ва дигарҳо қабул шудаанд. Қабули Қонун «Дар бораи пешгирии зӯроварӣ дар оила» аз ҷониби Кумитаи СММ оид ба барҳам додани таъйиз нисбати занон мусбӣ арзёбӣ гардидааст.

Дар қатори пешравӣҳо дар ин самт камбудӣҳо низ ба назар мерасанд. Баробарии гендерӣ дар сатҳи қонунгузорӣ кафолат дода шуда бошад ҳам, аммо дар амал баъзе мушкилот ҳалли пурраи худро наёфтаанд. Қонун «Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо» ҳамачониба механизмҳои амалишавии баробарии гендериро муқаррар накардааст.

Таҳлили вазъи иштироки занон дар мақомоти давлатӣ нишон медиҳад, ки дар бисёр мақомотҳо намояндагии занҳо кам мебошад. Тибқи маълумоти Агентии хизмати давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳолати 20 октябри соли 2013 ҳиссаи занон дар байни хизматчиёни давлатӣ ҳамагӣ 23,4 фоиз (аз 18705 нафар хизматчиёни давлатӣ 4378 нафарро занон)-ро ташкил мекунанд.

Тибқи иттилои Шӯрои адлияи ҚТ дар соли 2013 вазъи воқеии баробарии гендерӣ дар низоми судӣ (ба истиснои Суди Олӣ ва Суди Олии иқтисодӣ) чунин аст: мардон – 295 нафар, занон – 98 нафар, аз ҷумла, раиси суд: мардон – 72 нафар, занон – 8 нафар; муовини раиси суд: мардон – 27 нафар, занон – 4 нафар; судяҳо: мардон – 192 нафар, занон – 68 нафар.

Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқи инсон аз натиҷаи баррасии Маърӯзаи даврии дуҷуми Тоҷикистон оид ба иҷрои Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои граждани ва сиёсӣ, ки моҳи июли соли 2013 баргузор шуда буд, дар бораи ба қадри кофӣ муаррифӣ нашудани занон дар бахши давлатӣ, хусусан дар мансабҳои роҳбарӣ изҳори нигаронӣ намуд. Кумитаи СММ оид ба рафъи таъйиз нисбати занон низ вобаста ба Маърӯзаи навбатии Тоҷикистон оид ба татбиқи Конвенсияи рафъи таъйиз нисбати занон оид ба ҳамин масъала изҳори нигаронӣ намудааст.

Барои таъмини баробарии гендерӣ мувофиқи мақсад аст, ки тадбирҳои дар барномаҳои давлатӣ пешбинишуда ҷиҳати таъмини намояндагии занон (квотабандӣ), бартарӣ додан ба занон ҳангоми

гузаронидани озмун барои ишғоли мансабҳои давлатӣ амалӣ карда шаванд.

То ҳол ҳолатҳои ба қайди давлатӣ нагирифтани ақди никоҳ ва серзанагӣ аз байн нарафтаанд. Дар соли 2013 шумораи парвандаҳои аз ҷониби судҳо баррасишуда вобаста ба дузанагӣ ё серзанагӣ 95 ададро ташкил кард, ки ин назар ба соли 2012 15 адад зиёд мебошад.

Таҳлили шумораи парвандаҳои аз ҷониби судҳо баррасишуда вобаста ба паст кардани синни никоҳӣ нишон дод, ки дар соли 2013 (2806) шумораи онҳо назар ба соли 2012 (2951) кам шудааст. Мувофиқи мақсад аст, ки ҳолатҳои истисноии аз ҷониби судҳо паст кардани синни никоҳӣ дар сатҳи қонунгузорӣ ҳамаҷониба мушаххас карда шаванд.

Дар соли 2013 аз тарафи мақомоти сабти асноди ҳолати шахрвандӣ 97471 (соли 2012 – 97796) бастанӣ ақди никоҳ ва 8194 (соли 2012 – 7608) бекоркунии никоҳ ба қайд гирифта шудааст. Назар ба соли 2012 шумораи бекоркунии никоҳ 585 ҳолат зиёд шудааст.

Пешгирии зӯрварӣ дар оила

Зӯрварӣ дар оила вайронкунии ҷиддии ҳуқуқи инсон ба ҳисоб рафта, боиси сар задани мушкilotи иҷтимоии дигар, аз қабилӣ афзоиши талоқ, никоҳҳои барвақтӣ, аз таҳсил дур мондани кӯдакон ва ғайра мегардад. Мутаассифона дар ҷомеа зӯрварӣ дар оила ҳамчун муносибати сирф оилавӣ фаҳмида мешавад.

Мутахассисон сабабҳои зӯрварии хонаводагиро дар сатҳи пасти фаҳмиши ҳуқуқӣ, аз ҷиҳати молӣ дастнигари мардон будани занон ва дигар сабабҳо мебинанд.

Аз рӯи маълумоти Вазорати корҳои дохилӣ дар соли 2013 2481 ҳодисаҳои зӯрварӣ дар оила ба қайд гирифта шудааст. Нисбат ба 615 ҳодисаҳои зӯрварӣ парвандаҳои ҷиноятӣ оғоз ва ба суд ирсол карда шудаанд.

Яке аз масъалаҳои ташвишовари ҷомеа афзоиши ҳодисаҳои ба худкушӣ даст задани занҳо мебошад. Тибқи омили расмӣ дар соли 2013 299 (соли 2012 – 287) ҳодисаи худкушӣ дар байни занон ба қайд гирифта шудааст. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки зиёд шудани ҳодисаҳои худкушӣ дар аксар мавридҳо ба зӯрварӣ дар оила алоқамандӣ доранд. Омилӣ дигаре, ки ба паҳн шудани худкушӣ мусоидат мекунад ин шароити душвори зиндагӣ ва никоҳҳои маҷбурӣ мебошанд. Дар давоми соли 2013 дар 96 ҳолат барои ба шавҳар додани духтарони ба синни никоҳӣ нарасида ва дар 35 ҳолат барои бастанӣ ақди никоҳи шахсе, ки ба синни никоҳӣ нарасидааст, парвандаи ҷиноятӣ оғоз ва барои баррасӣ ба суд ирсол шудааст.

Ҷабрдидагони амалҳои зӯроварӣ дар оила барои ҳифзи қадру қимат ва шаъну шарафи худ ба мақомоти дахлдор кам мурочиат мекунад. Дар ин раванд таъсис додани сохтори марказонидашуда оид ба масъалаи мубориза бар зидди зӯроварӣ дар оила мувофиқи мақсад аст.

Айни ҳол лоиҳаи Барномаи давлатии «Ҷилавгирӣ аз хушунат дар хонавода барои солҳои 2014-2020» таҳия шудааст, ки ба пурзӯр намудани механизмҳои пешгирии зӯроварии хонаводагӣ, мубориза бар зидди ҷинояткорӣ, бахусус омилҳои зӯроварӣ дар оила, кирдорҳои ношоиста ва рафтори бадахлоқона дар ҷомеа ва таъмини ҳифзи иҷтимоӣ ва ҳуқуқи шахрвандон нигаронида шудааст.

Тоҷикистон давлати иштирокчии Конвенсияи СММ оид ба рафъи тамоми шаклҳои таъбиз нисбати занон мебошад ва иҷрои меъёрҳои он барои давлати иштирокчӣ ҳатмӣ аст. Дар доираи татбиқи Конвенсияи мазкур рӯзҳои 8-9 октябри соли 2013 аз ҷониби Кумитаи СММ оид ба рафъи таъбиз нисбати занон Маърузаи навбатии ҚТ мавриди баррасӣ қарор гирифт. Маърузаи Тоҷикистон аз ҷониби аъзои Кумита хуб арзёбӣ гардида, як қатор тавсияҳо оид ба беҳтар намудани вазъ дар ин самт пешниҳод карда шуданд.

Дар чорҷӯбаи Шарҳи умумии даврӣ, инчунин аз ҷониби Кумита оид ба ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсияҳо пешниҳод шуда буданд, ки бояд ба масъалаи зӯроварӣ нисбати занон эътибори зарурӣ дода, барои ҳифзи занону духтарон чораҳои зарурӣ андешад. Чунин тавсияҳо аз натиҷаи баррасии Маърузаи даврии дуҷуми Тоҷикистон оид ба иҷрои Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои граждани ва сиёсӣ низ пешниҳод шудаанд.

Масъалаи дигар ин бо шахрвандони хориҷӣ ва шахсони бешахрванд хонадор шудани шахрвандони Тоҷикистон бе баستاني ақди никоҳ ва аҳдномаи никоҳ мебошад. Дар чунин ҳолатҳо ҳангоми вайрон шудани ҳуқуқи шахрвандони Тоҷикистон ҳимояи онҳо хело душвор мешавад. Масалан, шахрванд М.Н. ба ВҶИ оид ба мусоидат намудан барои гирифтани ҳаққи амвол аз собиқ шавҳараш, ки шахрванди Ҷумҳурии Афғонистон буда ақди никоҳ надоштанд, мурочиат намуд. Ба мурочиаткунанда талаботи санадҳои дахлдор фаҳмонида шуд. Таҳлилҳои омӯрӣ дар ин самт нишон медиҳанд, ки дар соли 2013 137 никоҳи шахрвандони Тоҷикистон бо шахрвандони хориҷӣ ба қайд гирифта шудааст.

Бо мақсади таъмини баробарии воқеии гендерӣ андешидани чораҳои зерин тавсия карда мешавад:

- *таҳияи механизмҳои самараноки татбиқи Қонун «Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо»;*
- *зиёд намудани намояндагии қонун дар мақомоти идораи давлатӣ ва дар мансабҳои роҳбарикунанда;*
- *дар сатҳи қонунгузорӣ мушаххас намудани ҳолатҳои истисноии иҷозат додан барои кам кардани синни никоҳӣ аз ҷониби судҳо.*

Бо мақсади пешгирии зӯрварӣ дар оила андешидани чораҳои зерин тавсия карда мешаванд:

- *омӯзиши таҷрибаи ҳуқуқтатбиқкунии дигар давлатҳо ва тақмили ихтисоси кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, судяҳо ва прокурорҳо дар масъалаи пешгирии зӯрварӣ дар оила;*
- *ворид намудани тағйирот ба Кодекси ҷиноятӣ, кодексҳои муурофияи ҷиноятӣ ва муурофияи маъмури, дигар санадҳои дахлдори миллӣ бо мақсади амалӣ намудани муқаррароти Қонун дар бораи пешгирии зӯрварӣ дар оила;*
- *тақвият додани ҳамкориҳои мақомоти давлатӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ дар самти пешгирии зӯрварӣ дар оила;*
- *ба роҳ мондани ҷамъоварӣ, таҳлил ва истифодаи маълумотҳои оморӣ оид ба зӯрварӣ, гузаронидани мониторинги мунтазами иҷрои Қонун дар бораи пешгирии зӯрварӣ дар оила, сабабҳо ва оқибатҳои зӯрварӣ дар оила;*
- *иттилоотони аҳоли оид ба меъёрҳои қонунгузорӣ нисбати пешгирӣ ва барҳам додани зӯрварӣ дар оила;*
- *дастгирӣ намудани таъсиси сохторҳо оид ба мубориза бар зидди зӯрварӣ дар оила дар низоми Вазорати корҳои дохилӣ ва тақвияти иқтисодии онҳо;*
- *мусоидат ба фаъолияти Марказҳои бухронӣ ва истифодаи самараноки институтҳои алтернативии ҷамъиятӣ (қабулгоҳҳои ҷамъиятӣ, медиатсияи оилавӣ, намояндагони дин ва ташиклотҳои худфаъолияти ҷамъиятӣ ва ғайра) дар самти пешгирии зӯрварӣ дар оила.*

2.10. Ҳуқуқҳои кӯдак

Кӯдакон қишри осебпазири ҷомеа буда, ба дастгирии давлат ва ҷомеа ниёз доранд. Ҳуқуқҳои асосии кӯдак дар Конвенсияи СММ оид ба

хукуки кӯдак ва дигар санадҳои байналмилалӣ ва миллӣ пешбинӣ гардидаанд.

Баъди пешниҳоди Маърузаи дуюми Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба татбиқи Конвенсияи СММ дар бораи ҳукуки кӯдак ва қабули тавсияҳои Кумитаи СММ оид ба ҳукуки кӯдак дар ин самт, баҳри иҷрои ин тавсияҳо дар ҷумҳурӣ як қатор чораҳо андешида шуданд.

Аз ҷумла, бо мақсади мониторинги доимии вазъи ҳуқуқҳои кӯдак дар ҷумҳурӣ ва мусоидат дар таъмини эҳтиром, риоя ва барқарорсозии ин ҳуқуқҳо соли 2012 бо ташаббуси ВҶИ ва дастгирии Хазинаяи кӯдакони СММ (ЮНИСЕФ) дар Дастгоҳи Ваколатдор шӯбаи ҳифзи давлатии ҳуқуқҳои кӯдак таъсис дода шуд.

Бо қарорҳои Ҳукумати ҚТ аз 30 июни соли 2012 Стратегияи миллии рушди маорифи ҚТ то соли 2020 ва аз 4 октябри соли 2011 Барномаи давлатии рушди соҳаи тарбияи томактабӣ барои солҳои 2012-2016 дар ҚТ тасдиқ гардида, дар назди Шӯрои Ҷамҳурият оид ба ҳифзи иҷтимоии маъҷубон гуруҳи алоҳида оид ба ҳифзи иҷтимоии кӯдакони имконияташон маҳдуд таъсис дода шуд.

Ба Нақшаи амали миллӣ оид ба ислоҳот дар самти адолат нисбати ноболиғон барои солҳои 2010-2015 тағйиротҳо ворид гардида, фаъолияти гуруҳи корӣ оид ба адлияи ноболиғон дар назди Комиссияи назди Ҳукумати ҚТ оид ба ҳукуки кӯдак фаъол гардид.

Таҳлили вазъи риояи ҳуқуқҳои кӯдак дар ҷумҳурӣ нишон медиҳад, ки барои ҳифзи ҳуқуқҳои кӯдакони кӯдакони қаламрави кишвар чораҳои дахлдор, аз ҷумла дар самтҳои маориф, ҳифзи иҷтимоии кӯдакони, таъмини ҳуқуқҳои кӯдакони имконияташон маҳдуд, пешгирии меҳнати маҷбурии кӯдакони, дастгирии кӯдакони ятимӣ бепарастор андешида мешаванд. Баҳри беҳтар намудани таъмин ва амалӣ намудани ҳуқуқҳои кӯдакони кӯдакони як қатор санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва барномаҳои стратегияҳо қабул ва татбиқ гардида истодаанд.

Дар қатори дастовардҳо дар ин самт камбудию норасоӣҳо низ мавҷуданд.

Барои баҳои дуруст додан ба вазъи ҳуқуқҳои кӯдакони дар кишвар аз ҷониби мақомоти ВҶИ сарчашмаҳои гуногуни иттилоотӣ, ба монанди маълумотҳои мақомоти идораҳои давлатӣ ва ташкилотҳои ғайридавлатӣ, ВАО, Интернет, муроҷиатҳои шаҳрвандон, натиҷаҳои вохӯрию санҷишҳо ва мониторингҳо истифода гардиданд.

Таҳлилҳои солҳои 2012-2013 нишон доданд, ки аксар кӯдаконе, ки бо қонун дар муҳолифат ҳастанд ё кӯдаконе, ки ҳуқуқҳои кӯдакони баъзан вайрон мешаванд, аз оилаҳои нопоҳанданд. Ба зами ин, сол то сол бекоршавии ақди никоҳ зиёд шуда истодааст, ки оқибатҳои он ба таъмини ҳуқуқҳои

кӯдак таъсири манфӣ мерасонад. Соли 2013 шумораи парвандаҳое, ки нисбати падару модар ё дигар намояндагони қонунии ноболиғон барои иҷро накардани уҳдадориҳои парасторӣ ва тарбияи ноболиғон дар судҳо баррасӣ гардиданд, 5432 ададро ташкил кард. Илова бар ин 37 падару модар аз ҳуқуқи падарӣ ё модарӣ маҳрум карда шуданд.

Соли 2013 дар судҳои ҷумҳурӣ 10 008 (соли 2012 – 8669) парванда оид ба бекор кардани ақди никоҳ баррасӣ шуданд, ки аз ин шумора дар 7195 (соли 2012 – 6109) оила фарзандони ноболиғ тарбия меёфтанд. Бояд қайд намуд, ки мувофиқи омили маълумоти сабти асноди ҳолати шаҳрвандӣ дар соли 2013 – 213 655 (соли 2012 – 199816) таваллуд, 97 471 (соли 2012 – 97796) ақди никоҳ ва 8 194 (соли 2012 – 7608) бекоркунии никоҳ ба қайди давлатӣ гирифта шудаанд. Яъне таваллуди кӯдакон зиёд шуда, ақди никоҳ кам ва бекоркунии ақди никоҳ афзоиш ёфта истодааст.

Новобаста ба он ки падару модар дар ақди никоҳи қонунӣ ҳастанд ё не баъзеи онҳо уҳдадориашонро оид ба таъминоти фарзандон иҷро намеkunанд. Дар ин ҳолат тарафе, ки тарбияи фарзандро ба уҳда дорад, маҷбур мешавад ба суд барои рӯенидани алимент муроҷиат намояд. Соли 2013 дар мақомоти судӣ 8426 парванда оид ба ситонидани алимент баррасӣ гардида, 10 471 истехсолоти иҷро вобаста ба рӯенидани алимент дар ҳолати иҷроӣ қарор доштанд. Инчунин 53 нафар барои барқасдона саркашӣ намудан аз таъминоти фарзандон дар асоси моддаи 177 КҶ ҚТ ба ҷавобгарӣ кашида шуданд.

Мувофиқи мақсад аст, ки вазорату идораҳои дахлдор дар самти кор бо кӯдакон, ҷавонон, занон ва оила фаъолияти худро баҳри оmodасозии ҷавонон барои ташкили оила ва муносибатҳои оиладорӣ ҷоннок намуда, дар доираи имкониятҳои мавҷуда ва ҳамоҳангӣ марказҳои оmodакунии ҷавонон ба ҳаёти оилавӣ ва марказҳои психологҳои оилавӣ таъсис дода, кори марказҳои гуногуни мавҷударо фаъол гардонанд.

Маълумотҳои пешниҳоднамудаи Хадамоти давлатии назорат дар соҳаи шуғл ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли нишондиҳандаи онанд, ки то ҳанӯз дар ҷомеаи мо истифодаи меҳнати маҷбурии кӯдакон ҷой дорад. Мувофиқи маълумотҳои пешниҳодшуда дар соли 2013 барои ғайриқонунӣ ба пахтачинӣ ҷалб намудани хонандагон нисбати 8 нафар роҳбарони хоҷагиҳои деҳқонии шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ ҷаримаҳои маъмурий татбиқ карда шудааст.

Тибқи иттилои Вазорати меҳнат, муҳоҷират ва шуғли аҳолии ҚТ дар соли 2013 шумораи ноболиғоне, ки ба муҳоҷирати меҳнатӣ сафар намудаанд 21 957 нафарро ташкил медед.

Аз ҷониби Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии ҚТ Созишнома оид ба ҳамкориҳои давлатҳои иштирокчиҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил

(ИДМ) дар масъалаи баргардонидани ноболиғон ба давлатҳои истиқомати доимии онҳо, ки ханӯз соли 2002 ба имзо расида буд, тасдиқ гардид. Ба тасвибрасонии ин санад ҳамкорихоро бо давлатҳои иштирокчии ИДМ дар масъалаҳои баргардонидани ноболиғони бепарастормонда ба давлатҳои истиқомати доимии онҳо ва пешгирии қонунвайронкунӣ чӣ аз тарафи ноболиғон ва чӣ нисбати онҳо таҳким мебахшад.

Новобаста аз бехтаршавии сатҳи зиндагии аҳоли ва пешрафти ҳуқуқи озодиҳои кӯдак ханӯз дар байни ноболиғон амалҳои даст задан ба худкушӣ ва содир намудани кирдорҳои ба ҷамъият хавфнок ҷой доранд.

Мувофиқи маълумоти мавҷуда соли 2013 дар ҳудуди ҷумҳурӣ 101 ҳолати аз ҷониби ноболиғон содиршавии ҳодисаҳои худкушӣ ва сӯиқасд ба ҷони худ ба қайд гирифта шудааст, ки аз ин шумора 55 нафарашон духтарони ноболиғ мебошанд. Аз ҷумла, дар вилояти Суғд 18 нафар, дар вилояти Хатлон 18 нафар, дар ВМКБ 3 нафар, дар шаҳри Душанбе 6 нафар ва дар ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ 10 нафар ба ин амал даст заданд.

Соли 2012 бо дархости роҳбарияти вилояти Суғд, дастгирии Хазинаяи кӯдакони СММ (ЮНИСЕФ) ва ҷалби мутахассисони Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б. Ғафуров, Донишгоҳи Колумбия ва дигар коршиносон оид ба паҳншавӣ ва сабабҳои худкушӣ дар байни кӯдакон ва ҷавонони аз 12 то 24 сола дар вилояти Суғд таҳқиқот гузаронида шуд.

Натиҷаҳои таҳқиқот нишон доданд, ки сабабҳои ба худкушӣ даст задан маҷбуран ба шавҳар додани духтарон, зӯроварӣ дар оила, аз тарафи калонсолон ҷазо додани кӯдакон, аз даст додани наздикон, муҳочират, мушкилии иқтисодӣ ва дигар ҳолатҳо мебошанд. Аз ҷумла, маълум гардид, ки аксар кӯдаконе, ки ба худкушӣ даст мезананд, аз оилаҳои мебошанд, ки падару модари онҳо таҳсилоти олӣ надоранд.

Бо назардошти гуфтаҳои боло ҳамроҳангсозии фаъолияти кормандони соҳаи маориф, тандурустӣ, ҳифзи ҳуқуқ, комиссияҳо оид ба ҳуқуқи кӯдак, бахшҳои ҷавонон, занон ва оила баҳри пешгирии худкушии кӯдакону ҷавонон ниҳоят зарур аст.

Мушкилии дигар ошқору бартарафкунии сабабҳои паҳншавии ҷинояткорӣ дар байни ноболиғон мебошад. Маълумоти омӯри нишон медиҳанд, ки ҷинояткорӣ дар байни ноболиғон тамоюли зиёдшавӣ дорад. Аз ҷониби ноболиғон соли 2011 – 545 ҷиноят, соли 2012 – 625 ҷиноят ва соли 2013 – 725 ҷиноят ба қайд гирифта шуда, дар ин сол парвандаҳои ҷиноятӣ нисбати 525 ноболиғ дар судҳои ҷумҳурӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтанд ва нисбати 126 ноболиғ ҷазои маҳрум сохтан аз озодӣ таъин карда шудааст.

Маълумотҳои аз мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва суд бадастомада нишон медиҳанд, ки баҳри пешгирии ҷинояткорӣ дар байни ноболиғон ва ба ҳаёти солим баргардонидани онҳо фаъолиятро дар самти кор бо кӯдакони душвортарбия ва бо қонун дар муҳолифатбуда беҳтар кардан зарур аст.

Адлияи ноболиғон

Мақомоти ВҲИ дар самти адлияи ноболиғон як қатор корҳоро ба анҷом расонидааст. Дар якҷоягӣ бо Ташкилоти ҷамъиятии «Маркази ҳуқуқи кӯдак», Ҳазинаи кӯдакони СММ (ЮНИСЕФ) ва Шуъбаи Ташкилоти байналмилалӣ Институти «Ҷамъияти кушода» – Бунёди мадад дар Тоҷикистон мониторинги озодӣ аз шиканча ва муносибати бераҳмона нисбати наврасон дар системаи адлияи ноболиғон гузаронида шуда, натиҷаҳои он дар якҷанд мизҳои мудаввар дар дохили кишвар ва берун аз он мавриди муҳокима қарор гирифтанд.

Моҳи ноябри соли 2013 дар доираи амалисозии Лоихаи «Барҳамзании зинавии зуроварӣ нисбати кӯдакон дар ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ» ВҲИ бо ТҶ «Маркази ҳуқуқи кӯдак» ва Намояндагии созмони байналмилалӣ ислоҳоти маҳбасҳо дар Осиёи Марказӣ (PRI) Ёддошти тафохум оид ба ҳамкориҳои сетарафаро барои се сол ба имзо расонид.

Тӯли соли 2013 қормандони мақомоти ВҲИ чор маротиба аз муассисаи тарбиявии ЯС 3/12, чор маротиба аз Литсейи махсуси касбии №1 шаҳри Душанбе ва ду маротиба аз мактаби махсуси ҷумҳуриявии №1 шаҳри Душанбе бо мақсади шиносӣ бо вазъи риояи ҳуқуқи кӯдакон боздид намуданд.

Бо мақсади баланд бардоштани сатҳи донишҳои касбӣ рӯзи 29 августи соли 2013 барои қормандони муассисаи тарбиявии ЯС 3/12, ки дар он ноболиғони аз озодӣ маҳрумшуда адои ҷазо мекунанд ва рӯзи 30 августи соли 2013 барои қормандони муассисаи ислоҳии ЯС 3/8 (ш.Норак) тренингиҳои омӯзишӣ гузаронида шуданд.

Дар муассисаи ислоҳии ЯС 3/8 (ш.Норак) дар қатори дигар занҳои аз озодӣ маҳрумшуда, ноболиғони ҷинси зан низ адои ҷазо менамоянд. Инчунин дар ин муассиса кӯдакони то синни сесола, ки модаронашон аз озодӣ маҳрум шудаанд, қарор доранд.

Дар тренингиҳо барои шунавандагон дар бораи стандартҳои байналмилалӣ оид ба муносибат бо маҳкумшудагон дар муассисаҳои маҳрумӣ аз озодӣ, санадҳои байналмилалӣ ва қонунгузориҳои миллӣ вобаста ба ҳуқуқи кӯдак, аз ҷумла оид ба ҳуқуқҳои ноболиғони аз озодӣ маҳрумшуда, занони маҳкумшудаи ҳомила ва заноне, ки кӯдаки то синни ҳаштсола доранд, иттилоъ дода шуд.

Ҳарчанд мутобиқи банди 1 моддаи 78 КҶ ҚТ суд метавонад то ҳаштсола шудани кӯдак адои ҷазоро нисбати занони ҳомилаи маҳкумшуда ё зани дорои фарзанди то синни ҳаштсола ба истиснои заноне, ки барои ҷиноятҳои махсусан вазнин маҳкум гардидаанд, мавқуф гузорад, аммо аз суҳбат бо кормандони муассисаи ислоҳии ЯС 3/8 маълум гардид, ки солҳои охир чунин таҷриба ниҳоят кам шудааст. Аз ҷониби мутахассисони муассиса ин ҳолат чунин асоснок карда шуд, ки мутобиқи банди 2 моддаи 78 КҶ ҚТ нисбати зани маҳкумшуда адои ҷазо дар сурате мавқуф гузошта мешавад, ки оила ё ҳешовандонаш барои якҷоя бо ӯ зиндагӣ кардан розигӣ додаанд ё барои мустақилона таъмин намудани шароити зарурии тарбияи кӯдак имконият доранд.

Дар амал татбиқ намудани ин муқаррароти қонун баҳри дар муҳити оилавӣ тарбия ёфтани кӯдак ва рушди равонию ақлонии ӯ таъсири мусбӣ мерасонад.

Соли 2013 сатҳи таълими ноболиғоне, ки дар муассисаи тарбиявии ЯС 3/12 адои ҷазо менамоянд, нисбат ба солҳои гузашта беҳтар гардида, аз ҷониби Сарраёсати иҷроии ҷазои ҷиноятӣ дар ҳамкорӣ бо Вазорати меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли, ТҶ «Маркази ҳуқуқи кӯдак» ва бо дастгирии Ҳазинаи кӯдакони СММ (ЮНИСЕФ) барои ноболиғоне, ки хоҳиши касбомӯзӣ доранд, курси тайёркунии кафшергар-барқчӣ ташкил карда шуд. Моҳи декабри соли 2013 ба 20 нафар тарбиягирандагони муассиса ҳамчун кафшергари дараҷаи 3 ҳуҷҷатҳои тасдиқкунанда дода шудааст.

Бо қарори Комиссияи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳуқуқи кӯдак аз 9 октябри соли 2009 Нақшаи амали миллӣ оид ба ислоҳот дар самти адолат нисбати ноболиғон барои солҳои 2010-2015 тасдиқ гардидааст. Қайд кардан зарур аст, ки зимни таҳияи Нақша тавсияҳои Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқи кӯдак ҷиҳати иҷроии уҳдадорихои байналмилалӣ оид ба адлияи ноболиғон ба назар гирифта шудааст.

Ҷиҳати иҷроии банди 9 Нақшаи мазкур бо дастури Шӯрои адлия аз оғози соли 2012 дар судҳои шаҳру ноҳияҳо тибқи фармони раисони судҳо баррасии парвандаҳои ҷиноятӣ нисбати ноболиғон ба зиммаи судяҳое воғузур гардидааст, ки парвандаҳои оилавино баррасӣ менамоянд.

Бо мақсади мувофиқ гардонидани тарзу усули баррасии парвандаҳо нисбати ноболиғон бо меъёрҳои байналмилалӣ дар ҳамкорӣ бо Ҳазинаи кӯдакони СММ (ЮНИСЕФ) дар Суди ноҳияи И.Сомонии шаҳри Душанбе ва Суди шаҳри Қурғонтеппа ҳуҷраи (толори) алоҳида барои кӯдакон кушода шуда, ташкили чунин ҳуҷраҳо дар судҳои дигар дар назар дошта шудааст.

Соли 2013 дар назди Шӯрои адлияи ҚТ бо мақсади таҳлили баррасии парвандаҳои ҷиноятӣ нисбати ноболиғон гуруҳи корӣ таъсис дода шуд, ки аз ҷониби он 500 парвандаи дар давоми солҳои 2011-2012 баррасигардида, мавриди таҳлил қарор дода шуданд. Мақсади гузаронидани таҳлили парвандаҳои ҷиноятӣ нисбати ноболиғон муайян намудани риояи талаботи принципҳо ва меъёрҳои байналмилалӣ ва миллӣ дар самти риоя ва ҳифзи ҳуқуқи ноболиғон аз ҷониби мақомоти тафтишоти пешакӣ ва судҳо, ошкор намудани сабабҳои ҷой доштани камбудихо ва дарёфти роҳҳои бартараф намудани норасоихо буд.

Аз таҳлили парвандаҳои ҷиноятӣ нисбати ноболиғон муайян гардид, ки:

- аксари ҷиноятҳои ноболиғон бо иштироки калонсолон содир шудаанд;

- дар ҳолатҳои ҷудоғона аз ҷониби мақомоти тафтишоти пешакӣ бе асосҳои кофӣ ва новобаста аз он ки барои содир кардани ин кирдор таъини ҷазои маҳрум сохтан аз озодӣ пешбинӣ нашудааст, дастгиркунии тосудии ноболиғон барои ҷиноятҳои начандон вазнин ва миёна мушоҳида мешаванд;

- дар баъзе парвандаҳо ҳолатҳои сарфи назар намудани талаботҳои қонуни мурофиавӣ, яъне бидуни оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ гузаронидани амалиётҳои тафтишотӣ, ба монанди таъин намудани экспертизаҳо, кофтукови манзили истиқоматӣ, ёфта гирифтани далелҳои шайъӣ ва дигарҳо дида мешавад;

- дар ҳолатҳои алоҳида амалиётҳои мурофиавӣ бо ноболиғи гумонбаршуда бе иштироки ҳимоятгар, намояндаи қонунӣ ва омӯзгор гузаронида мешаванд;

- дар баъзе ҳолатҳо бо вучуди дар нишондоди ду айбдоршаванда мавҷуд будани муҳолифат бар хилофи моддаи 51 КМҚ ҚТ манфиатҳои онҳоро як адвокат ҳимоя кардааст.

Аз ҷониби мақомоти ВҲИ дар Литсейи махсуси касбӣ санчиши вазъи ҳуқуқи кӯдакон гузаронида шуда, аз натиҷаи он ба Вазорати маорифи ҚТ чихати бартараф намудани камбудихои ҷойдошта тавсияҳо пешниҳод шуданд.

Барои беҳтар кардани вазъ дар самти адлияи ноболиғон чунин тавсияҳо пешниҳод мешаванд:

- *гузаронидани семинару машваратҳо барои кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, судҳо ва муассисаҳои иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ, ки бевосита бо кӯдакон сару кор доранд;*
- *табдил додани марказҳои кӯдакона ва таҳвилгоҳҳо барои кӯдакони бо қонун дар муҳолифатбуда ба марказҳои кӯдакдустона;*

- *гузаронидани мониторинги парвандаҳо нисбати ноболигоне, ки аз озодӣ маҳрум шудаанд, ҷиҳати муайян намудани мувофиқи мақсад будани ҷазои таъиншуда;*
- *таҳия ва амалӣ намудани барномаҳои омӯзишии мунтазам барои мутахассисоне, ки бо кӯдакон кор мекунад.*

Дастрасӣ ба таҳсил

Айни замон санадҳои зиёди байналмилалӣ ва миллий дар самти ҳуқуқ ба таҳсил қабул шудаанд. Аз ҷумла, соли 2013 дар ҚТ қонунҳо «Дар бораи маориф» дар таҳрири нав ва «Дар бораи таълиму тарбияи томактабӣ» мавриди амал қарор гирифтанд.

Дар самти мазкур соли сипаришуда ҷумхурӣ ба як қатор дастовардҳо ноил гардид. Аз ҷумла, якҷанд кӯдакистону муассисаҳои таълимии нав ба истифода дода шуда, дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон, Донишгоҳҳои давлатии Хучанд, Кӯлоб, Қурғонтеппа ва Хоруғ ихтисоси «Педагогика ва психологияи томактабӣ» ҷорӣ карда шуд.

Бо мақсади беҳтар кардани дастрасии кӯдакони имконияташон маҳдуд ба таҳсил Низомнома оид ба ташкили таҳсил дар хона ва Низомнома дар бораи тартиби ташкили таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) барои кӯдакони имконияташон маҳдуд дар муассисаҳои таҳсилоти умумии ҚТ бо қарори мушовараи Вазорати маориф ва илми ҚТ тасдиқ гардиданд.

Барои инкишофи ҳамаҷонибаи кӯдакон ҷалби онҳо ба муассисаҳои томактабӣ нақши муҳим дорад. Мутаассифона имрӯз шумораи кӯдакони дар муассисаҳои томактабӣ тарбиягиранда хеле ғоизӣ пастро ташкил медиҳанд. Сабаби асосии он кам будани шумораи кӯдакистонҳо дар ҷумхурӣ мебошад. Соли 2013 шумораи муассисаҳои томактабӣ 523 ададро ташкил дод, ки дар онҳо 76370 кӯдак ҷалб шуда буданд. Муассисаҳои томактабӣ асосан дар марказҳои шаҳру ноҳияҳо ҷойгиранд. Дар деҳот теъдоди чунин муассисаҳо кам буда дар қисмати дурдасти он қариб ки вучуд надоранд.

Мувофиқи маълумотҳои пешниҳоднамудаи Вазорати маориф ва илми ҚТ дар баробари кам будани шумораи муассисаҳои томактабӣ, мушкилоти дигар дар ин самт нарасидани мутахассисон (мураббӣён ва муаллимони мусиқӣ) мебошад. Яъне фаъолият дар самти омода намудани мураббӣён ва ҷалби мутахассисон барои кор дар муассисаҳои томактабӣ беҳбудиро тақозо мекунад.

Зинаҳои дигари таҳсил таҳсилоти асосӣ ва умумӣ мебошанд. Беҳтар кардани сатҳи дастрасӣ ба таҳсил, аз ҷумла дастрасии духтарон ба

таҳсил дар тавсияҳои якҷанд Кумитаҳои СММ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод шудаанд. Мувофиқи маълумотҳои пешниҳоднамудаи Вазорати маориф ва илми ҶТ дар соли хониши 2012-2013 дар муассисаҳои таҳсилоти умумии ҷумҳурӣ 2630 нафар кӯдаки синни мактабӣ бо сабабҳои гуногун аз таълими ҳатмӣ дур монданд, ки 1479 нафарашро духтарон ташкил медиҳанд.

Дар давоми соли 2013 дар ҷумҳурӣ аз ҷониби мақомоти ҳифзи ҳуқуқ нисбати 148 нафар падару модар барои монӣ шудан ба гирифтани маълумоти ҳатмии умумии асосӣ парвандаи ҷиноятӣ бо моддаи 164 ҚҶ ҶТ оғоз гардида, барои баррасӣ ба мақомоти судӣ ирсол карда шудаанд.

Таҳлили натиҷаҳои вохӯриҳои кормандони Дастгоҳи ВҶИ бо намояндагони мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, соҳаи маориф ва аҳолии оид ба вазъи дастрасии кӯдакон ба таҳсил нишон медиҳад, ки сабаби аз таҳсил дур мондани кӯдакон аз як ҷиҳат садди роҳ шудани падару модарон бошад, аз тарафи дигар дар баъзе деҳаҳои дурдаст набудани муассисаҳои таҳсилоти умумии асосӣ ва миёнаи умумӣ мебошад. Баъзан дар ин ҳолатҳо кӯдакон баъди таҳсилоти ибтидоӣ гирифтани аз таҳсил дур мешаванд (асосан духтарон) ва ё барои таҳсил ба дигар маҳалҳо мераванд. Кӯдакони оилаҳои камбизоат ё ятиму бепарастор, ки дар деҳаҳои онҳо мактабҳои таҳсилоти умумии асосӣ ва миёнаи умумӣ нестанд, таҳсили худро дар мактаб-интернатҳо ё интернатҳои наздимактабии аз манзилашон дур идома медиҳанд. Масалан, бо ҳамин сабаб дар мактаб-интернати ҷумҳуриявии кӯдакони яtimi шаҳри Кӯлоб кӯдакон аз деҳаҳои Оличадара, Чолтош, Узнохур, Инакбой, Қарақамари ноҳияи Балҷувон, деҳаи Туркони ноҳияи Муъминобод, деҳаи Шугнови ноҳияи Ховалинг, деҳаи Карбосанаки ҷамоати Даҳанаи шаҳри Кӯлоб таҳсил мекунанд. Дар мактаб-интернати наздимактабии №55 деҳаи Лучоби ноҳияи Варзоб низ аксар кӯдакони оилаҳои камбизоат аз сабаби дар деҳаи онҳо набудани муассисаи таҳсилоти умумӣ ё дур будани мактабҳо таҳсил мекунанд.

Мувофиқи маълумотҳои Вазорати маориф ва илми ҶТ дар ҷумҳурӣ 510 муассисаи таълимии ибтидоӣ мавҷуд аст, ки дар онҳо 23 969 хонанда, аз ҷумла 11 572 духтарон таҳсил мекунанд ва онҳоро лозим меояд, ки баъд аз хатми таҳсилоти ибтидоӣ ё ба дигар муассисаҳои таълимии аз ҷои зисташон дур раванд ва ё аз таҳсил дур монанд.

Таҳлили муроҷиатҳои шаҳрвандон дар Дастгоҳи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон нишон дод, ки баъзан надоштани шаҳодатномаи таваллуд низ сабаби аз таҳсил дур мондани кӯдак мегардад. Масалан, зимни муроҷиати шаҳрванд Т.Ш. (сокини ш.Душанбе) маълум гардид, ки ду набераи ӯ Т.Н. (маъюб) ва Т.Х. бояд дар синфи 5 таҳсил кунанд. Аммо аз

сабаби надоштани шаҳодатномаи таваллуд онҳо баъди таҳсилоти ибтидоӣ таҳсилро идома дода натавонистанд. Бо мусоидати ВҲИ дар ҳамкорӣ бо Комиссия оид ба ҳуқуқи кӯдаки ноҳияи Сино айни замон кӯдакон шаҳодатномаи таваллуд гирифта, таҳсилро идома дода истодаанд.

Аз мурочиати сокини шаҳри Душанбе Н.Н. маълум гардид, ки фарзанди ӯ Ҷ. ба синни мактабӣ расидааст, аммо надоштани шаҳодатномаи таваллуд садди роҳи ба мактаб рафтани кӯдак гардидааст. Бо мусоидати ВҲИ Ҷ. шаҳодатномаи таваллуд гирифта, соли таҳсили 2013-2014 ба синфи якум рафт.

Вохӯриҳо бо кӯдакони дар муассисаҳои махсуси таълимӣ таҳсилкунанда, кормандони соҳаи маориф ва комиссияҳо оид ба ҳуқуқи кӯдак нишон доданд, ки баъзан кӯдакон бо сабабҳои гуногун аз таҳсил дур ва аз барномаҳои таълимӣ қафо монда, дар натиҷа синну солашон бо сатҳи донишу таҳсилоти гирифташон мувофиқат намекунад ва онҳо аз идомаи таҳсил даст мекашанд.

Дар самти дастрасии кӯдакон ба таҳсил тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- *таъмини дастрасии кӯдакон ба таҳсилоти томактабӣ, махсусан дар деҳот ва барои фарзандони оилаҳои камбизоат;*
- *дастгирӣ ва ҳавасмандгардонии муассисаҳои томактабии оилавӣ ва ғайридавлатӣ;*
- *ба мактабҳои таҳсилоти умумии асосӣ ва миёнаи умумӣ табдил додани муассисаҳои таҳсилоти ибтидоӣ дар деҳаҳои дурдаст;*
- *андешидани тадбирҳои зарурӣ ҷиҳати омода намудани мутахассисон барои муассисаҳои таълимӣ, ба қор ҷалб кардан ва нигоҳ доштани онҳо;*
- *аз байн бурдани монеаҳои маъмурӣ ва молиявӣ ҷиҳати гирифтани ройгон ва саривақтии шаҳодатномаи таваллуди кӯдакон.*

Кӯдакони имконияташон маҳдуд

Баҳри риояи ҳуқуқи озодиҳои кӯдакони имконияташон маҳдуд дар ҷумҳурӣ қорҳои зиёде амалӣ карда мешаванд. Кӯдакони имконияташон маҳдуд ба таҳсил фаро гирифта мешаванд, таҳти назорати тиббӣ қарор доранд, ба истироҳатгоҳҳо мераванд ва аз дигар хизматрасониҳои иҷтимоӣ истифода мебаранд. Аз ҷониби давлат бо дастгирии ташкилотҳои ғайридавлативу созмонҳои байналмилалӣ марказҳои тавонбахшӣ барои кӯдакони имконияташон маҳдуд, марказҳои рӯзона, муассисаҳо ва марказҳои касбомӯзӣ, муассисаҳои гуногуни хизматрасонии тиббӣ ташкил карда шудаанд.

Соли хониши 2012-2013 дар муассисаҳои таҳсилоти умумии ҷумҳурӣ 6566 (2698 духтар) нафар, аз ҷумла 1321 (893 духтар) кӯдакони аз ҷиҳати ақлони заиф, 1673 нафар кӯдакони биноиашон суст, 197 (148 духтар) нафар кӯдакони нобино, 263 (165 духтар) нафар кӯдаки деркаршуда, 485 (208 духтар) кӯдакони кар ва гунг, 576 нафар кӯдакони дорои осеби узвҳои ҳаракатдиҳанда, 2051 нафар кӯдаки маъҷуб ба таълим фаро гирифта шудаанд, ки нисбат ба соли хониши 2011-2012 1,5 ҳазор нафар зиёдтар аст.

Бояд қайд кард, ки дар самти таълиму тарбияи кӯдакони имконияташон маҳдуд дар ҷумҳурӣ мушкилии асосӣ ин мушкилии кадрӣ аст. Мушкилиҳои дигар низ дар ин самт ба назар мерасанд, аз ҷумла, рафту омад ба комиссияҳои махсуси ташхисӣ, дастрасӣ ба таҳсил, тавонбахшӣ, нигоҳубини рӯзона дар оила, хизматрасонии мутахассисон ва ғ. Барои дастрасии ҷисмонии кӯдакони имконияташон маҳдуд ба биноҳои истифодаи умум, аз ҷумла марказҳои фарҳангию фароғатӣ, мактабҳо (на дар ҳама ҷо) ва нақлиёти ҷамъиятӣ шароит фароҳам оварда нашудааст. Набудани пандусҳо дар даромадгоҳи биноҳо, китобхонаҳо, осорхонаву театрҳо ва мактабу дигар объектҳои инфрасохторӣ дида мешаванд.

Аз рӯи маълумотҳои, ки зимни гузаронидани таҳқиқот аз ҷониби ТҶ нобиноёни шаҳри Душанбе ба даст оварда шудааст, дар ҷумҳурӣ 991 (то 1 январи соли 2013) кӯдаки нобино ва сустбин ба қайд гирифта шудааст ва танҳо 380 нафари онҳо дар мактабҳои ҳамагонӣ ва ё мактабҳои махсусгардонидашуда таҳсил мекунанд.

Дар шаҳри Кӯлоб дар як мактаби махсусгардонидашудаи ёрирасон ҳамагӣ 10-12 нафар кӯдаки нобино таҳсил мекунад ва шумораи ками онҳо ба мактаб-интернати нобиноёни ноҳияи Ҳисор раван шуда, кӯдакони боқимонда, ки пурра нобиноянд, аз сабаби хунукназарии волидон ва таваччуҳи нокифояи намояндагони мақомоти давлатӣ умуман ба таҳсил фаро гирифта нашудаанд.

Дар ВМКБ то имрӯз ягон мактаби махсусгардонидашуда барои кӯдакони нобино ва сустбин фаъолият намекунад.

Дар ноҳияҳои дурдасти ҷумҳурӣ ҳолатҳои низ мавҷуданд, ки дар як оила то се-чор нафар кӯдакони имконияташон маҳдуд умр ба сар мебаранд, ки шаҳодатномаи таваллуд надоранд. Масалан, бо чунин вазъи гуруҳи таҳқиқотӣ дар ноҳияи Ашти вилояти Суғд рӯ ба рӯ шудааст, ки дар оила се фарзанди нобино тарбия мегирад ва фарзанди калонии онҳо 15 сол дошта, то ҳол дар ҷое таҳсил накардааст ва ҳар се фарзанди онҳо дар давраи таҳқиқот шаҳодатномаи таваллуд надоштанд.

Аз рӯи маълумотҳои ТҶ «Иштирок», ки бевосита бо тарбиягирандагони хонаҳои кӯдакон ва собиқ тарбиягирандагони ин муассисаҳо кор мекунад, дар хонаҳои кӯдакон тарбия гирифта натиҷаҳои мусбӣ надорад, баръакс таъсири манфии худро дар тамоми ҳаёти минбаъдаи кӯдак мерасонад. Барои ҳамин то ҳадди имкон кӯшиш кардан лозим аст, ки оилаҳо, ки дар онҳо кӯдаки дорои маъҷубият тарбия мегирад, ҳам аз ҷиҳати иқтисодӣ ва ҳам аз ҷиҳати иҷтимоӣ дастгирӣ ёфта, фарзандони худро ба хонаҳо ва интернатҳои махсус насупоранд.

Барои донишҷӯи мушкилоти кӯдакони имконияташон маҳдуд мақомоти ВҶИ бо ташкилотҳои ҷамъиятӣ, ки дар ин самт фаъолият менамоянд, аз ҷумла, бо Ассоциатсияи волидонҳои кӯдакони дорои маъҷубият, ТҶ «Иштирок», ТҶ «Кӯдакони баробархуқуқ», ТҶ «СИДА», ТҶ волидайнӣ кӯдакони дорои аутизм «Ирода», ТҶ маъҷубони шаҳри Душанбе «Имконият», ТҶ нобиноёнӣ шаҳри Душанбе, Маркази варзишгоҳи олимпӣ барои кӯдакони имконияташон маҳдуд ва дигар ташкилотҳо ҳамкориҳои судмандро ба роҳ мондааст.

Бо мақсади иттилоотонии ҷомеа оид ба мушкилоти кӯдакони имконияташон маҳдуд ва беҳтар кардани вазъи риояи ҳуқуқҳои онҳо ВҶИ рӯзи 5 июли соли 2013 бо иштироки намояндагони Комиссияи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳуқуқи кӯдак, вазорату идораҳои дахлдор, сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва Хазинаяи кӯдакони СММ (ЮНИСЕФ) мизи мудаввар доир намуд.

Аз натиҷаи мизи мудаввар тавсия пешниҳод карда шуд, ки мақомоти ВҶИ дар якҷоягӣ бо ташкилотҳои ғайридавлатӣ дар самти мазкур мониторинг гузаронад. Айни замон мақомоти ВҶИ гузаронидани чунин мониторингро ба нақша гирифтааст.

Дар мизи мудаввар инчунин пешниҳод гардид, ки аз ҷониби мақомоти дахлдор Барномаи давлатӣ таҳия ва ба Ҳукумати ҶТ пешниҳод карда шавад, ки фарогири ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии ин кӯдакон бошад. Барномаи давлатӣ бояд бо назардошти хусусиятҳои ҳар як намуди маъҷубият қабул карда шаванд.

Дар самти ҳуқуқҳои кӯдакони имконияташон маҳдуд тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- *зиёд кардани шумораи марказҳои будубоши муваққатӣ ва рӯзона барои кӯдакони имконияташон маҳдуд;*
- *андешидани тадбирҳои зарурӣ ҷиҳати омода намудан, ба кор ҷалб кардан ва нигоҳ доштани мутахассисон барои кор бо кӯдакони имконияташон маҳдуд;*

- *зиёд кардани чорабиниҳои зарурӣ бо мақсади иттилоотони аҳоли оид ба ҳуқуқҳо ва эҳтиёҷоти махсуси кӯдакони имконияташон маҳдуд;*
- *таъмин намудани дастрасии кӯдакони имконияташон маҳдуд ба объектҳои инфрасохторӣ, ҷойҳои фарогатӣ, фарҳангӣ ва мактабҳо;*
- *гузаронидани курсҳои махсуси омӯзишӣ бо муаллимони муассисаҳои таълимии томактабӣ ва мактабӣ бо мақсади беҳтар кардани таҳсилоти инклюзивӣ;*
- *беҳтар намудани таъминоти кӯдакони имконияташон маҳдуд бо маводҳои таълимии махсусгардонидашуда;*
- *тақвият додани кори табибони оилавӣ, махсусан дар деҳот бо мақсади сари вақт дарёфт ва ба қайд гирифтани кӯдакони имконияташон маҳдуд.*

ХОТИМА

Аз Маъруза бармеояд, ки иқтидори мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон сол ба сол тақвият меёбад. Шӯбаи таҳлилӣ-иттилоотии Дастгоҳи ВХИ, ки тайи ду соли охир бо дастгирии молиявии Ҳукумати Шохигарии Нидерландия фаъолият менамуд, аз моҳи январи соли 2013 ба маблағгузории буҷети ҷумҳуриявӣ ва Қабулгоҳҳои ҷамъиятии Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар маркази вилоятҳои Хатлон, Суғд ва ВМКБ, ки бо дастгирии молиявии Ниҳоди Даниягии ҳуқуқи инсон фаъолият мекарданд, аз 1 январи соли 2014 ба буҷети давлатӣ гузаронида шуданд.

Дар самтҳои муҳими фаъолият дар назди Ваколатдор аз ҳисоби намояндагони мақомоти давлатӣ, ташкилотҳои ғайридавлатӣ ва созмонҳои байналмилалӣ гуруҳҳои корӣ таъсис дода шуданд. Алҳол гуруҳҳои корӣ оид ба иҷрои Нақшаи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати татбиқи тавсияҳои давлатҳои аъзои Шӯрои СММ оид ба ҳуқуқи инсон вобаста ба Шарҳи умумии даврии Тоҷикистон, оид ба боздид ва мониторинги ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ, оид ба ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ амал карда истодаанд.

Соли 2013 дар самтҳои асосии фаъолияти мақомот оид ба қабул ва баррасии муроҷиати шаҳрвандон, тақмили қонунгузорӣ дар соҳаи ҳуқуқи инсон, санҷиши вазъи риояи ҳуқуқи инсон ва баланд бардоштани маърифати ҳуқуқии шаҳрвандон пешравиҳо ба назар мерасанд. Дар ин давра 40 адад муроҷиатҳои шаҳрвандон (соли 2012 – 28 адад) ба манфиати муроҷиаткунандагон ҳаллу фасл шуданд, дар асоси муроҷиати шаҳрвандон ва Нақшаи кори мақомот 34 санҷиш гузаронида шуд, 21 маротиба аз муассисаҳои пӯшида ва қисман пӯшида боздид ба амал оварда шуд.

Ҷиҳати тақмили қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи ҳуқуқи инсон аз ҷониби мақомот 66 лоиҳаи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ (соли 2012 - 64 адад) мавриди омӯзиш қарор дода шуда, нисбати онҳо тақлифу хулосаҳо пешниҳод гардиданд.

Дар доираи иҷрои уҳдадориҳои байналмилалӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон Ваколатдор ва кормандони Дастгоҳи он дар таҳия ва баррасии Маърузаи миллии даврии ҚТ доир ба татбиқи Конвенсия оид ба рафъи таъбиз нисбати занон ва Маърузаи Ҷумҳурии Тоҷикистон доир ба Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ иштирок намуданд.

Барои баланд бардоштани маърифати шаҳрвандон ва итилоотони онҳо дар самти ҳуқуқи озодиҳои инсон дар доираи нақшаҳои якҷоя дар

воситаҳои ахбори омма Ваколатдор ва кормандони Дастгоҳи он 196 маротиба баромад карданд.

Сомонаи ВҶИ дар ин сол фаъол буд. Агар дар соли 2011 ба сомонаи Ваколатдор 1631 муштарӣ ворид шуда бошад, пас ин иншондод дар соли 2012 ба 7689 ва дар соли 2013 ба 13541 расидааст.

Амалисозии Барномаи нави таълим дар соҳаи ҳуқуқи инсон барои солҳои 2013-2020 оғоз гардид, ки он таълимро дар соҳаи ҳуқуқи инсон дар низоми маориф, курсҳои омӯзишӣ ва азнавтайёркунии омӯзгорон, судяҳо, хизматчиёни давлатии шаҳрвандӣ, мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва ҳарбӣ дар бар мегирад. Ҷиҳати татбиқи Барномаи мазкур дар назди ВҶИ Шӯрои ҳамоҳангсози байнидоравӣ таъсис дода шудааст, ки дар таркиби он 6 гуруҳи корӣ амал менамоянд.

Дар ин давра ҳамкориҳои Ваколатдор бо мақомоти давлатӣ, ташкилотҳои ғайридавлатӣ ва созмонҳои байналмилалӣ густариш ёфтанд.

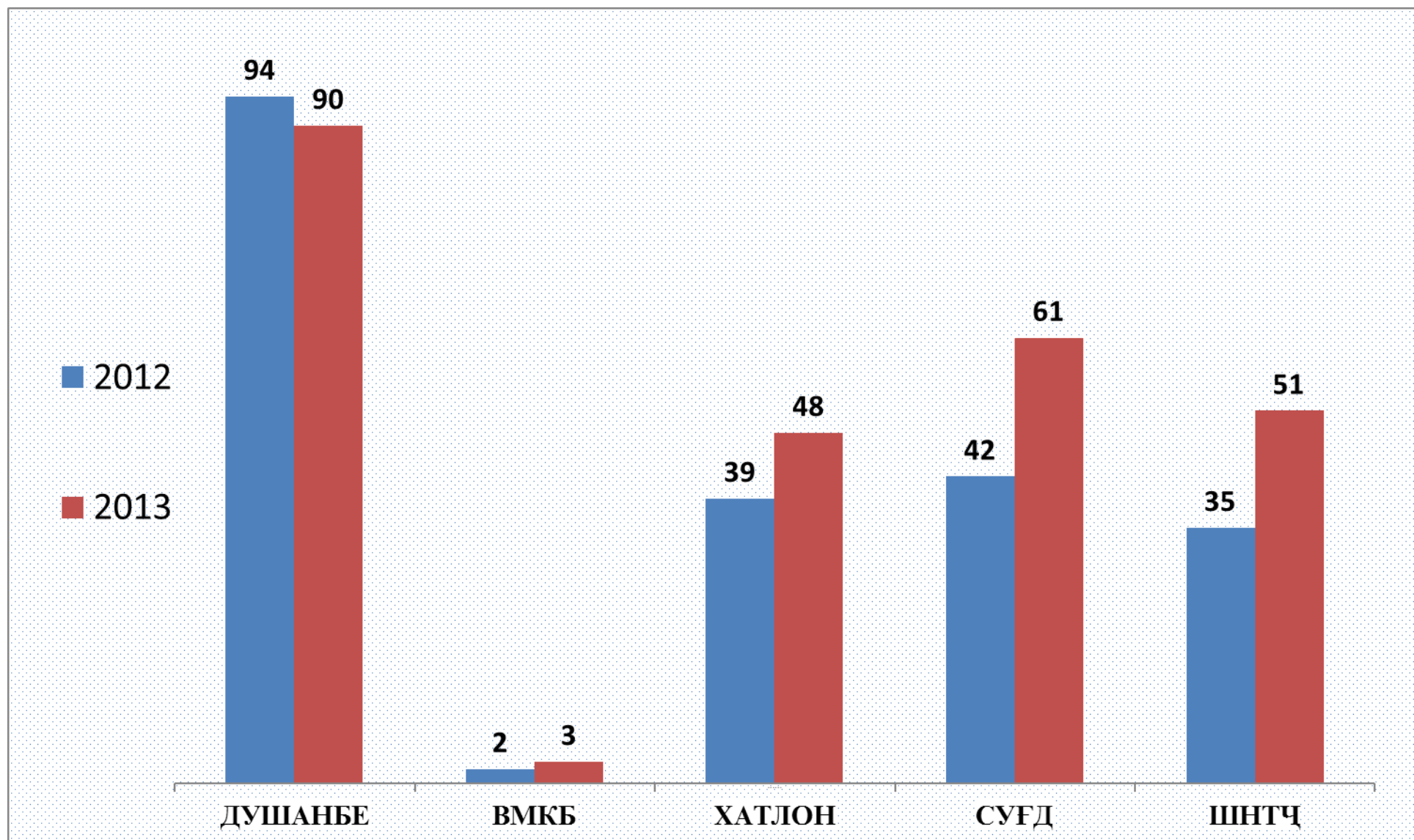
Дар Маърӯза таъкид мегардад, ки дар баробари пешравиҳои муайян дар самти ҳуқуқу озодиҳои инсон баъзе мушкилот низ ҷой доранд. Ин мушкилот дар аксар ҳолатҳо ба номукаммалии қонунгузори миллӣ ва амалияи ҳуқуқтатбиқкунӣ, сатҳи нокифояи рушди иқтисодиёт, камбизоатии аҳоли ва маърифати ҳуқуқии шаҳрвандон вобаста мебошанд.

Аз ҷониби ВҶИ ҷиҳати пешбурд ва ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои алоҳидаи инсон ва бартарафсозии камбудихо тавсияҳо пешниҳод шудаанд. Аз ҷумла, нисбати ҳуқуқ ба ҳаёт, дахлнопазирии шахсӣ, озодӣ аз шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайринсонӣ ва таҳқиқкунандаи шаъну шараф – 6, ҳуқуқ ба ҳифзи судӣ ва муҳокимаи одилонаи судӣ – 7, ҳуқуқи инсон дар муассисаҳои пӯшида ва қисман пӯшида – 4, ҳуқуқ ба озодии ибрази ақида, дастрасӣ ба иттилоот ва воситаҳои ахбори омма – 6, ҳуқуқ ба меҳнат – 5, ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ – 9, ҳифзи ҳуқуқи шахсони имконияташон маҳдуд – 9, ҳуқуқи шаҳрвандон ба манзил – 9, баробарии гендерӣ ва ҳифз аз зӯрварӣ дар оила – 10, ҳуқуқҳои кӯдак – 16 ва дар маҷмӯъ 81 тавсия пешниҳод шудааст.

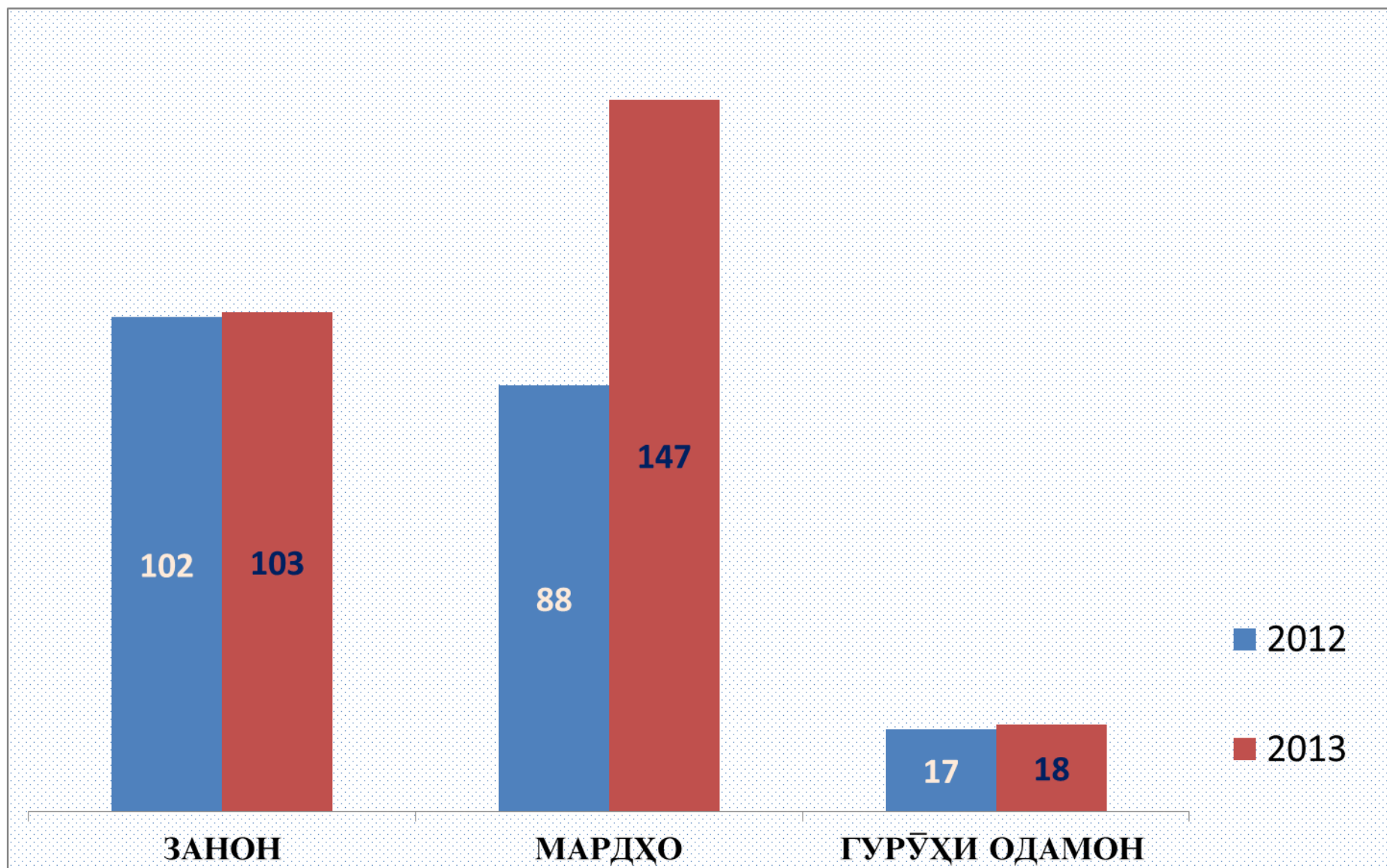
Таъмини иҷрои ин тавсияҳо барои ҷомеаи Тоҷикистон муҳим буда, мувофиқи мақсад аст, ки Маърӯзаи мазкур дар мақомоти ҳокимияти давлатӣ мавриди баррасӣ қарор дода шавад ва ҷиҳати татбиқи тавсияҳои пешниҳодшуда ҷораҳои дахлдор андешида шаванд.

Корҳои дар соли 2013 анҷомдодашуда барои пешбурди ҳуқуқ ва озодиҳои инсон ва таҳкими минбаъдаи фаъолияти мақомот заминаҳои зарурии ҳуқуқӣ, ташкилӣ ва иттилоотӣ фароҳам меорад.

Диаграммаи №1. Ҷуғрофияи муҳоҷиматҳо

Диаграммаи №2. Таносуби муроҷиатҳои мардҳо ва занон

Диаграммаи №3. Таснифоти муроҷиатҳои хаттӣ вобаста ба ҳуқуқу озодиҳои инсон

